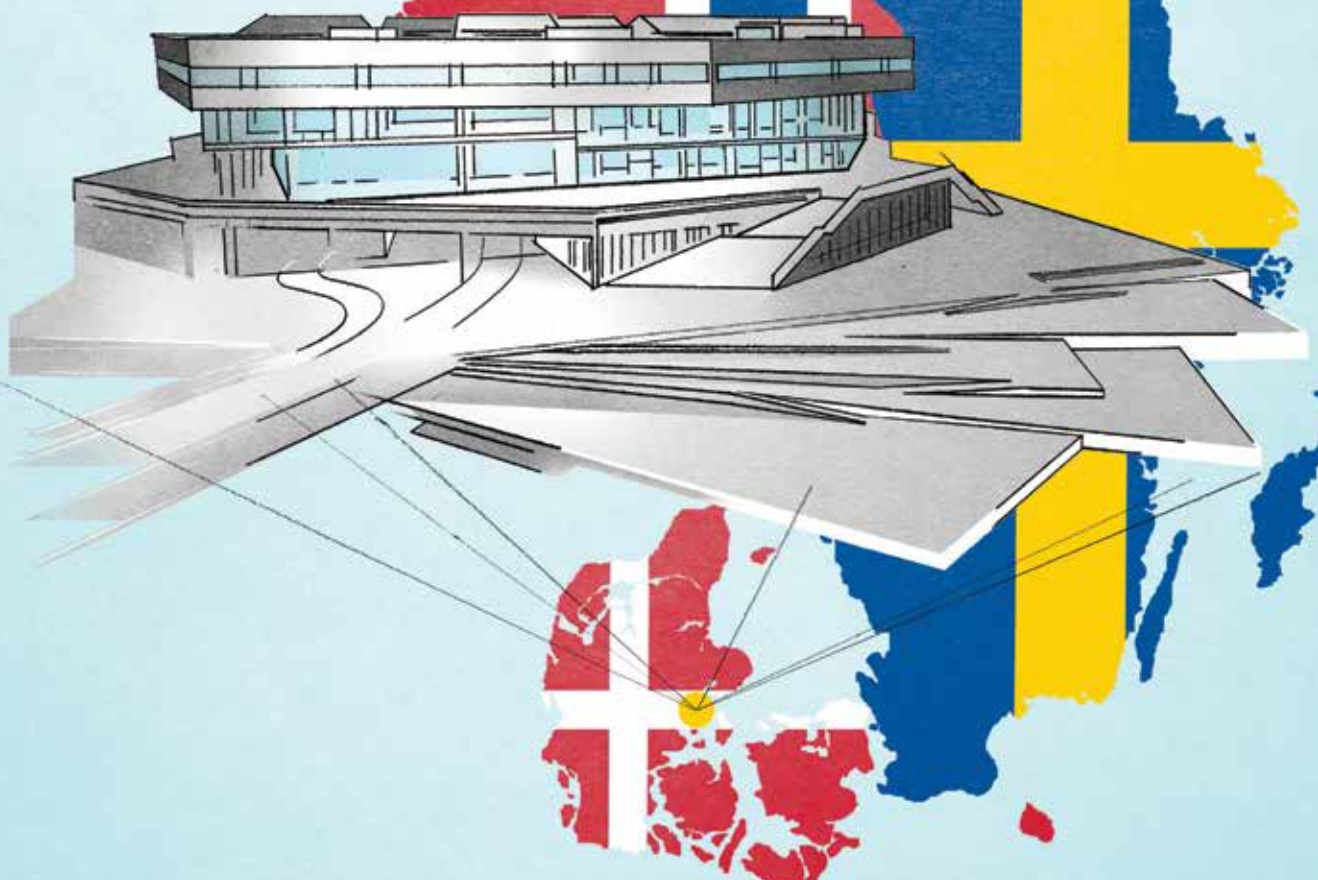


Bok og Bibliotek

Nr. 3. 2013

Flaggskip på beddingen i Århus



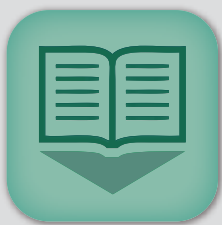
Samisk Wikipedia uten innhold



"Jeg" som utgangspunkt for formidling



Litteraturhusbølgen når Fredrikstad



eBokBib



Nyhet!

Nå kan du låne e-bøker fra biblioteket med eBokBib

Med eBokBib kan du finne, låne og lese e-bøker fra biblioteket. eBokBib er gratis og kan lastes ned fra Apples App Store.

eBokBib med låneren i fokus

Det er enkelt å bruke eBokBib. Du logger inn med ditt nasjonale lånekort og tilhørende PIN-kode. Hvis du ikke har nasjonalt lånekort, kan du logge på med lokalt lånernummer og tilhørende PIN-kode hvis biblioteket ditt har åpnet for dette.

eBokBib gir deg automatisk tilgang til å låne eller reservere tilgjengelige titler. Dersom bibliotekene du er tilknyttet ikke tilbyr utlån igjennom eBokBib, vil du uansett kunne laste ned og lese alle de fritt tilgjengelige titlene som er lagt inn i eBokBib.

Deichmanske først ut

Deichmanske bibliotek har bidratt med gode innspill i utformingen av eBokBib. Deichmanske bibliotek er det første biblioteket som gir sine lånere anledning til å låne e-bøker i eBokBib.

Slik laster du ned eBokBib

Gå til Apples App Store og søk etter eBokBib, eller scan QR-koden under.



eBokBib er utviklet av
Bibliotek-Systemer as

Innhold

Hovedsaken

ÅRHUS: Visjonen er ikke bare at Dokk1 skal puste liv i havneområdet og bli århusianernes nye møtested. Når det står ferdig i slutten av 2014, vil det også bli Danmarks største og mest moderne folkebibliotek 8

Bibliotekutvikling

Hidra, Flekkefjord. Det var en gang et bibliotek..... 14

BIBSYS brukermøte, mars 2013. Datadeling og integrerte fagbibliotek 20

Tegneserier. Familiefortellinger og illustrerte klassikere. 26

Frem fra glemsele. Allmaninovs samling. 32

Samisk. Kulturpolitikk og IT-politikk. 40

Forslag til «Samisk 2.0»-program. 44

Litteraturhusbølgen. Ny storstue i Fredrikstad 46

Troms. Tidlig ute med e-bøker 60

FoU-sektoren. Bibliotekdirektører tenker høyt 61

Bøker og lesing

Fantasy-debutant. Bibliotekar utgir fantasybok for barn 17

Formidling. Kunst i biblioteket. 24

Lyrikk. Gro Dahle. Av Stefan Andreas Sture 34

Formidling. Den engasjerte bibliotekar. Bibliotekarens tanker om formidling 36

Foreningen lles. Fotball og lesing på Holmlia i Oslo. 50

USA. E-bøker vinner fram i San Francisco. 54

God sommer – med et historisk blikk på science fiction. 62

Meninger

Leder. Jeg tror ikke på bibliotekløse bibliotekarer. 3

Enger-utvalget. Kulturutredning utan oppfølging? 52

Plinius. Kristin vurderer CRISTin 58

Litt av hvert

Messe-quiz. Vinn billetter til Bok & Bibliotek i Göteborg 69

Kryssord 70

Sommerkampanje på Bok og Bibliotek. 72



Besøk oss på nettet...

The screenshot shows the homepage of the Bok og Bibliotek website. The header features the site's name in a large, stylized font, a search bar, and a navigation menu with links like 'HJEM', 'ABONNEMENT', 'OM BOK OG BIBLIOTEK', 'ARKIV', 'AKTUELT', 'FOR ANNONSØRER', 'FOREFATTERE', and 'MIN SIDE'. The date 'ONSDAG 28. MAI 2013' is displayed in the top right corner.

The main content area is divided into several sections. On the left, there are three article teasers: 'HVORDAN BIBLIOTEKARER TENKER OM LITTERATURFORMIDLING - DEL 1', 'EN DAG PÅ ET BIBLIOTEK I EN FRAMTID IKKE SÅ VELDIG LANGT UNNA', and 'ÅPENT OG FLEKSIBELT PÅ NYE DEICHMAN'. Each teaser includes a small image and a brief description. On the right, there are three advertisement banners: 'Bibliotekenes IT-senter AS', 'Ny materiellkatalog BS Eurobib', and 'Tidemann'. Below these, there are more advertisements for 'Strekcodeleser', 'Billige fagbøker', and 'Ferie med All Inclusive'. At the bottom, there is a list of 'Sist publisert' (last published) articles, including 'Hvordan bibliotekarer tenker om litteraturformidling - del 1', 'En dag på et bibliotek i en framtid ikke så veldig langt unna', 'Bør opphavere ha opphavsplikt?', 'Åpent og fleksibelt på nye Deichman', 'Sats på design - løft interessen for biblioteket', 'Bibliotekforeningen sier ja til Forleggerforeningen', 'Til kamp for god design', 'Vi nærmer oss "Spotify for bøker"', 'Bedre formidling med CS Library', and 'Personvernere mot kulturav: personvern på avveier'.

A yellow callout box is overlaid on the bottom left of the screenshot, containing the following text:

Ønsker du å bestille en reise, ergonomiske produkter, flybilletter, billige fagbøker, skreddersydde skranker, kontorrekvisita og masse annet - gå inn på www.bokogbibliotek.no og sjekk ut våre nye annonser.

...www.bokogbibliotek.no

Statstilskudd til bokbusser

Selv om Kulturutredningen 2014 (NOU 2013: 4) slår fast at bibliotekene har vært budsjettapere de siste årene, inneholder den i det minste to lyspunkter: Den understreker at bibliotekene er en del av den kulturelle grunnmuren, og den foreslår at man bør vurdere å gjeninnføre *statlige øremerkinger* til bibliotekformål:

»Utvalget mener det vil være behov for å vurdere øremerking av statlige midler til et lokalt kulturløft i kommunene i en tidsavgrenset periode. Disse midlene bør særlig rettes inn mot folkebibliotekene (...)»

Ansvarsløst. Men statlige øremerkinger er noe som får kommunepolitikerne til å skyte pigger. De vil ha kontroll over den minste krone, for det er de som vet hvor skoen trykker og hvilke strømper som har hull. Staten må bare ikke komme her og bestemme hvordan pengene skal brukes. Basta!

Det er forståelige reaksjoner. Men kulturutredningen viser at bibliotekene har vært budsjettapere det siste tiåret og at kommunepolitikerne ikke har klart å ta ansvar for bibliotekene sine. Det er mot den bakgrunnen Enger-utvalget foreslår å gjeninnføre statlige øremerkinger til enkelte bibliotekformål, for å hindre en videre underfinansiering av biblioteksektoren.

Bokbusser. La oss begynne med å øremerke penger til bokbusser. Bokbussene er et kulturpolitisk virkemiddel som har tapt på en manglende statlig politikk og en dårlig fylkeskommunal og kommunal økonomi siden 2000.

Et mobilt bibliotek kan nå alle som på en eller annen måte har for høy terskel for å nå biblioteket, enten de bor på landet eller i byen. Bokbussen tilbyr en aktualisert samling bøker, de er et mobilt lesestimuleringsiltak, en kulturarena og et lokalt samlingspunkt.

De fleste land vi liker å sammenligne oss med har bibliotekbusser. I Storbritannia er det ca 700, i Finland er det ca 100, i Danmark ca 50. I Norge har vi kun 25 igjen.

Spleiselag. I Norge forsvant støtteordningen for investering i nye bokbusser på begynnelsen av 2000-tallet. Selv om kommunene mener det er et viktig tilbud, er det svært vanskelig å få erstattet utslitte, gamle busser med nye, innenfor ordinære kommunale budsjettammer.

Jeg foreslår at det blir etablert en nasjonal støtteordning til investering i bokbusser, i form av et spleiselag hvor staten og kommunen betaler 50 prosent hver. Det kan være et sted å begynne. Så kunne vi i neste omgang se på en tilsvarende ordning for bibliotekbygg.

Odd Letnes



odd.letnes@bokogbibliotek.no

Bok og Bibliotek

Nr. 3. 2013
Årgang 80



Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykkes ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN
Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER
ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff		Ferdigtrykt
Nr. 4	15.08.	12.09.
Nr. 5	10.10.	07.11.
Nr. 6	08.11.	05.12.

ABONNEMENT
DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 08

Forsideillustrasjon: Kristine Vintervold

Grafisk produksjon: Arena Media AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER
Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER
Omslagssider kr. 7 900,-
Baksiden kr. 8 900,-
Dobbelside kr. 9 900,-
Helside kr. 6 900,-
1/2 side kr. 4 900,-
1/4 side kr. 3 900,-

Litterær nistepakke i verkstedkantina



Glade karer. Bibliotekskonsulent Gunnar Vilberg og klubbleder Per Marthinsen.

Et samarbeid mellom fagforeningen på Ryen T-baneverksted i Oslo og Deichmanske bibliotek på Lambertseter har ført til en rik buffet av bøker, lydbøker og filmer i verkstedets kantine.

I hyllene finnes blant annet krim, fantasy, faktabøker og klassikere – et bredt utvalg! Silje Grimseid, prosjektleder for arbeidsplassbiblioteket kan melde at bøkene i Game of Thronesserien, musikkbiografier og leksehjelp for foreldre

er blant favorittene til nå. Utlånet er basert på tillit, og registreres ikke. Biblioteket står for innkjøp og presentasjon, og også planlegging av kulturelle overraskelser som også ligger i prosjektmidlene. Prosjektet er finansiert av Nasjonalbiblioteket gjennom Kulturdepartementets tiltak for kulturformidling på arbeidsplasser, «Den kulturelle nistepakke». ■

Unge voksne dropper folkebibliotekene

» Unge voksne har en svært lav besøksandel i folkebibliotekene landet over. I aldersgruppen 20–24 år oppgir kun 37 prosent at de har vært innom biblioteket det siste året. Men både barn og godt voksne besøker bibliotekene svært ofte. Den yngste aldersgruppen er de ivrigste

brukerne av folkebibliotekene. I gruppen 9–12 åringer sier 73 prosent at de har benyttet seg av folkebibliotekene det siste året. Videre oppgir kvinner i aldersgruppen 67–79 at de besøker bibliotekene gjennomsnittlig 12,3 ganger årlig (Kilde: Aftenposten/SSB)

Steinkjer ble beste «verdensbibliotek»



Biblioteksjef Hallfrid Skimmelig mottar globusen.

I forbindelse med Verdens bokdag 23. april hadde mange av folkebibliotekene i Nord-Trøndelag utstillinger av bøker fra flest mulig av verdens land. Hensikten var å demonstrere at bibliotekene gjør verden større for oss. Bibliotekenes bokhyller er en portal til uendelig mange andre verdener.

Som et ledd i utstillingen ble det også laget en uformell konkurranse mellom bibliotekene, for å se hvem som hadde forfattere fra flest ulike land blant sine bøker.

Steinkjer folkebibliotek ble vinneren i denne kappestriden, med bøker fra 125 land. Spesielt hyggelig for bibliote-

ket var det at de fikk hjelp fra en av sine lånere til å utvide repertoaret: han lånte ut fire bøker til utstillingen for å sørge for enda bredere dekning. Når vi føyer til at biblioteket i tillegg har romaner med handling fra mer enn 30 land som de ikke har forfattere fra, så er det tydelig at biblioteket virkelig er et vindu mot verden.

Flere bibliotek laget fine utstillinger: Verdal, Inderøy, Levanger, Frosta og Stjørdal. Meråker ble vinner i kategorien «flest land representert i forhold til bibliotekstørrelse». Med bøker fra 59 land viste Meråker at også bibliotekene utenfor byene kan by sine lånere et variert utvalg.

Fylkesbiblioteksjef Kristin Storvig har overrakt en globus til Steinkjer bibliotek som premie for utstillingen. Meråker bibliotek vil få sin premie senere. Storvig sier at utstillingene viser bibliotekenes store bredde og rike potensial som lokale kunnskapsbaser og kompetanseknutepunkt. ■



Prøv

DAG OG TID

– den nynorske vekeavisa for kultur og politikk – gratis!

Send SMS DT3V til 2007, så sender vi deg tre prøvenummer uten at du forpliktar deg til noko som helst.







Flaggskip på beddingen i Århus

AV ODD LETNES, REDAKTØR

Visjonen er ikke bare at Dokk1 skal puste liv i havneområdet og bli århusianernes nye møtested. Når det står ferdig i slutten av 2014, vil det også bli Danmarks største og mest moderne folkebibliotek.





Foreløpig er bare fundamentene og kjelleren synlig under heisekranene som stadig svinger betongelementer og andre materialer i lufta og forteller at noe stort er på gang. Sakte men sikkert vil det skyte i været, og i slutten av 2014 vil jydernes nye bibliotekstolthet stå ferdig.

Tanken bak bygningen er å skape et eget dekket byrom. Arkitektene beskriver selv bygningen som en stor 7-kantet skive som svever over et glassprisme som hviler på en plass av brede isflakformede trapper. Isflakene vil bre seg som en stor vifte ned til vannet og skape store platåer hvor folk kan oppholde seg, og som også kan brukes til ulike arrangementer.

I tillegg til Århus hovedbibliotek vil Dokk 1 med sine 28 000m² romme restaurant, café og borgerservice. Dessuten vil 10 000 m² bli leid ut til beslektede virksomheter innenfor me-

dia og informasjon for å skape rom for kreativitet og innovasjon.

Oppskrift og erfaringer

Bibliotekpolitikken i Århus har lenge hatt god forankring i Århus Byråd, og et blick på statistikken viser at Århus Kommunes Biblioteker har mye å være stolte av. De har de siste årene hatt et høyere gjennomsnittlig utlån og lavere utgifter per innbygger enn landsgjennomsnittet. Produktiviteten per ansatt er den høyeste i landet, og brukerundersøkelser viser generelt stor tilfredshet med bibliotekene. Det er kanskje ikke rart at et samlet byråd stilte seg bak planene. Multimediehuset, som lenge var «arbeidstittelen» på bygget, som nå heter Dokk1.

– *Har du en oppskrift på suksessen?* Vi spør prosjektleder Marie Østergård som har vært med i prosessen fra starten av.

– Jeg har nok ingen oppskrift som garanterer suksess. Men det er helt avgjørende at man skaper en meget høy grad av medvirkning fra borgerne og også medarbeiderne. Det er den eneste måten vi kan sikre at det kommer tilstrekkelig kunnskap og kompetanse inn i prosjektet. Det har vi fått til her i Århus. Men det er samtidig viktig å være klar over at det krever en stor egeninnsats fra bibliotekene, sier Østergård og forteller at de ansatte har brukt mange timer av sin egen arbeidstid på å gjennomføre delprosjekter hvor resultatene så har blitt formidlet inn i hovedprosjektet.

– *Men hvor har dere tatt tiden fra, tid er vel også her en knapphetsressurs?*

– Det er en ledelsesoppgave å prioritere slik at de ansatte får anledning til å være med på prosessen. Det er såpass viktig at det må ryddes tid til det.

Nytt liv. Det nye hovedbiblioteket i Århus skal puste liv i det gamle, nedslitte havneområdet.

(Illustrasjon: Urbanmediaspace.dk)



– Kan du peke på noen av de viktigste erfaringene dere har høstet så langt i arbeidet?

– Det er et stort spørsmål, men her er noen av de viktigste: Det er helt avgjørende å tro på visjonen, for mister man den, mister man fokus. Det er nødvendig å arbeide seg gjennom delprosesser gang på gang og på den måten gradvis heve detaljeringsnivået. Men man må ikke forhaste seg, mange beslutninger er tjent med at man skyver på dem for å få fylle dem med mest mulig innsikt, sier Østergård og legger til det er viktig med brukermedvirkning på mange nivåer og til riktig tidspunkt.

– Man skal også ha mot til å utfordre etablerte tenkemåter og systemer, selv om det krever energi. Det er dessuten helt nødvendig å tenke tverrfaglig når man jobber med et så stort prosjekt. Det er dessuten viktig å hol-

de et stramt fokus på tid, penger og kvalitet. Og ikke minst – sett brukeren i sentrum. Brukerens behov og muligheter er utgangspunktet for alt som skjer i et bibliotek.

Ingen biblioteknavle

– Er det «Nordens biblioteknavle» dere nå holder på å bygge i Århus?

– Jeg tenker ikke at vi blir Nordens biblioteknavle. Det er heldigvis riktig mange spennende bibliotekprosjekter i Norden akkurat nå. Det er viktig å huske at forskjellige land og byer trenger forskjellige typer bibliotek, det finnes ikke kun én riktig måte å gjøre det på. Men forhåpentligvis blir Dokk1 et sted som andre kan bli inspirert av, på samme måte som vi har latt oss inspirere av mange forskjellige bibliotek og andre institusjoner mens prosjektet fant sin form. Det er også viktig å huske at en utviklingsprosess er kontinuerlig og ikke noe som stopper når huset åpner, sier Østergård.

Hun legger til at størrelsen på biblioteket har i seg selv skapt en del utfordringer.

– Det blir særlig viktig å fokusere på hvordan man skaper nærhet og grunnlag for menneskelig kontakt i så store lokaler, for at rommene ikke skal oppleves som øde og mennesketomme. Det er derfor viktig at bygningen er fleksibel nok til at man kan gjøre endringer etter at den er innviet, som svarer på behov hos brukerne som vi ikke så på forhånd.

Kunnskap og opplevelser

I den generelle bibliotekdebatten både i Danmark og Norge snakkes det ofte om at det tradisjonelle biblioteket var

Medarbeiderne er en viktig ressurs



»I alle de utviklingsprosesser vi har hatt i arbeidet med Dokk1, har det vært viktig å trekke inn de ansatte ved Århus bibliotek.

Hele grunnlaget Dokk1 er bygget på – verdigrunnlag, konkurranseprogram, byggeprogram, prosjektforslag og hovedprosjekt er skapt gjennom bred medvirkning fra personalet. Det er den eneste måten vi kan sikre at det kommer kompetanse nok inn i prosessen og at vi kan få implementert all den kunnskapen som ligger i organisasjonen.

Vi kommer ikke til å bygge et nytt slikt bibliotek i løpet av en generasjon. Det er nå all vår kunnskap og kompetanse må inn i prosjektet, og det krever mange medarbeideres tid og hjernekraft.»

Prosjektleder Marie Østergård

samlingsorientert, mens framtidens bibliotek blir opplevels- og relasjonsorientert.

– Betyr det i så fall at bøkene ikke blir så viktig for biblioteket i framtiden?

– Bøkene er viktige for biblioteket, på samme måte som alle de andre kunnskapsbærende mediene. Det er imidlertid viktig å huske at det viktige er den kunnskapen bøkene rommer, og ikke den fysiske boka i seg selv. Stadig mer kunnskap kommer til å eksistere i andre medieformater enn tradisjonelle bøker, og det må vi gripe og utnytte i vårt arbeid, i stedet for å fokusere på boka som et opphøyet medium som per definisjon er mer verdt enn de andre, sier Østergård og peker på at læring kommer til å spille en vesentlig rolle i framtidens bibliotek, selvsagt også i Dokk1:



Enkelt. «Neste stasjon er Dokk1». Enklere adkomst må man lete lenge etter. (Illustrasjon: Urbanmediaspace.dk)

– Men læring oppstår i dag på mange andre måter enn gjennom lesing av bøker, for eksempel i møtet mellom mennesker, produksjon, lek og opplevelser.

– *Hva tror dere Dokk1 kan bety for utviklingen av Århus som by?*

– Vi håper at vi kan skape et helt nytt sted i byen, både fysisk og men-

talt. Vi håper at Dokk1 blir et kunnskapshus som kan tiltrekke seg mange mennesker som søker opplevelse, læring, inspirasjon, kultur og som ønsker å delta med egne aktiviteter. Vi ser for oss Dokk1 som et ikke-kommersielt rom, som rommer et mangfold man ikke finner andre steder i samfunnet.

– *Hva blir den viktigste suksessfaktoren hvis du ser noen år fram i tid?*

– At det er liv i og rundt Dokk1, at brukerne opplever biblioteket som et sted som er deres, som gir dem mulighet til å tilegne seg kunnskap og opplevelser som gir deres liv og aktiviteter økt verdi.

Arkitektene ble utfordret

Arkitektkonkurransen er et godt eksempel på hvordan den bibliotekfaglige kompetansen er blitt godt sikret hele veien. Konkurransen ble utlyst i 2007 og det meldte seg over 40 deltakere. En gruppe fagfolk, blant annet med bibliotekkompetanse, valgte så ut seks

«konkurrerende lag» som fikk lov til å utarbeide sine forslag til det nye Mediehuset. Disse seks sendte i juni 2008 inn anonyme skisser som så ble vurdert av en egen komité.

Komiteen besto av politikere og fagdommere. For å sikre den nødven-

dige faglige rådgivningen, ble det etablert en lang rekke rådgivende grupper som behandlet forskjellige sider ved prosjektene. I nesten alle disse gruppene er bibliotekkompetansen godt representert.

Før de konkurrerende lagene leverte sine forslag ble de imidlertid

bedt om å presentere dem og selg selv på et åpent informasjonsmøte.

– Dette var en nokså uvanlig arbeidsform, og flere av arkitektkontorene syntes nok det var vel tøft å presentere seg selv for en stor gruppe av allmennheten. Men vi mente at dersom arkitektene skulle kunne arbeide med dette prosjektet, måtte de også kunne klare å stå foran en stor forsamling borgere, mener Østergård.

Når de seks anonyme prosjektene var blitt vurdert, valgte man ut to-tre prosjekter som gikk videre til en forhandlingsrunde, hvor det ble mulighet til dialog og felles videreutvikling av prosjektene. Den endelig vinneren, altså Dokk1, ble utpekt på tidlig i 2009.

– *Dere fryktet ikke den gang at dere blandet dere for mye inn i arkitektenes arbeid?*

– Det var enighet i prosjektorganisasjonen om at vi ikke ville overlate et så viktig byggeprosjekt til eksterne aktører. For vi kan ikke ta det for gitt at et arkitektfirma er eksper-

Fakta om Dokk1

Eter planen står Dokk1 ferdig i slutten av 2014.

Bygningens brutto areal: 28.000 m²²

Areal til bibliotek og borgerservice: ca 17.500 m²²

Areal til utleie: 10.500 m²²

Areal til ankomstsenter: 500 m²²

Arealer til teknikk og depot: 4000 m²²

Kjeller: Automatisk p-anlegg med plass til 1000 biler

Overbygd uteareal under bygningen: 10.500 m²²

Antall forventede daglige besøkende: 3500 personer

Antall sykkelparkeringsplasser: 500 stk.

ter på bibliotek. Men vi kan lære dem hva et moderne bibliotek skal være. På den annen side er det også viktig at vi lærer hvordan arkitekter tenker og arbeider. Felles utvikling og felles utnytting av kompetanse, er viktig. Når byggingen begynner, er det for sent å gjøre grunnleggende endringer. Det må vi gjøre på forhånd, mens huset tegnes. ■

Sortland skal få «kulturfabrikk»

» På Sortland i Vesterålen er arbeidet med en ny «kulturfabrikk» som skal samle bibliotek, kulturskole, musikkverksteder, ungdomstilbud, og kulturadministrasjonen i Sortland i ett og samme bygg, nå i gang. En daglig leder skal på plass, i tillegg til produsent, markedsføringsansvarlig og scenemester, skriver Vesterålen Online.

Konstituert kultursjef i Sortland Mona Dahl regner med at det blir offisiell åpning høsten 2014 dersom alt går som planlagt. Rådmann Rolf M. Lossius sier at kulturfabrikken bedriftsøkonomisk neppe er noen god idé, men at den samfunnsøkonomisk er en god investering. Den kan få mange til å flytte tilbake til Vesterålen, og dermed gi nye skatteinntekter.

Lover årlig litteraturfestival for barn

» Barnas Kulturhus i Bergen, som samarbeider med Bergen Offentlige Bibliotek, Litteraturhuset og Høgskolen i Bergen, lover årlige litteraturfestivaler for barn etter at det første arrangementet gikk av stabelen i april måned. Da fikk barna blant annet lage skulpturer av utgåtte bøker fra biblioteket, prøvd seg på tegneserier sammen med tegneserieskapere og møtt flere forfattere, skriver Bergensavisen.

Bergensforfatter Lisbeth Dreyers «Øystein Øyenstikker» ble formidlet gjennom en «hage» med tekster og aktiviteter og barnehagebarn fikk smake på alfabetet gjennom Nhu Dieps «Lille Ting», går det fram av omtalen.

Bøker til Levangsheia skole

» Elevene på Levangsheia skole ved Kragerø har vært så heldige å få bokgaver både fra Kragerø bibliotek og fra Levangsheia FAU. Gleden var stor da bokpakkene kom til skolen, leser vi Kragerø Blad Vestmar.

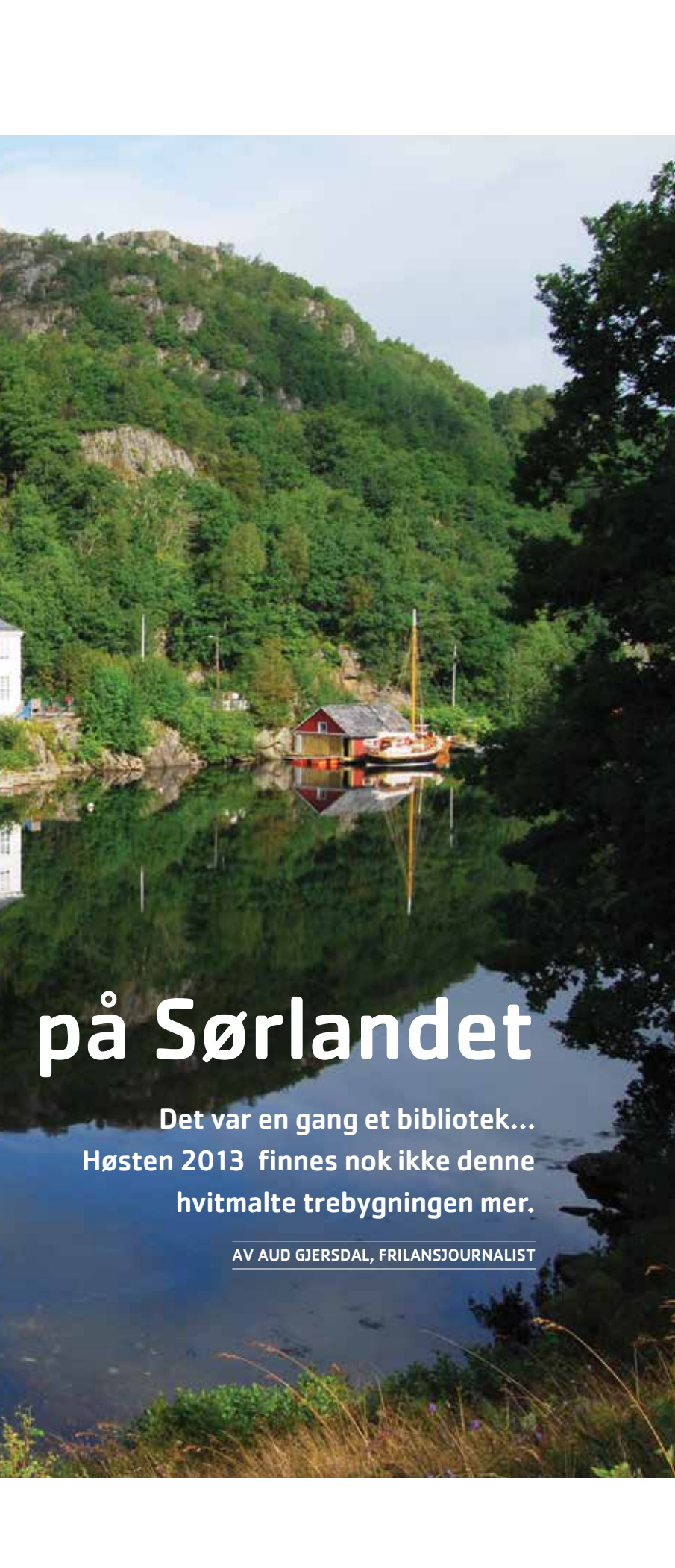
Elevene leser bøker hver dag og de får også aviser og tidsskrifter.

Den lille skolen mangler bibliotek, men de eldste elevene arbeider nå med et prosjekt der de skal lage tredimensjonale utgaver av hvordan drømmebiblioteket deres kan se ut. Modellene vil senere bli stilt ut, melder avisen.





En liten filial



på Sørlandet

Det var en gang et bibliotek...
Høsten 2013 finnes nok ikke denne
hvitmalte trebygningen mer.

AV AUD GJERSDAL, FRILANSJOURNALIST

På Norges sørlige kyststripe ligger Hydra, en liten øy i Flekkefjord kommune. Her bor i underkant av 700 innbyggere, og tjenestetilbudet består av to butikker og posten. Hydra filial er en av Flekkefjord biblioteks tre filialer, og holder åpent en dag i uken. Den ligger i det gamle skolehuset Fritun sammen med Hydra barnehage. Skolen flyttet ut allerede i 1974 til nye lokaler i nærheten. Nå ebber sommeren ut i en varm melodi sunget av kråker, måker, svaler og barnas sang. Høsten 2013 er nok ikke denne hvitmalte trebygningen mer, og bare bildene blir igjen, for bygningen skal rives.

Det er den 17. august 2012. Biblioteksjef Kirsten Moi Øvstedal tar nøkkelen som henger lett synlig på veggen og låser opp døren til biblioteket. Et diffust lys svøper om det enkelt innredede rommet. En skranke med pc, et rundt bord med stoler, og fylte bokhyller. Øverst på veggen flasser maling av og viser lysegrønt, grønt og oransje under dagens hvite farge. Nonfigurativt. Jeg tenker på kunstmaleren Tatjana Lars Kristian Guldbrandsen som levde på øya. Han kledte seg i dameklær og malte seg med jotunmaling i ansiktet. Likevel, akkurat hans malerier er representert i Bibliotheque National i Paris.

Lyset blir sterkere. De skarlagensrøde forhengene foran vinduene tas effektivt ned etter sommerlukningen. Vinduene åpnes. Jeg kjenner hjertet banke og det blir fylt med bilder av sjøen som ligger blikk stille, med fisker som av og til hopper. En seilbåt ligger til kai i nærheten. Vi er i utkanten, langt borte fra hovedstadens kjendisforfattere i lyskasternes scenelys, klare til å støtte filialen. Bygningen var, og er fortsatt, «en pryd for stedet», men skjønnhet er ikke grunn nok til å bevare bygget.

Kreative møtesteder

– Biblioteket er i et av de gamle klasserommene, og et annet rom fungerer som magasin. Det er ikke noe veldig spesielt å si om det, sier Øvstedal konkluderende. Biblioteket er omgitt av kreative møtesteder. Hun låser opp døren til skolekorpset sitt lokale, som ligger ved biblioteket. Solen skinner varmt inn. På veggen er det tegnet noter og røde uniformer henger ved vinduet. I et annet rom holder filatelistklubben og båtforeningen til. Hun ser på tapeten.

– Dette ser ut som et soverom. Kanskje dette var en del av pedelleiligheten, sier hun interessert. Tidligere bodde det nemlig en pedell her, men det

var også bostedet til en av hovedpersonene i skrekkfilmen «Mørkets øy», som ble innspilt i bygningen på 1990-tallet. Filmen handler om denne tilsynelatende idylliske øyas skjulte og uhyggelige hemmeligheter.

Krumtapp i øyas offentlige liv

Hidra var egen kommune fra 1893-1965, før de små omliggende kommunene ble samlet i Flekkefjord kommune. Vi står utenfor bygningen, som denne lille kommunen bygget, med det nå mosegrodde taket. Det forrige skolehuset brant ned i 1911 «visstnok etter en fest på en kald vinterdag», og ingeniør Johan Waage fikk i oppdrag å tegne det nye. Det var et stort og moderne bygg for sin tid, og første herredsstyremøte ble holdt der i januar 1914. Nå leker barna utenfor. I det ene øyeblikk skinner solen, og i det neste regner det. Den milde vinden tar lett tak i arkene Øvstedal holder i hendene. Hun er opptatt av mangfoldet av aktiviteter som har foregått i huset, blar i kopiene og stanser ved et oppstilt bilde fra husmorskolen, som startet i 1920.

– Her demonstrerer jentene vasking. De står med skaut på hodet, forkle og bøtter, sier hun litt undrende, og forteller at jentene skulle lære det som var nødvendig for å stelle eget eller andres hjem. Hun leser opp aktiviteter som har vært i bygningen: Folkeskole, snekkerskole, amtsskole, middelskole, kystskipperskole, herredsløkal, speidere, søndagsskole og fritidssklubb. Jeg tenker på leserinnlegget i lokalavisen Agder som for en tid tilbake siden talte for bevaring av den «vakre» og «velbrukte» bygningen. Her omtales bygget som «en krumtapp i øyas offentlige liv».

Vanskelige val

– Nå er det vedtatt i Flekkefjord kommune at huset skal rives, sier hun og ser på tomten ved siden av, som skal innlemmes i en ny og større barnehagetomt. Flekkefjord bibliotek har to

andre filialer på fastlandet, på Bakke og i Gyland. Disse ligger også i tidligere småkommuner, som ble slått sammen med Flekkefjord i 1965. Alle tre filialer er kombinasjonsbibliotek.

– Står Bakke og Gyland for fall?

– De som bruker dem er glad for tilbudet, men det er få. Det er vanskelige valg, fordi det berører folk. Det er et tjenestetilbud som kanskje forsvinner på sikt, og de blir fattigere, sier hun engasjert. Dersom det blir slik.

Bibliotekene lever videre

Det er blitt oktober og høstmørket blir tettere. Politikere og byråkrater har kanskje snakket mer sammen om filialens fremtid. Jeg tar en telefon til kommunalsjef Svein Hansen, som kanskje vet mer.

– Hidra filial lever videre, sier han og forteller at det ikke er noe som tilsier at filialen skal legges ned.

– Jeg ønsker primært at den skal være på skolen, for det er skolen som er den største brukeren av filialen. Å ha folkebibliotekfilial på skolen er det beste for bruken av filialen, sier han.

– Hva med Bakke og Gyland?

– De skal leve videre. Det er ingenting som tyder på at de skal legges ned, men det vi har diskutert, er om skolene med egen bemanning skal overta distriktsbibliotekene, sier han. Det er tungvint og dyrt å bemanne disse med personell helt

fra sentrum. En lærer eller assistent kan være bibliotekar, og dette gir bedre tilknytning til skolen og undervisningen. En slik løsning innebærer at de har åpent på dagtid i skolens åpningstid. De vil finne en løsning på bemanning også et par timer en kveld i uken.

– Alle skolene må ha skolebibliotek. Hvis en kan kombinere det med å ha tilbud til befolkningen i grendene, så er dette det beste, avslutter han.

Kilder:

Hansen, Svein
Øvstedal, Kirsten Moi

Hanssen, J. (Red.), & Hansson, O.L. (Red.) (1994). Ytterst mot havet. Hidra: Fedrenes minne

Ringsbye, L. (2010). Hidra – Fritun skole <http://avisenagder.no/index.php?page=visnyhet&NyhetID=9643>



La strekkodene hjelpe dere!

Alle biblioteker ønsker seg en effektiv og pålitelig løsning for merking av bøker samt inn- og utlevering.

Interconnect AS har levert strekkodelesere, etiketter, etikettskrivere og programvare for inn-/utlevering av bøker i mer enn 20 år.

Be om referanser, vi har mange!
Ring 67 16 64 00 eller kontakt oss på data@interconnect.no





Fascinert av fantasy

Bibliotekar Ingrid Wreden Kåss har alltid vært fascinert av bøker, spesielt innen fantasy-sjangeren. Derfor ønsket hun å dele denne fascinasjonen med flere og debuterer nå som forfatter med en fantasybok for barn. Men skriveprosessen tok tid og viste seg å være vanskeligere enn hun trodde, selv for en som hadde bøker som yrke.

TEKST: CAROLINE M. SVENDSEN, FRILANSJOURNALIST // FOTO: ANETTE ANDRESEN

Resultatet ble til slutt barne- og ungdomsboken *Alva og Ormekongen*, utgitt på Gyldendal i vår.

– Jeg har lest mye fantasy, både som barn og som voksen. Jeg syns fantasysjangeren beskriver det magiske ved livet, selv om magien er på

et mer bokstavelig plan i litteraturen enn i den virkelige verden. Selv har jeg aldri vært glad i alt for realistiske bøker.

Likevel tok det tid før Ingrid bestemte seg for å prøve å skrive ned noen av historiene hun selv hadde i hodet.

Det skulle bli Mastergraden som hun tok i filosofi i 2006 som beviste at hun hadde det i seg å faktisk skrive en lang sammenhengende tekst.

Det begynte med at hun prøvde seg på å skrive en samling med noveller, som ble refusert av alle forlagene hun sendte dem til.

– Jeg greide nok ikke helt å knekke koden ved å skrive en bok, forteller hun. – Men det var et av forlagene som skrev at jeg burde fortsette å skrive i refusjonsbrevet sitt. Jeg ble så veldig glad for den setningen, og jeg tror det var noe av grunnen til at jeg ikke ga opp å skrive.

Etter Mastergraden gikk hun dessuten i gang med en bibliotekarutdanning, og også det skulle bli en nyttig erfaring.

– Jeg skrev noe av boka mens jeg tok studiet, forteller hun og medgir at det var mye vanskeligere å få boken ferdig enn det hun først trodde.

– Jeg trodde jo egentlig det skulle være ganske lett og gå veldig fort, men det viste seg å ikke stemme. I virkeligheten var det veldig mye frem og tilbake og det tok jo tilsammen fem-seks år å skrive boka ferdig.

Allsidig utdanning

Grunnen til at hun valgte bibliotekarutdanningen var ifølge Ingrid at utdannelsen er så allsidig.

– Med en utdanning som bibliotekar kan man få brukt all den kompetansen man allerede har. Det var en veldig viktig grunn til at jeg valgte å begynne på bibliotek- og informasjonsstudiet. Yrket er jo også en glimrende arena om man liker å formidle litteratur og informasjon, sier hun.

Hun er helt klar på at hun mener det aller viktigste er å lese mye, om man vil bli forfatter. Slik sett ble hennes bibliotekarstudier også en berikelse. Dessuten var det en fordel at utdanningen la så mye vekt på litteratur, ifølge Ingrid.

– Også er det vesentlig og øve og øve på selve skrivingen, sier hun.

Som en del av skriveprosessen måtte hun også spørre seg selv om hvorfor hun liker de bøkene hun gjør.

– Jeg trengte å skjønne hva som gjør de bøkene jeg liker spennende for meg.

Mye arbeid

Ingrid oppdaget også at hun måtte være villig til å jobbe med teksten hele tiden, men uten å vite om det i det hele tatt ble bok til slutt. Gyldendal Forlag viste likevel tidlig interesse for boken.

– Jeg fikk tips fra forlaget hele veien. Kontakten med forlaget har vært veldig berikende. Jeg følte nesten jeg gikk en skole der, kommenterer Ingrid.

Her var også bibliotekarutdanningen et pluss fordi kjennskap til den norske forlagsbransjen og prosessen ved bokutgivelser inngikk som en del av studiene.

– Slik sett visste jeg godt hva jeg gikk til da jeg begynte å kontakte forlagene og ble ikke overrasket over denne prosessen, forteller Ingrid, noe hun mener var positivt.

Hun ble tidlig glad i å lese og hun var mye på lokalbiblioteket sitt for å finne nye bøker.

– I barndommen var jeg veldig glad i Astrid Lindgrens «Mio, min Mio» og «Brødrene Løvehjerte». Og jeg slukte «Ringenes Herre» og «Hobbiten» lenge før de ble populære, innrømmer hun.

Ingrid forteller at hun bevisst har brukt referanser til noen av disse bøkene i «Alva og Ormekongen».

– Jeg gjør det for å skape gjenkjennelse hos leseren, og for å sette en stemning. Selv liker jeg godt å lese bøker som refererer til andre bøker jeg har lest og er glad i. Da er det på en måte som om tekstene «snakker» med hverandre.

Diktet historier som ung

Gleden ved både å fortelle og høre på historier var der også i ung alder.

– Da jeg var liten diktet en venninne og jeg opp fantasihistorier. Senere dukket minner fra disse fortellingene opp og det slo meg at de kanskje kunne bli utgangspunktet for en bok. Også bestemorens historier preget barndommen.

– Farmor fortalte historier til meg som liten som hun bare fant på i farten. Jeg skulle ønske at jeg hadde skrevet dem ned, for de var fantastiske, sier hun.

Ingrid har forøvrig dedisert «Alva og Ormekongen» både til mormoren og farmoren.

– Jeg tror farmor er litt stolt, smiler Ingrid.

Hun syns fantasy har vært en interessant sjanger å prøve seg på som forfatter.

– Jeg føler at veldig mange av de temaene som engasjerer meg kan brukes i denne sjangeren. Og barn er jo opptatt av verdier, og hva som er rett og galt. De vil jo gjerne forstå livet, men jeg prøver ikke å tre noe over hodet på dem, forklarer hun.

At det endte opp med å bli en barne- og ungdomsroman er ikke tilfeldig ifølge den nybakte forfatteren.

– Jeg husker så godt meg selv som barn, og jeg skriver nok for barnet i meg, forteller Ingrid.

Skriveprosessen gjorde Ingrid bedre kjent med seg selv på godt og vondt.

– Jeg hadde bruk for hele meg, også mine svakheter for de er like viktige som styrkene. Jeg kjente på hele spekteret av det å være menneske, forteller hun.

Og opplevelsen har gitt mersmak:

– Behovet for å skrive er der. Spørsmålet er heller om jeg greier å kombinere skrivingen med å forsørge meg selv, for det må jeg jo. Jeg har ikke sagt alt jeg har på hjertet, sier Ingrid.

I dag jobber hun som prosjektansatt informasjonsmedarbeider. Bortsett fra den obligatoriske praksisen i studietiden, har Ingrid stort sett ikke jobbet i bibliotek. Hun har erfart at det er vanskelig å få fast jobb innen yrket.

– Jeg mener at det er for mange bibliotekarer i forhold til tilgjengelige jobber. Det har jeg sett på hvor utrolig mange søkere det er for hver minste stilling.

Kritisk

Hun er også kritisk til informasjonen hun fikk fra skolen om jobbsøktene for bibliotekarer.

– I løpet av studiene fikk vi vite at det var lett for oss å få jobber i andre bransjer, som for eksempel innen informasjons- og mediebransjen, men erfaringen min er at det er enda større konkurranse om jobbene i denne bransjen. Det er ikke gitt at bibliotekarene når opp her når de konkurrerer med journalister om slike stillinger. Det krever i alle fall at du har mye relevant erfaring i tillegg.

Hun er klar på at det er vanskelig å kombinere skrivingen med en jobb.

– Det hadde nok gått greit å skrive en bok ved siden av studier fordi det ofte går an å få frigjort litt sammenhengende tid da, men ved siden av jobb er det noe helt annet. Å skrive bøker krever litt større flater av tid enn noen få timer på kvelden etter jobb, sier Ingrid.

Hun minner også om at det å være forfatter er en økonomisk risikosport siden man gjerne jobber lang tid med et prosjekt som ofte ikke blir noe av.



Hardt Arbeid. Glad for å være ferdig, for det var mye arbeid med boken. Hun utelukker ikke at det kan bli flere bøker på sikt.

– Mitt inntrykk er at de som har mulighet til å være forfattere på heltid gjerne har andre inntekter ved siden av.

Dessuten er som oftest betalingen for et slikt skriveprosjekt ikke til å bli rik av, hevder Ingrid.

– Hvis man skriver en bok på flere hundre sider – og det dreier seg kanskje om i hvert fall ett års arbeid – mottar man stort sett, om man er heldig, lønn som tilsvarer omtrent en tre-fire måneders kontorjobb.

Dette gjelder hvis boken bare blir trykket i ett opplag, men de fleste bøkene blir faktisk ikke trykket i flere opplag enn det, påpeker hun.

Ingrid mener at verken forlagene, staten eller kjøperne betaler

den reelle prisen for arbeidet til forfattere som ikke er så heldige å bli store bestselgere.

– Jeg vet det finnes stipender det går an å søke på, men for å søke disse må man allerede ha utgitt to bøker av godkjent kvalitet og i samme sjanger, så det nåløyet er ganske trangt.

Likevel er det noen av oss som altså er gale nok til å ha lyst til å skrive bøker, ler hun.

Boken «Alva og Ormekongen» handler om foreldreløse Alva som blir overlatt til de onde fosterforeldrene Bidella og Bus, men Alva har alltid et håp om å finne sine ordentlige foreldre. Når tilværelsen hos Bidella og Bus tilspisser seg, får Alva uventet hjelp av noen vesener fra en annen verden. Der tar Alva opp kampen mot det onde og forsøker å redde seg selv samtidig. Hvordan det går videre, skal ikke røpes her, men fantasy-elskere kan glede seg. Ingrid Wreden Kåss har med mange sanseinntrykk i boken, og skaper tydelig bilder. Boken egner seg godt for høytlesning for barn og unge i alderen 9- 12 år

Brukermøte, mars 2013

Bibliotek for datadeling

Forskning skjer i økende grad i nettverk, og innovasjon blir datadrevet. Bibliotekene må tilpasse seg endringene i måten forskning utføres på.

AV AUD GJERSDAL, FRILANSJOURNALIST



Det er internasjonalt fokus på bygging av en infrastruktur for forskning, og vitenskapelige databaser er et viktig element i denne. Susan Reilly (bildet), prosjektleder i LIBER (Association of European Research Libraries), viste hvordan biblioteket kan bidra i arbeidet. Dette er også i samsvar med LIBER sin strategi, som anbefaler fagbibliotek å konsentrere seg om disse områdene de neste tre årene:

- a) Akademisk kommunikasjon og infrastruktur for forskning
- b) Omforming av fagbiblioteket
- c) Påvirkningsarbeid

– Vi må representere oss selv bedre, og være sikre på at det blir forstått at bibliotekene er sentrale i infrastrukturen for forskning, sier Reilly og viser til en undersøkelse fra 2011 hvor det kom frem at 82 % av de undersøkte forskerne lagret data på sin datamaskin på jobb, 72 % lagret data på organisasjonens servere og 60 % lagret på bærbare lagringsenheter. Henholdsvis 33 og 36 % av forskerne lagret data ved institusjonelt eller faglig arkiv. Reilly visualiserer situasjonen i «datapubliseringspyramiden», som er en pyramide bestående av 4 lag. Øverst har vi data inkludert i publikasjonen, og i laget under er data som er lenket til publikasjonen i supplerende filer. Under dette igjen er data lagret i faglige og institusjonelle arkiv. I pyramidens bunn befinner data seg i skuffer og på diskett ved institusjonen. Reilly pekte på to viktige problemer ved situasjonen, nemlig at kanskje hele 75 % av data befinner seg nederst i pyramiden.

– Og laget med dataarkiv er veldig lite, og vi ønsker at det skal være mye, mye større. Det er en mer bærekraftig løsning, sier hun og forteller videre at de i en undersøkelse fant de tre antatt viktigste faktorene som påvirket forskerens datadeling, nemlig holdninger, policy og infrastruktur.

– Dette er de tingene vi må se på for å få datadeling til å skje, sier hun.

Det er viktig at forskerne deler data, og vi må vite hvorfor de ikke gjør det.

Reilly peker på at forskerne trenger et sikkert sted å lagre data, og å kunne integrere disse med publikasjonen. De trenger også å kontrollere tilgangen, for de ønsker kreditt for sine data og å hindre at andre bruker deres data uansvarlig. Biblioteket kan ifølge Reilly bidra gjennom å støtte tilgang til data gjennom publisering, varig identifikasjon og sitering av datasett. Dataene må gjøres gjenfinnbare ved bruk av metadata og lagres over tid for gjenbruk. Hun peker også på behovet for dokumentasjon, slik at dataene kan fortolkes.

– Er det virkelig etterspørsel etter dette?, spør hun, og viser til en undersøkelse som nettopp viser stor etterspørsel etter forvaltning av data: Forskere ønsker støtte til å lage dataforvaltningsplaner, arkivering, gjenfinning og sitering av data. For at bibliotekene skal kunne dekke etterspørselen, og bidra i utviklingen av en infrastruktur, så er det nødvendig å utvikle de nødvendige ferdigheter, samt å delta i nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

– Og vi må fortsette å engasjere forskere og hverandre i dialogen om datadeling, avslutter hun med.

Videre lesning:

Publikasjoner fra «Opportunities for Data Exchange»:

<http://www.alliancepermanentaccess.org/index.php/community/current-projects/ode/outputs/>

Brukermøte, mars 2013

Det integrerte fagbibliotek

Hvor går veien videre for fagbibliotekene? Nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein tenker seg at fremtidens fagbibliotek er et bibliotek som er godt integrert i moderinstitusjonen.

AV AUD GJERSDAL, FRILANSJOURNALIST

Hva vil dette innebære i praksis?, spør hun og understreker at spørsmålet ikke er *om* vi trenger fagbiblioteket i fremtiden, men *hvordan* vi trenger det. Et annet grunnleggende utgangspunkt for utviklingen er at samlingene ikke lenger er i magasiner, men i multimediale digitale arkiv. For å kunne gi tilgang til informasjonen i disse, trenger vi mer kunnskap.

– Det er viktig at fagbibliotekene deltar i forskning omkring de bevegelsene som skjer i arkivene, sier hun og viser til forskningsprosjektet «The archive in motion» som Nasjonalbiblioteket tok initiativet til og har holdt konferanse om bl.a. med bidrag fra forskere ved NTNU, Humboldt universitet og universiteter i USA. Her ser de på hva som skjer med arkivene, som har betydning for hva vi gjør. Skarstein peker på at fagbibliotekene også må delta i moderinstitusjonens forskning:

– Både for å sette premisser for hva vi ønsker å finne ut av og for å være arena for den, for det er bibliotekene som administrerer de digitale arkivene som er et sted der oppe i «cloud», sier hun. Men for å kunne diskutere fremtiden, og delta i kontinuerlige endringsprosesser, så må vi delta i praksis, forskning og refleksjon over hva som er fagbibliotekenes egenart, og hvordan denne kan settes i arbeid i den digitale verden. Vi må også være tilstede i de fora hvor beslutninger tas.



Deltaker. Biblioteket må være til stedet i de fora hvor beslutninger tas, mener Vigdis Moe Skarstein. (Foto: Nasjonalbiblioteket)

– Hvis vi skal drive med kunnskapsformidling, så når vi lengst i å få forståelse for at det er nødvendig i fagbibliotekene, gjennom å være på de arenaene i universiteter og høyskoler der de strategiske valgene foretas, sier hun og forteller videre at disse overordnede beslutningene må være styrende for biblioteket. Hva slags oppdrag moderinstitusjonen har, og hvilke fagdisipliner som finnes der, er av særlig betydning. Samtidig forsterker det digitale utviklingen av det interdisiplinære og eksperttenkningen. Dette gjør biblioteket enda viktigere, for det forvalter alle disipliner og er samtidig selv ekspert:

– Vi er eksperter på noe andre ikke er eksperter på, nemlig å organisere kunnskap for gjenfinning, som pri-

mært er å produsere metadata. Men også det å kunne forvalte det som er produsert, understreker hun og forteller videre at biblioteknettverket er viktig.

– For egenarten til bibliotekene går på tvers av andre institusjoner, og hvis vi skal bli god i hver vår institusjon så må vi også delta, ta delansvar og utvikle felles løsninger og erfaringer, sier hun. Likevel mener hun at moderinstitusjonen er viktigere enn biblioteknettverket. For så lenge samlingen er i «cloud» som den blir mer og mer, så reduseres behovet for transportsystemer.

– Vi har en overgangsperiode der vi trenger det, men vi kommer til å trenge det mindre og mindre, og vi må forberede oss på det, sier hun og peker på

at biblioteket har mange muligheter fremover. En viktig rolle er å være noden ut og inn av moderinstitusjonen, for vi kan også organisere og gi oversikt over dennes aktiviteter, og derved bidra til å formidle også disse. Vi kan organisere forskningsdata. Næringsutvikling er viktig. Samtidig understreker hun at bibliotek er kompetanse, hvor kvalitet er vektlagt.

– Vi må være integrert, men samtidig vises som det man er som kompetanse. Vi må få til gode grensesnitt. De som eier grensesnittene eier fremtiden, og de utvikles av Microsoft og andre multinasjonale selskaper. Men vår måte å kommunisere mot omverdenen på er også et grensesnitt, avslutter hun. ■

Huddinge med «geriljabibliotek»

» Bydelen Huddinge i Stockholm prøver seg må med «geriljabibliotek», for å lokke til seg nye lesere. Dette er småbibliotek som dukker opp på uventede steder i små tøyposer i ulike farger, skriver Svenska Dagbladet.

Posene blir plassert ut i venteværelser, svømmehaller eller andre offentlige lokaler. Det er ikke nødvendig med lånekort, men den som har lest boken må levere den og posen tilbake til nærmeste bibliotek.

Dystre tall for svenske bibliotek

» I Sverige minsker både antall utlån og antall besøkere ved bibliotekene i landet. En av årsakene er at det stadig blir færre filialer, går det fram av en oversikt fra Kungliga biblioteket i Stockholm.

Siden 2009 er 6 prosent av de svenske bibliotekfilialene blitt stengt, 24 av dem de siste to årene. Antall folkebibliotek som også fungerer som skolebibliotek, har gått tilbake med 9 prosent siden 2009.

Arendal bibliotek feiret

» Småbarnsforestilling, elevinnslag fra Arendal kulturskole, konsert med Arendal Handelsstands Sangforening og et avsluttende folkemøte om hva folk ønsker biblioteket skal være i fremtiden, var på programmet da Arendal bibliotek 7. mai fylte 15 år.

Selv om biblioteket bare fylte 15 år, er Arendal kommunes folkebibliotek likevel et av landets eldste offentlige bibliotek med røtter helt tilbake til 1832. I 1941 fikk biblioteket eget bygning i Nygaten, hvor det holdt til helt frem til 1998, da det fikk nytt tilholdssted på byens tidligere gassverktomt ved Arendal torv, der det står i dag. Biblioteket fikk en radikal økning av besøket etter at nybygget kom, med opp mot 300.000 besøk årlig, skriver Agderposten.



Narvik får sitt «fjerde hjørne»

» I regjeringens reviderte nasjonalbudsjett er det satt av penger til å bygge et nytt Narviksenter. Dette betyr ifølge fremover.no at anbudspapirene kunne sendes ut allerede i slutten av juni, og at bygget kunne stå ferdig i 2015.

Bygget blir på 8000 kvadratmeter til en pris på mellom 200 og 250 millioner kroner. Det skal inneholde lokaler til Fredssenteret med Krigsmuseet, nytt bibliotek og nye lokaler til Sparebanken Narvik. Den statlige delen av finansieringen utgjør 81 millioner kroner.

Fikk savnet rakettrampe tilbake

» Først i mai måned etterlyste Nesodden bibliotek en rakettutskytingsrampe som forsvant. Nå er den tilbake, kan Akershus Amtstidende melde.

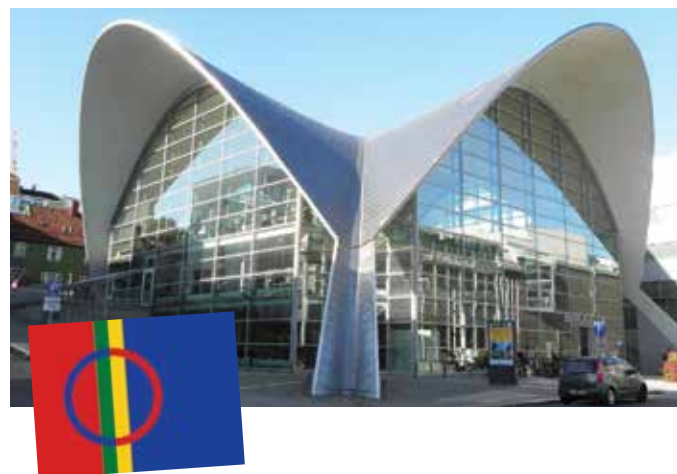
Biblioteket på Nesodden gikk tidligere ut og etterlyste en ny utskytningsrampe for lufraketter. Rampen forsvant fra biblioteket 16. april og siden hadde ingen sett den. Rampen er nå kommet tilbake, og biblioteket kan igjen tilby små rakettforskere og astronauter å lage sine egne raketter og skyte dem opp mot bibliotektaket, skriver avisen.

Tromsø bibliotek skal fremme samisk kultur

» I en samarbeidsavtale som Tromsø kommune og Sametinget i våres ble enige om, erkjenner partene også at Tromsø bibliotek skal ha et godt tilbud for den samiske befolkningen.

Tromsø kommune skal ifølge avtalen ha ansvaret for å opprettholde dette tilbudet, noe som blant annet innebærer innkjøp av ny samisk litteratur og aktiv formidling av samisk kultur.

Sametinget skal arbeide aktivt for å stimulere til produksjonen av samisk litteratur og tilrettelegge for at lanseringen av nye samiske bøker skjer i samband med Samisk uke i Tromsø, skriver Nordlys.



Finland diskuterer reservasjonsavgift

» I Finland har den store forstadskommunen Vanda nord for Helsingfors bestemt seg for å droppe den avgiften lånerne må betale for å få reservert bøker på det lokale biblioteket. Nå overveier også nabokommunen Esbo å gjøre det samme, mens Helsingfors ennå holder på avgiften, melder finske Hufvudstadsbladet.

Kommunene rundt Helsingfors har en felles biblioteksordning, med ens låneregler, slik at alt materiell på de 63 bibliotekene som er omfattet av ordningen, kan lånes av alle som bor i regionen. Lånerne kan forhåndsreservere inntil ti bøker, men må betale en avgift på en halv euro per bok.

Søndagsåpent i Skedsmo

» Skedsmo blir den første kommunen på Romerike med søndagsåpne bibliotek og dermed åpning alle dager i uka. På denne måten håper bibliotekene å lokke til seg flere småbarnsforeldre og studenter, og biblioteksjef Elisabeth Engø på Strømmen sier til Romerikes Blad at det vil bli satset på konserter, eventyrstunder og forfatterbesøk også på søndagene. Ellers mener hun det er en god idé å kombinere søndagsturen med et biblioteksbesøk.

Lørenskog har også planene klare, og meningen var å starte over sommerferien. På grunn av forsinkelser vil det imidlertid neppe bli start før våren 2014.

Kunst i biblioteket – fra idé til utstilling

Gleden var stor da vi endelig kunne sette i gang et prosjekt som skulle formidle kunnskap fra sjeldne gamle bøker. Det hele startet for ett og halvt år siden da Mubil-prosjektet ble initiert av NTNU som et tverrfaglig formidlingsprosjekt i samarbeid med et laboratorium på universitetet i Pisa, Scuola Superiore de Santa Anna.

NTNU Universitetsbibliotek i Trondheim har lenge vært initiativtaker til flere prosjekter der vi søker å formidle innhold fra gammel litteratur til barn og unge. Mubil-prosjektet er finansiert av NTNU og Nasjonalbiblioteket og skulle skape en ny læringsarena hvor nye brukergrupper skulle bli invitert til å delta i et eksperiment med 3D teknologi som et medium for å lære om gamle bøker og vitenskap. Generelt er 3D teknologi brukt til dokumentasjon og spill, og dette tas med i Mubil, men fokus i dette prosjektet er at vi baserer oss på faglig kunnskap som vår formidlingsstyrke, siden det er vanskelig å konkurrere med spillindustrien.

I prosjektet har vi vært så heldige å kunne få jobbe sammen med kjemi-master-student Fredrik M. Kirkemo, som holder på å skrive en oppgave om en bestemt bok fra 1590. Boka heter «Kreuterbuch», og handler om medisinske urter og deres destilleringskunst på 1500-tallet. Boka er blitt oversatt og tolket av eksperter i kjemien historie under oppsyn av professor Lise Kvittingen. Boka har blitt til en bok med 3D modeller som kommer fram i digital form når man klikker på de originale gamle tegningene i den digitale versjonen av boka.

Dette skal biblioteket bruke til å formidle kunnskap fra fortiden til skoleelever via workshops. Slike workshoper har vi



Av arkeolog
Alexandra
Angeletaki og
Universitets-
bibliotekarTore
Moen



hatt fra 28. februar til 22. mars for steinerskole-elever og det endte opp i en utstilling, «Kunst i biblioteket», som nå er å se ved Gunnerusbiblioteket på Kalvskinnet. Utstillingen vil vare ut juni og skal deretter videre til andre biblioteker.

Nybrottsarbeid

Billedkunstneren Irene D. Marquez var prosjektleder for workshopen og utstillingen. Det å bruke kunst som inngangsportal for å lære om fortiden og studere tradisjonelle illustrasjonsteknikker, var noe nytt for biblioteket. Vårt felles mål var å skape et kreativt rom for nye målgrupper, der kunst stod sentralt som formidlingsverktøy. Enda mer takknemlige var vi da vi fikk lærerne fra Steinerskolen, Trond Rømo og Greta Hembre, og åtte av deres elever, til å være med på denne workshopen og jobbe sammen med oss på i fire uker.

Temaet for både Mubil og workshopen kom fra en alkymi-utstilling Gunnerusbiblioteket hadde i 2011. Utstillingen hadde tittelen «Alkymi - kjemiens røtter», og var NTNU Universitetsbibliotekets bidrag til feiringen av kjemiens år. Utstillingen og katalogen presenterte noen av de mange bøkene med

alkymistisk innhold som finnes ved Gunnerusbiblioteket.

Fredrik M. Kirkemo, som har studert boka «Kreuterbuch», har forsøkt å rekonstruere datidens kunnskap om destillasjonsprosessen av medisinske planter. Ved bruk av illustrasjonene i boka konstruerte han en replika av en destillasjonsovn i bakgården til Suhmhuset ved Vitenskapsmuseet, som elevene kunne besøke og se i drift. Fredrik fortalte om alkymiens historie mens han demonstrerte destillasjonsprosessen og diskuterte alkymistens rolle og destillasjonsutstyr fra 1500-tallet. Elevene fikk da oppleve et alkymistisk eksperiment og kunne studere visuelle uttrykk, symbolikk og myter brukt i bilder fra 1500- til 1700-talls bøker. De fikk også lære om teknikker man brukte for å dekorere bøker den gang, som for eksempel radering, under instruksjon av prosjektlederen, Irene Dominguez og undertegnede, som er arkeolog.

Elevene lærte om symboler og valgte seg illustrasjoner, de beskrev sin egen opplevelse av alkymi og kunnskapen som lå gjemt i de gamle bildene. Ved hjelp av sin egen fantasi og kreativitet lagde elevene tegninger og tekster. Vår bokbinder Kari S. Skinderhaug jobbet

sammen med elevene i bokbinderverkstedet, slik at de fikk laget hver sin bok. Ungdommene var entusiastiske og veldig dyktige, og var genuint interesserte og hadde mange spørsmål. Vi satt samlet i bibliotekets undervisningsrom, der veggene er dekorert med alkymistiske illustrasjoner fra bøkene, hvor vi diskuterte alkymi, gresk mytologi og astrologi.

Det var utrolig inspirerende å jobbe med elevene og oppleve hvor mye kunnskap og fantasi de hadde ført inn i prosjektet. For oss var dette en sjelden opplevelse, siden biblioteket vårt tradisjonelt retter seg mot et voksent publikum. Skoleelevene var et friskt pust, og eksperimentet med å bruke kunst som et formidlingsverktøy var svært vellykket.

En viktig erfaring var det positive ved å sette elevene i sentrum, det var de som skulle være våre lærere og samtalepartnere. Vi synes denne typen workshop er en fin måte å møte et nytt bibliotekpublikum. Det gir nye muligheter for Norges eldste vitenskapelige bibliotek, hvor byens publikum kan oppleve hvordan vitenskap ble dannet og kunnskapen formidlet i eldre tider. ■



Workshop. Biblioteket ved NTNU går nye veier i formidlingsarbeidet.

Gunnerusbiblioteket, opprettet i 1768, er den eldste vitenskapelige biblioteket i Norge. De historiske samlingene ved biblioteket består blant annet av fragmenter, manuskripter, sjeldne bøker, 400.000 bilder og flere historiske privatarkiv.

Prosjektet «Kunst i biblioteket» var finansiert av Norsk kulturråd.

Takk til Irene D. Marquez, Stein Johansen, Ingunn Østgaard, Eva Sauvage, Victoria Juhlin, Ove Wolden, Kari Sig Skinderhaug, Nils Kristian Eikeland og Oluf Dimitri Røe for all hjelp og til NTNU Vitenskapsmuseet.

En stor takk til Fredrik M. Kirkemo for hans inspirerende foredrag om alkymi og til Trond Rømo, Gretha Hembre, Eli Thune og alle elevene for deres deltagelse og engasjement.

Historier fra kjøkkenbordet

– Finstemt familiedrama ga Lene Ask Kulturdepartementets tegneseriepris

AV MORTEN HARPER, FAGBOKFORFATTER OG REDAKTØR TEGNESERIETEORI.NO

De sterkeste historiene forblir ofte i familien, men flere nye tegneserier forteller åpenhjerlig om forholdet til mor, far og bestemor, både som selvbiografi og fiksjon. Lene Asks *Neste gang blir alt riktig* fikk i vår Kulturdepartementets tegneseriepris. Boken er en dannelsesfortelling om bibliotekaren Marit, med et anstrengt forhold til moren og hjembygda hun forlot da hun fikk jobb i Oslo. Forholdet kommer på spissen når faren dør og hun reiser hjem.

Store deler av boken er tilbakeblikk på Marits oppvekst og forholdet til den puritanske moren. Som voksen skyr hun nære relasjoner. Hun har ikke egen familie. Dødsfallet trekker henne ut av den emosjonelle sikkerhetssonen, og konfronterer henne på nytt med moren og barndomskjæresten.

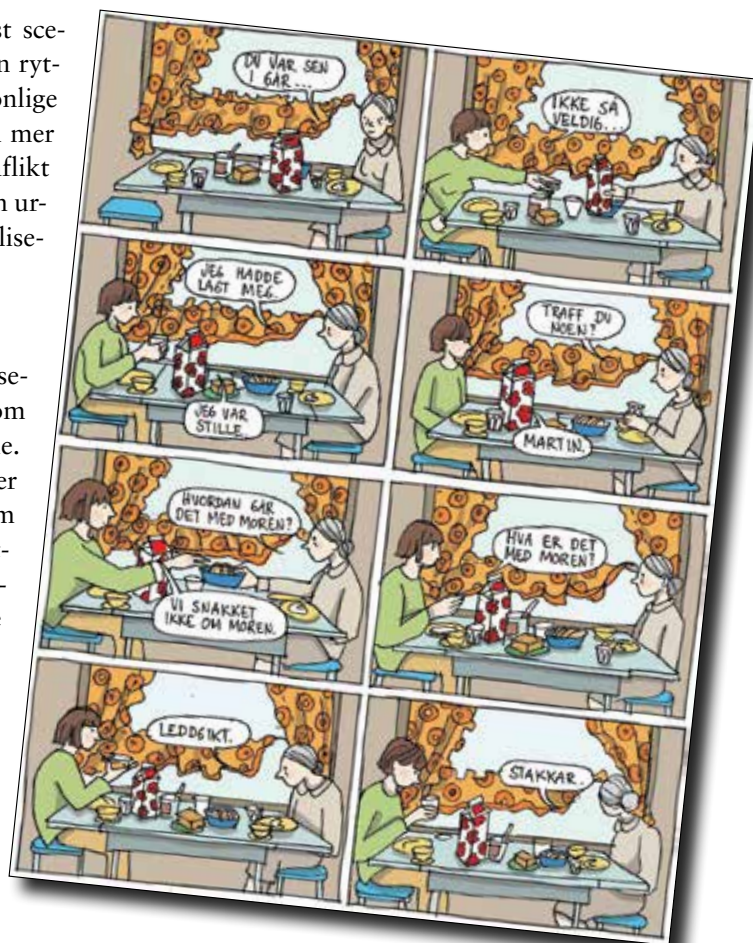
Historien er liten og novelleaktig, men fyller bokformatet gjennom vekslingene mellom nåtidsfortellingen og tilbakeblikkene. Sammen med gjentakelsen av sentrale motiv, der familiens

kjøkkenbord er en fast scene, gir det boken en fin rytme. Under det personlige dramaet ligger også en mer allmenn kulturkonflikt mellom by og bygd, om urbanisering og globalisering.

Samtidsrelevant

Lene Ask forteller konsekvent på en måte som underspiller konfliktene. Perspektivbruken er nøytral, så godt som alle rutene er normalutsnitt, sidelayouten holder seg til et noen faste rutemønster og tegningene er naivistiske med få detaljer og enkel anatomi.

Den avdramatiserende fortellermåten er beskrivende for Marits distanserte personlighet. Samti-





dig skaper den også en distanse for oss lesere, som forsterkes av en matt fargebruk der personer og objekter innimellom forsvinner i bakgrunnsmiljøet. Det er først et godt stykke inn i boken at jeg begynner å bry meg om Marit. Likevel er det en inderlighet i måten Ask forteller på som gjør historien interessant.

Etter de to selvbiografiske og dokumentariske tegneseriene *Hit-*

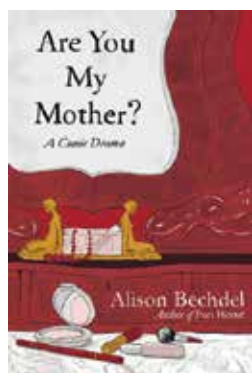
ler, Jesus og farfar og *Da jeg reddet verden*, er *Neste gang blir alt riktig* Lene Asks fiksjonsdebut. Boken representerer en enda mer rendyrket realisme. Den er det lille livets serie, usentimental og samtidsrelevant.

Lene Ask: *Neste gang blir alt riktig*. 2012, Jippi Forlag, 102 sider, farger. For ungdom og voksne.

Flere familiefortellinger

Are You My Mother?

Av Alison Bechdel.

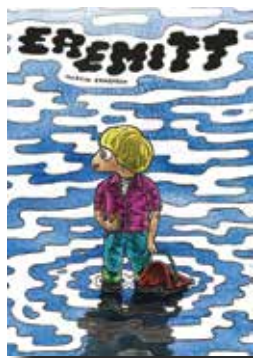


For voksne. 2012, Houghton Mifflin Harcourt, 290 sider, farger.

Etter den prisbelønte bestselgeren *Husfred* om faren, forteller Alison Bechdel her om moren. Det er blitt en mer lystig bok. Ikke det at forholdet er uten problemer, men det er en større forståelse og følelse av fellesskap på tvers av det som skiller dem. Bechdel spør seg om hun kanskje lever det livet som moren aldri kunne, og forholdet deres utvikler seg gjennom boken. Tegningene er realistiske, men strippet for alt unødvendig, med en fint avdempet koloritt i grått og rødt.

Eremitt

Av Martin Ernstsén.



For barn. 2012, Jippi Forlag, 52 sider, farger.

Stemningssterk skildring av en gutts sommer i fjæra hos bestemor. Det er god varme mellom de to, beskrevet i jordnære akvarellfarger med en sølete og naivistisk strek. Serien er subjektivt fortalt fra guttens ståsted, der virkelighet og fantasiforestillinger glir sammen. Bruken av litt ubestemmelige

dyrefigurer forsterker det allmenne i barndomsopplevelsen. *Eremitt* vant gull i tegneserieklassen da Grafill kåret fjorårets vakreste bøker.

Farmor og jeg: Passe på en puddel

Av Anna Fiske.



For barn. 2012, No Comprendo Press, 100 sider, farger.

Selvbiografiske novelleserier om forholdet til en snedig farmor. Siden Anna Fiske for snart ti år siden introduserte henne i bladet *Rabbel*, har vi blitt godt kjent med farmoren fra barndommen. Boken samler seriene fra det nedlagte barnebladet. Den viltre farmoren gjør hverdagslige hendelser som vaffelsteking, hundepass og butikk salg til en opplevelse for lille Anna. Med kontrastrike farger og karikert strek er boken tiltalende for den unge målgruppen.

Dotter of her Father's Eyes

Av Mary Talbot (tekst) og Bryan Talbot (tegning).



For voksne og ungdom. 2012, Jonathan Cape, 96 sider, farger.

To oppvekstskildringer om forholdet mellom far og datter: I første halvdel av 1900-tallet, forfatteren James Joyce og datteren Lucia. To generasjoner senere mellom Joyceksperten James S. Atherton og Mary Talbot, som har skrevet boken. Den kløktige og gripende historien tegnes nydelig av ektemannen Bryan Talbot, med tilpasset stil for hvert handlingsplan: Joyce utfolder seg i en blåtinnet fortid, mens Marys barndom er mykere og brundempet. Boken fikk som første tegneserie den britiske Costa-prisen til beste biografi.



De nye illustrerte klassikerne

– Verdenslitteraturen i tre tegnede bind fra Gilgamesh til Cormac McCarthy

AV MORTEN HARPER, FAGBOKFORFATTER OG REDAKTØR TEGNESERIETEORI.NO

Bokverket *The Graphic Canon* tar mål av seg å dekke verdenslitteraturen gjennom tre tykke bind, med tegneserieversjoner av nesten to hundre fortellinger fra alle kontinenter.

Første bind tar oss frem til slutten av 1700-tallet, og favner alt fra *Gilgamesh* og *Beowulf* til Shakespeare og Mary Wolstonecraft. Det andre bindet dekker 1800-tallet, med blant andre søstrene Brontë og Charles Darwin. Tredje bind fullfører med 1900-tallsforfattere som Virginia Wolf, Hermann Hesse og Cormac McCarthy. Utvalget virker godt gjennomtenkt, og særlig første bind har en bred global forankring.

De fleste seriene er korte, konsise gjenfortellinger, men trilogien rommer også mer personlige fortolkninger. Det er et vellykket grep at seriene tar for seg et utsnitt av originalen, fremfor å skulle

være en kortversjon av hele fortellingen. Positivt er også mangfoldet i tegnestil og fortellermåter. Blant de mange tegnerne er sentrale serie-skapere som Will Eisner, Robert Crumb og Peter Kuper.

Morsom Coleridge

Med så mange ulike historier, sjangre, tradisjoner og tegnere, er det som forventet at også kvaliteten varierer. Brorparten av seriene er nyttegnet, men bøkene samler også en del tidligere utgitt materiale. En favoritt er Valerie



Schrags sjarmerende *Lysistrata*, som i fullt monn gjenskaper frodigheten i den satiriske komedien av Aristofanes. Munter er også Will Eisners *Don Quixote*. Begge overgås likevel av Hunt Emersons hysterisk morsomme *Balladen om den gamle sjømannen* etter Coleridge.

Gareth Hinds har en mer realistisk tilnærming i sine versjoner av *Beowulf* og *Odyseen*. Selv innenfor et kortfattet format makter han å formidle den episke følelsen. Fra 1900-tallet er ikke minst Robert Crumbs *Kvalmen* etter Sartre interessant.

The Graphic Canon er fine bøker å

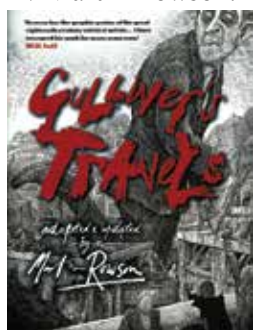
bla i, og fungerer både som et første møte med og påminnelse om klassikernes kvaliteter.

Russ Kick (red.): *The Graphic Canon 1-3*. 2012-13, Seven Stories Press, 502 sider per bind, farger og sort/hvitt. For ungdom og voksne.

Aktuelle adapsjoner

Gulliver's Travels

Av Martin Rowson.



For voksne. 2012, Atlantic Books, 128 sider, sort/hvitt. Engelsk tekst.

Jonathan Swifts klassiker som moderne satire. Tre hundre år etter at Lemuel Gulliver forliste og havnet i Lilleputland, havarerer hans etterkommer med helikopter samme sted. Med detaljerte og burleske tegninger beskriver den britiske avistegneren Martin Rowson mikrosamfunnets modernisering. Mye er endret, med referanser til et postindustrielt samfunn, jappetid og mediemakt. På tross av teknologiske kvantesprang er den menneskelige atferden ikke mindre snodig enn da Swift skildret den.



Stieg Larssons Menn som hater kvinner

Bearbeidet av Denise Mina (tekst) og Leonardo Manco og Andrea Mutti (tegning).

For voksne. 2012, Schibsted Forlag, 152 sider, farger.

Første del av Millenniumtrilogien i habil bearbeidelse skrevet av den skotske krimforfatteren Denise Mina. Det amerikanske voksenforlaget Vertigo, kjent for skrekk og krim som *Hellblazer* og *100 Bullets*, står bak tegneserieutgaven. Streken er røff og mørk. Tonen er enda mer dyster enn i filmatiseringene. Lisbeth Salander inn tar en tydeligere plass som hovedperson. Stieg Larssons trilogi fyller seks tegneseriebøker. Bind to og tre utgis på norsk i år.

Khaled Hosseinis Drageløperen



Av Tommaso Valsecchi (tekst) og Fabio Veloni og Mirka Andolfo (tegning). For ungdom. 2011, Schibsted Forlag, 132 sider, farger.

Drageløperen strekker seg over tre tiår i Afghanistan. Den er en dannelsesfortelling om to gutters vennskap og et vanskelig forhold mellom far og sønn, med Sovjetunionens invasjon og Talibans styre som bakteppe. Streken er glatt og litt upersonlig, men den er tydelig og gjør historien lett å lese. Varme farger gir temperatur og stem-

ning. Tegneserien får særlig godt frem barneståstedet i store deler av fortellingen.

Rekrutten



Av Ian Edginton (tekst) og John Aggs (tegning).

For barn/ungdom. Samlaget, 176 sider, farger. Nynorsk tekst.

Robert Muchamores populære

ungdomsaction *Cherub* som mangainspirert tegneserie. Cherub er en hemmelig organisasjon med unge agenter, som gjør oppdrag voksne ikke klarer. Den elleve år gamle outsideren James blir rekruttert, og etter intensiv trening er første oppdrag å infiltrere en gruppe miljøterrorister. Boken argumenterer for at selv et godt formål ikke kan forsvare ulovlige handlinger. Tegneserien er noe springende fortalt, men er effektivt tegnet med fartsstreker og andre dynamiske effekter hentet fra japanske serier.

Nordmenn holder på biblioteket



Fifty-fifty. Halvparten av oss brukte biblioteket i 2012. (Illustrasjonsfoto: Trond Isaksen)

Nordmenn benyttet seg i 2012 i gjennomsnitt 22 ganger av utadvendte kulturtilbud i løpet av året. Av disse gjaldt seks av ti besøk konserter, bibliotek, teater, kunstutstillinger og andre kulturelle arrangementer. Til tross for nedgang blant ungdommen og yngre voksne besøkte hele 49 prosent av den norske befolkningen et folkebibliotek i løpet av året, går det fram av Statistisk sentralbyrås Norsk kulturbarometer.

Barometeret, som blir publisert hvert fjerde år, ble denne gangen lagt fram 21. mai. Det viser blant annet at 67 prosent av den norske befolkningen gikk på kino i løpet av året. De unge var ikke uventet de flittigste kinobesøkerne, men antall besøk synker likevel totalt. 55 prosent var på et idrettsarrangement, 41 prosent var innom et museum og

31 prosent dro på kulturfestivaler, vanligvis musikkfestivaler. 34 prosent deltok i tros- eller livssynsmøter, mot 39 prosent i 2008. Kvinner, barn og eldre er de vanligste deltakerne på slike møter.

Årets barometer viser samlet en nedgang i kulturbruk blant unge voksne. Denne gruppen har dessuten en svært lav besøksandel i folkebibliotekene. I aldersgruppen 20 til 24 år oppgir bare 37 prosent at de har besøkt biblioteket det siste året. Barn er derimot fortsatt ivrige brukere, og i gruppen 9 til 12 år sier 73 prosent at de har brukt folkebiblioteket det siste året. Eldre kvinner var også flittige bibliotekbrukere. Her oppga gruppen 67-79 år at de i gjennomsnitt besøkte bibliotek 12,3 ganger i året. ■

Danske bibliotek prøver ny e-bokportal

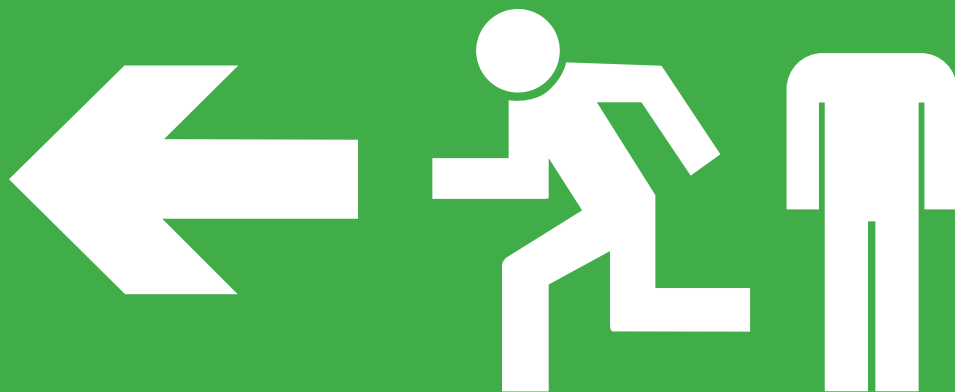
Bibliotekene i en rekke danske kommuner vil nå, som en prøveordning, få adgang til portalen eBib.dk, som er de store danske forlagenes prosjekt for utlån av e-bøker gjennom de offentlige bibliotekene. Prosjektet kom i gang etter at det ble brudd i forhandlingene mellom den danske forleggerforeningen og konsortiet bak den nåværende portalen eReolen.dk, skriver tidsskriftet Danske Biblioteker.

Prosjektet dreier seg i første omgang om forskjellige former for prøveordninger, som skal gå i fra seks måneder og opp til et år. Deretter skal hele modellen evalueres. Ordningen er kommet i stand gjennom sentralbibliotekene i Danmarks fem forskjellige regioner, og alle innkjøp og utvalg av bøker vil bli gjort av disse sentralbibliotekene. De øvrige bibliotekene vil ikke kunne kjøpe inn bøker, og bøkene må ikke koste mer enn 130 danske kroner per tittel. Mange av

de tilbudte 5000 titlene på eBib er heller ikke relevante for bibliotekene, mener biblioteksjef Lone Knakkegaard i Vejle.

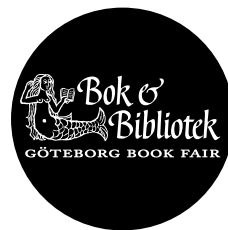
Danmarks Biblioteksforenings formann, Vagn Ytte Larsen, hilser prosjektet velkommen og sier til avisen Politiken at det er viktig å få testet ut forskjellige e-boksmodeller og tilbud. På sikt vil det imidlertid, både av brukerhensyn og økonomiske hensyn, være riktig å få utviklet et samlet e-boktilbud.

Blant de deltakende forlagene er inntil videre Politikens Forlag, Modtryk, DJØF Forlag, Gads Forlag, Lindhardt og Ringhof og Gyldendal. Alle danske forlag har imidlertid mulighet for å gjøre e-boktitlene sine tilgjengelige for utlån gjennom portalen, går det fram av en pressemelding fra den danske forleggerforeningen. ■



Seminarprogrammet er klart!

Spennende seminarer, brennaktuelle debatter, interessante intervjuer, flere temaavdelinger og Romania i fokus. Bokmessen byr på en rikholdig meny for alle som befinner seg i bibliotekverdenen. Velkommen til Svenska Mässan i Göteborg 26.–29. september. Seminarprogrammet finner du på www.bokmassan.se



www.bokmassan.se



Allmaninovs samling

Det nye Deichmanske bibliotek vil opne i Oslo i 2017, og først da kan vi håpe på å få sjå den fullstendige boksamlinga testamentert av David Lev Allmaninov (1879-1951). Allmaninovs samling vart testamentert til Oslo kommune i 1951, men berre enkeltverk og utvalte brev og dagboksnotat har vore stilt ut. Lagt i boksar, festa saman med små bunter av gulna tau, har samlinga ligge i det lukka arkivet til Stortingsbiblioteket i 61 år.

På same vis som livet til David Lev Allmaninov var unikt, er det grunn til å håpe og tru dette om samlinga óg. Allmaninov kom frå ein lærd, jødisk heim busett i Ungarn. Familien hadde vore spart for dei verste progromane, dette var enda tiår før den vonde galskapen vart

slept laus i Tyskland, og slik vaks David Lev opp med bøker i heimen. Fleire av bøkene i Allmaninovs samling stammar frå barndomsheimen. Men Allmaninov sjølv må også ha vore ein samlar av dei sjeldne. Tekstar frå ulike land, på ulike språk, skinninnbundne, trykt, ja, sjølv pergamentrullar finst i desse eskene. Det vil bli ei høgtid utan sidestykke den dagen denne samlinga får sjå, om ikkje dagens lys, så folkets vitelyst.

David Lev flytta til Moskva da han vart nitten år, for å gå i lære hos ein bokmakar. Men jødar var, og er, ikkje populære i det russiske riket. Bokmakaren lukka forretninga si etter fleire åtak mot både han og den unge lærlingen frå Ungarn.

Kjelder viser at Allmaninov reiste til London, før han etter nokre år busette seg i Wien. Det er

her i Wien, i åra etter den mislukka revolusjonen i Russland i 1905, at han treff Leo Trotsky. Dei blir nære vennar, og som Allmaninov skriv i dagboknotatene frå denne tida:

»Vi snakkar nesten aldri om politikk. Eg ønskjer ikkje, eg må beint fram seie eg ikkje tør. Og det verker som det er frigjerande for han å sleppe dette. Å berre ha ein å vere saman med.»¹

Trotsky sjølv nemnar aldri David Lev Allmaninov ved namn i nokon kjelder. Dette til tross for at det i Allmaninovs samling finst fleire brev signert Trotsky. Det er Stortingsbibliotekets forteneste at desse doku-



Av Lars Petter Sveen, forfatter og bibliotekar

¹ Eiga oversetting, frå dagbøker 1910-20. All eiga oversetting, her og under, er attgjeving gjort med tillating frå Stortingsbibliotekets arkivmeister Åse Garten Galtrud.

menta ikkje har forsvunne, da diverse regjeringar opp gjennom har forsøkt å ekspropriere breva.

Det mest interessante frå brevvekslinga mellom Trotsky og Allmaninov, er informasjonen som kjem fram i eit brev som ikkje er datert med anna enn årstalet 1939.² Her skriv Trotsky om møtet med ei Encarnación Neander, også omtala som kamerat Neander. Kamerat Neander fortel Trotsky at ho er ein av dei siste rettruande som kom levande frå Det store tapet i Spania, og at ho er på veg til Russland med dei spanske gullreservane. «*Ho ville blitt drepen om nokon hadde høyrte henne fortelle dette til meg. La ikkje nokon sjå dette brevet, David!*»³

Allmaninov nemnar ikkje dette nokon gong seinare, verken i dagbøkene eller i brevs form. Først i ein søknad til den norske regjering, og Molde og Fræna kommune, i 1950, som han fekk avslag på, skriv han om det store tapet han har lidd og korleis ein formue han har tilgang på kan kompensere for det eventuelle regelbrotet han bed den norske stat gå med på. Men for å forklare dette hoppet til ytre Romsdalen, må eg skrive kort om korleis Den andre verdskrig brutalt råka Allmaninov.

Allmaninov miste alt av familie under dei mørke åra krigen varte. Far og mor, søstre og brør, onklar og tantar, søskebarn, nieser, bestemødre og bestefedre, alle vart dei drepen under det industrialiserte massedrapet til tyskarane. Den yngste broren til Allmaninov greide å flykte til Noreg. Her vart han tatt til fange, og arbeidde med å bygge det kalde kystfortet i stein og betong som framleis står i Bud i ytre Fræna. Broren greidde å rømme frå straffarbeidet, og kom seg til fots over dei lumske Hustadmyrene, over det sagnomsuste Fræna, sjølv over fjella som skil Molde og landet utan-

for. Men på Årø vart Allmaninovs bror fanga av tyskarane og avretta på stedet. Han vart gravlagt der han falt.

Da David Lev fann ut dette, reiste han til Noreg etter krigen for å prøve å få med seg levningane etter broren. Han var fleire månader busett hos ein bondefamilie i Fræna. Allmaninov skriv om trange kår, men at han vart tatt godt imot: «*Eg har reist over heile Europa, i kvar einaste store by, ja, eg er meir ein europear enn ein jøde, om ein kan skilje desse to. Men aldri har eg vorte møtt med slik varme og godleik som her på denne underlege staden dei kallar Fræna.*»⁴

Allmaninov fekk ikkje med seg brorens levningar tilbake til Israel, der han no budde, men ein minnestein vart reist på Årø. Den står den dag i dag, med skrifta: *Her kviler Simon Allmaninov, ein jøde og ein europear, som søkte fridom og fred i ei vond, vond verd.* Molde kommune har fleire år forsøkt å endre teksten til: *Minnesmerke over russisk straffange.*

Det underlege er at Allmaninov kom tilbake til Fræna fleire gonger, siste gongen så seint som i 1951, det same året han døydd. I eit brev han sendte til dei familiane han budde hos dei gongane han var på besøk, skriv han at dei skal halde fram med å «*dyrke jorda, for ein dag vil de finne det gullet som rettmessig høyrer dykk gode arbeidarar til.*»⁵

Allmaninov døydd i Tel Aviv i 1951, og testamenterte boksamlinga til Oslo kommune. Alt som var att i den vesle leiligheita i Tel Aviv, bortsett frå alle bøkene, var ein stol, eit skrivebord, nokre slitte klede, og ein gullpenge med den spanske krona og årstalet 1792 inngravert.

Det er lov å håpe at historikarar vil gjere sitt til at Allmaninovs samling kan bli frigitt det norske folk. Kanskje kan opninga av nye Deichman i 2017 vere ei gyllen anledning?



2 Dei siste breva frå Trotsky til Allmaninovskriv seg frå 1940, berre månader før Trotsky vart drepen i Mexico.

3 Eiga oversetting, frå brev 1930-40.

4 Eiga oversetting, frå dagbok 1940-51.

5 Eiga oversetting, frå brev 1940-51.

Vitsen med diktet er en gåte, på en måte



**Si at du stapper moren din
opp i en koffert
Hva får du da?**

En håndbagasje
du må slite med opp trappene
inn i gatene
over plassene
gjennom byene

Kanskje du vil sette kofferten din igjen
glemme den på flyplassen
låse den vekk i oppbevaringen
Som om du virkelig ville gjøre det
Som om det ville være nok
Ta en buss eller løpe

Bytte navn
Skifte adresse
Som om det vil hjelpe
Moren din er der
Moren din ser deg
Du trodde du la henne igjen
med kofferten
men hun er fortsatt med
halvt skjult
mellom øyenbrynene dine

(Regnværsgåter Cappelen 1994)

Gro Dahle (f. 1962) skriver tidvis morsomme og tilsynelatende enkle dikt. Særlig er jeg begeistret for denne dikt-boken; *Regnværsgåter*. Dikt blir jo ofte sammenlignet med gåter, men det sies jo at i et dikt så spørres det ikke for å svare. Likevel, det er jo akkurat det Gro Dahle gjør i disse diktene, hun svarer. Så selv om disse diktene heter regnværsgåter, så er de kanskje egentlig mer svar. Snirklete, morsomme, alvorlige, dype og overraskende – men svar, på titlene som er formet som spørsmål. Ja, så har også jeg svart, på en måte, på hva slags svar disse diktene er. De er dikt som svarer seg selv, mens leseren blir sittende igjen med spørsmål – og kanskje noen svar.

Alle har vi mødre og alle har vi med oss bagasje fra det livet vi har levd fram til nå, inn i det livet vi skal leve videre. Humoren består i å gjøre det gjenkjennbare helt konkret. Vi vet at vi må bære med oss barndommen vår og at vi ikke kan forlate den. Erfaringen diktet forteller oss om, er vår. Vi ler. Men ler vi med eller av oss selv? Eller ler vi rett og slett bare lettere oppgitt? En ting som dikt, gåter og vitser har felles er det strukturelle som ligger i mangetydigheten. Noe som gir håp, ingenting her i livet er entydig. Språket i diktet møter hverdagsspråket og våre egne fortellinger om oss selv. Slik skapes en mening som vil være forskjellig fra leser til leser. Men også for samme leser ved ulike gjenlesninger.

Gåter har svar, men hva med *Regnværsgåter*? Som vi har sett, så er det i hvert fall ikke entydige svar. Det vi får er glidninger og fortetninger. Diktets svar snirkler seg sammen med våre egne og språket møtes i et fortettet punkt som ekspanderer. Vi bygger videre på diktet og diktet utvider vår egen fortelling. Det foregår en overføring av erfaring og følelser – som går begge veier. Diktet er fiksjon. Men vi vet at fiksjonen ikke står i veien for sannheten om oss selv. Fiksjonen konfronterer oss med denne

sannheten, kanskje vi tror vi har satt den bort til forvaring.

At vi ler, eller i det minste smiler litt for oss selv, under lesningen av dette diktet gjør at vi må spørre oss selv om hvordan vi forholder oss til denne «håndbagasjen» vår. Enten vi kjenner oss helt eller delvis igjen, så blir vi oppmerksomme på vår egen bagasjehåndtering. Latteren gir kanskje den overskuddsenergien vi trenger for å ta oss selv i nærmere øyensyn? Diktet, kunsten, lar oss møte det forkastede og lar oss forene iakttagelsen med en skildring. Vi trenger det språket diktet gir oss. Diktet taler når det er taust rundt det vi trenger å høre noe om. At det blir sagt til oss og skildret med et smil, gjør det mindre truende. Vi føler kanskje lettelse over å få tilgang til det vi har låst vekk i forvaringen, gjennom latteren og språket får vi både tilgang og herredømme over det vi har løpt fra. Så tar vi det til oss, og så tar vi det med oss videre. Diktet svarer for oss så vårt forsvar faller, og svarene vi gir oss selv virker i lengden og i dybden.

Gro Dahle født 1962, debuterte 1987
Rundt 50 utgivelser i forskjellige sjangre
Priser:

- 2011 Kultur- og kirkedepartementets pris for barne- og ungdomslitteratur, beste illustrasjon, Kaia Linnea Dahle Nyhus (illustratør)
- 2004 Kultur- og kirkedepartementets pris for barne- og ungdomslitteratur
- 2002 Brageprisen for beste barnebok
- 2002 Fortunaprisen
- 2000 Cappelenprisen
- 1999 Festspilldiktet i Bergen
- 1999 Aschehough-prisen
- 1998 Obsthfelderprisen
- 1998 Vestfold litteraturpris
- 1989 Vagantprisen



Av Stefan
Andreas Sture,
lærer og
lyrikkentusiast

Den engasjerte bibliotekar

Hvordan bibliotekarer tenker om litteraturformidling – Andre del

Bibliotekarens viktigste redskap i formidlingen av litteratur, er bibliotekaren selv. Det massive fokuset på opplevelse og brukerorientering i bibliotekene forandrer bibliotekarenes syn både på seg selv, og den måten de formidler på.

IBok og Bibliotek nr. 1 / 2013 beskrev vi hvordan bibliotekarer i store danske bibliotek forbinder arbeidet med litteraturformidling med hele tre ting på en gang. For det første fremheves ønsket om å øke kjennskap til litteratur og lesning, for det andre bidrar formidlingen til bibliotekets synlighet og for det tredje er det en tett forbindelse mellom formidlingen og bibliotekarenes kjærlighet til litteratur. Vi beskrev dessuten hvordan bibliotekarenes tilgang til formidling preges av et sterkt ønske om at brukeren skal føle seg sett og anerkjent i møtet med biblioteket. Undersøkelsen vår viste dessuten også at formidlernes personlige smak i mange tilfeller bestemmer hva som formidles (hvilke bøker), men også hvordan det formidles (for eksempel gjennom arrangementer, bokkafeer og lignende).¹



Av Nanna Kann-Christensen og Gitte Balling, Det Informationsvidenskabelige Akademi, IVA.

¹ Artikkelen er andre del av fortellingen om resultatene av et dansk forskningsprosjekt om forestillinger om litteraturformidling. Den første delen sto i Bok og Bibliotek nr 1/2013.

Forestillingen om folkebiblioteket som et sted for alle befolkningsgrupper uansett kjønn, alder og utdanning har fulgt biblioteket lenge og lever fortsatt i beste velgående. Det gjelder både ideen om biblioteket som møte- og biblioteket som sted for læring eller inspirasjon. I denne artikkel vil vi diskutere den moderne bibliotekarens arbeid som en balansegang mellom opplevelsespreget og personlig formidling på den ene siden og hensynet til å skulle forme et bibliotektilbud for alle på den andre siden.

Formidling av kjærlighet til litteratur

De som arbeider med formidling på de store danske bibliotekene, har en stor kjærlighet til litteratur. Det gjel-

der både ledere, bibliotekarer og universitetsutdannede formidlere. Formidlingen av skjønnlitteratur er drevet av et meget stort engasjement og en lyst til å dele litteraturen med andre. Formidlerne fremhever på denne måten seg selv som lesere. Med andre ord kommer bibliotekarens egen litterære smak i sentrum for formidlingen.

Bibliotekarene snakker rett og slett om at de i nåtidens formidling «*tar den profesjonelle maske av*» under dialogen med lånerne. Kjernen i den direkte formidling (altså den formidling som skjer under ansikt-til-ansikt-kontakt mellom bibliotekar og låner) er at bibliotekaren gir videre sin personlige opplevelse av boken til låneren. Men er dette profesjonelt? På den

ene siden er det rimelig å innvende at denne typen utvelgelse og kommunikasjon strider imot vår forestilling om profesjonell formidling. På den andre siden er det personlige engasjement i dag blitt en *forutsetning* for god litteraturformidling. Sånn høres det i hvert fall ut når man spør bibliotekarene selv. Faktisk setter mange bibliotekarer likhetstegn mellom engasjert lesning og engasjert formidling. Slik blir bibliotekaren selv sitt viktigste redskap i formidlingsarbeidet. Bibliotekarene formidler bøkene de liker best selv. De bruker sin lidenskap både i forhold til det de formidler (litteraturen), men også under selve formidlingen. Ifølge bibliotekarene er det dessuten den personlige formidling som har best effekt på brukerne. I forhold til den tradisjonelle formidlerrolle, hvor det ikke var *comme il faut* å bringe personlige opplevelser med inn i samtalen om litteratur, er den nye rollen mer berikende for bibliotekarene, som opplever en større glede ved sitt arbeide.

Bibliotekarisk profesjonalisme

Denne personlige formidling er allikevel ikke uproblematisk. Når bibliotekarene står overfor lånere av motsatt kjønn eller en annen alder, opplever de vanskeligheter med å imøtekomme brukerens behov. Dette kan for eksempel gjelde i forhold til unge menn eller studenter, hvor bibliotekarens smak og brukerens smak ligger for langt fra hverandre. Det er fristende å betegne formidlingen som uprofesjonell, men det er mer nøyaktig å påstå at rollen som profesjonell og ekspert har forandret seg på grunn av endringer som er skjedd i forhold til bruken av biblioteket. Først og fremst har profesjonen endret seg, og dermed også den medfølgende kompetansen som er nødvendig for å løse oppgaven.

Vi har gått fra et fokus på samlingen til å fokusere på relasjonene til brukerne. (I Danmark er denne beve-

Motiver. Det er flere motiver som styrer bibliotekarenes formidling.
(Illustrasjonsfoto: Trond Isaksen)



gelse ofte omtalt med slagordet «*from collection to connection*»). Derfor blir konsekvensen at den viktigste kompetanse en profesjonell formidler skal besitte i dag ikke er viten om samlingen, men evnen til å kunne kommunisere, begeistre og skape opplevelser. Dette betyr også at bibliotekarene har fått et forhold til sine brukere som kan betegnes som likeverdig i større grad enn før. Og det er noe bibliotekarene hilser varmt velkommen. Å få brukerne til å føle seg verdsatte, anerkjente og velkomne på bibliotekene, står høyt på ønskelisten til den moderne bibliotekar. Dette er ikke bare fordi bibliotekene er avhengige av høye besøks- og aktivitetstall, men også fordi de er oppriktig interessert i brukerne, kanskje fordi bibliotekarene selv skal «bruke brukerne» for å kunne tale og formidle om litteratur.

Men hvorfor undres vi over det faktum at bibliotekarer bruker personlig engasjement og egne preferanser i sitt arbeid som formidlere? Det kan ha rot i våre forestillinger om bibliotekarer som bunner i en tradi-

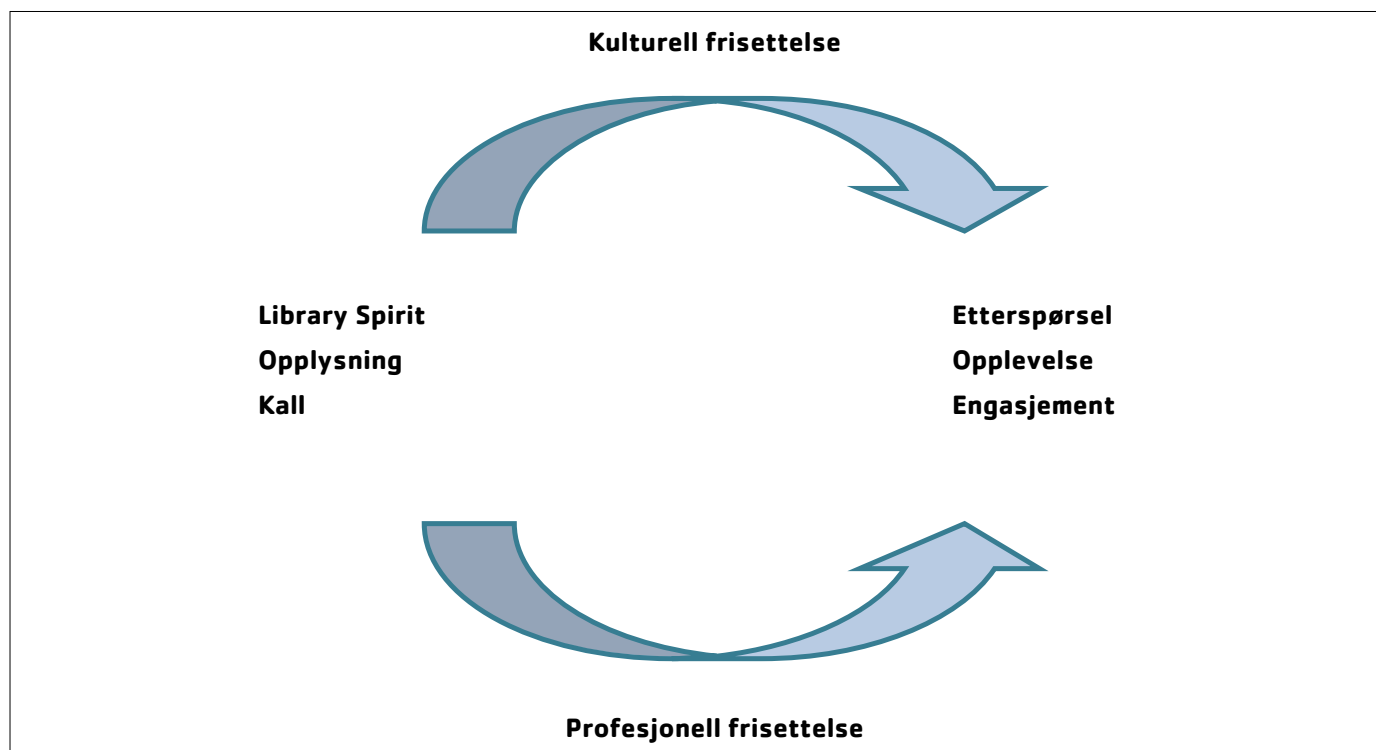
sjonell forståelse av profesjonen. For 30 år siden var bibliotekene preget av tradisjon og stabilitet. De ble grunnlagt og legitimert av opplysningstanken, selv om rollen som formynder til dels var erstattet av rollen som en mer nøytral servicemedarbeider. Går man enda lenger tilbake i tid tok den tradisjonelle litteraturformidling utgangspunkt i en tankegang og et ønske om å danne og opplyse borgerne. Bibliotekarene stod på et høyere trinn på dannelsesstigen enn de opplysningen rettet seg mot. Derfor var (og er) bibliotekene et sted for den gode kvalitetslitteratur. De fagutdannede bibliotekarer var eksperter i dette feltet, og hadde derfor myndighet til å beslutte hvilke bøker som var gode eller dårlige. Biblioteket som institusjon var bundet til det som kaltes «*The Library Spirit*», en ånd som bibliotekarer var oppfylt av, en drivkraft i bestrebelsene på å utdanne og opplyse befolkningen til gagn for demokrati og velferd. Det preget både materialvalget og formidlingen, som begge var basert på absolutte samfunnsmessige verdier

og prinsipper om kultur og kvalitet. Det er også verdt å poengtere at den tradisjonelle bibliotekar langt tilbake i tiden slett ikke tenkte på seg selv som «profesjonell», men snarere så bibliotekarprofesjonen som et kall. Formidlingen tok den gang utgangspunkt i at det var *forskjell* mellom låner og bibliotekar. I dag tar formidlingen utgangspunkt i *likeverdighet* mellom to lesere.

Kulturell og profesjonell frisettelse

De tradisjonelle verdier om kvalitet og opplysning gjelder på mange områder fortsatt. Men bruddet med ekspertvellet, som delvis springer ut av ungdomsopprøret på 60- og 70-tallet koblet med individualiseringen og kundeorienteringen, som fikk fart på 80-tallet, har radikalt forandret synet på bibliotekarene. Den kulturelle frisettselse har fått følge av en profesjonell frisettselse. Frisettselsen oppleves blant bibliotekarer som en lettelse og en mulighet til å arbeide mer personlig og i øyenhøyde med brukerne.

Nedenfor har vi laget en modell



som viser utviklingen formidlingen og det bibliotekariske arbeide har gjennomgått fra 1960 til i dag, som til en viss grad kan forklare hvorfor engasjement og kjærlighet til litteratur er nødvendig for bibliotekarenes drivkraft.

Den moderne litteraturformidleren i folkebiblioteket har mange forskjellige roller. Hun skal møte brukeren som likeverdig leser, for eksempel gjennom lesekreten som hun enten leder eller deltar i. Hun har kontakt face-to-face med lånerne, lager utstillinger samt forbereder og deltar i store prosjekter hvor det er kommunikasjonsdelen av formidlingen er i høysetet. Hun skal promotere uvalgte verker, sammen med andre beslutte om temaet for månedens bokkafé skal være italiensk, fransk eller britisk litteratur og deretter finne ut av om det kan bli servert espresso, Bourgogne eller *high tea* for å fullende opplevelsen. Hun skal dessuten være nærværende. Brukerne skal føle seg velkomne, og skal tas imot av et personale som hverken er formynnerisk opplysende eller en nøytral servicemedarbeider. Brukerne skal møtes av et engasjert menneske med et ekte navn og en litterær viten og smak. Men en felles *Library Spirit* som kan fylle et faglig fellesskap mellom bibliotekarene, finnes ikke lenger. Det personlige engasjement har kommet i stedet.

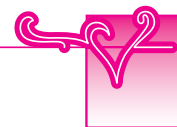
Mening på individnivå

Det sterke fokus på personlig formidling og opplevelse springer imidlertid ikke alene ut fra særlig litteraturinteresserte bibliotekarer, men det er også et nødvendig svar på at brukerne har forandret seg. Kundesamfunnet er nemlig også kommet til biblioteket, noe som betyr at både materialvalg og i noen tilfeller også formidlingen er blitt styrt av etterspørsel. Brukerne er blitt mer krevende, og er mer bevisst på hva de vil ha. Ifølge bibliotekarene er den nye formidlingspraksisen på denne måten både morsommere og bedre enn den tradisjonelle, fordi bibliotekarens identitet som leser og den sterkt personlige tilnærmingen til dialogen med lånerne, betyr at velutført arbeid faktisk blir belønnet med personlig bekreftelse.

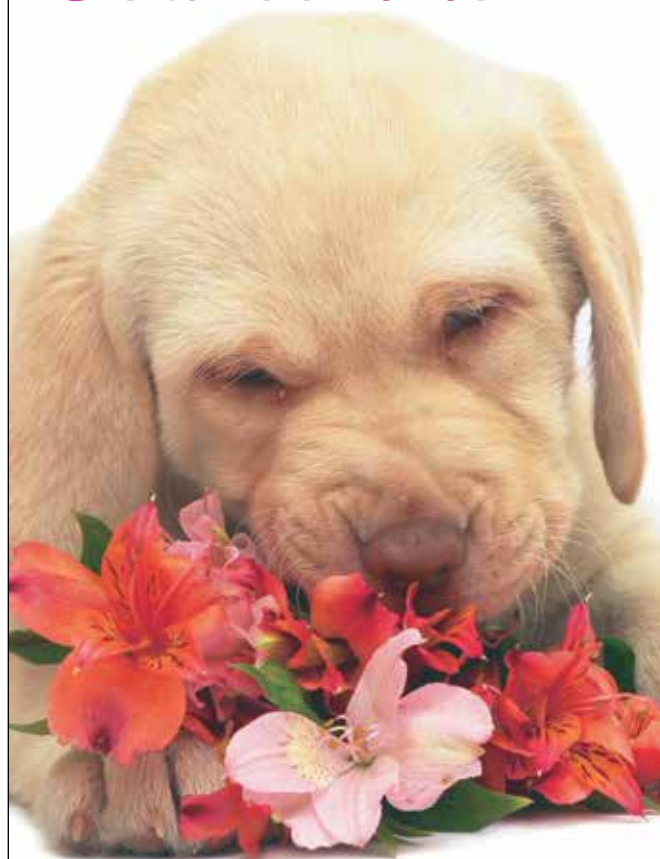
Kombinasjonen av forandrede brukerbehov, økt konkurranse, økte hensyn til etterspørsel og et stadig voksende fokus på opplevelser forandrer litteraturformidlingens felles kjerne. Derfor er det rimelig å påstå at den kulturelle og profesjonelle frisetelse nok har gitt bibliotekarene en større frihet i formidlingsarbeidet, selv om det samtidig har etterlatt bibliotekarene uten et tydelig felles mål, som for eksempel opplysning, og derfor må de kontinuerlig søke mening med sitt arbeide på en mer individuell basis. ■



Bibliotekenes IT-senter



God sommer!



Vi ønsker deg en solrik, varm og avslappende sommer og gleder oss til å ta fatt på nye oppgaver sammen med deg til høsten!

Varme sommerhilsner fra alle oss i Bibliotekenes IT-senter!



Bibliotekenes IT-senter AS • Malerhaugveien 20 • Pb. 6458 Etterstad • 0605 Oslo
Tlf: 22 08 34 00 • Faks: 22 08 98 80 • salg@bibits.no • www.bibits.no

Samisk digital kulturpolitikk og it-politikk i dag

Samisk IT-politikk er et interessant område. Hva er dagens situasjon, hva fungerer og hva fungerer ikke – og hvorfor? Og hvilke mål kan formuleres for fremtiden?

Her finnes det på den ene side ting som fungerer veldig bra – så bra at vi til og med har et senter for samisk språkteknologi som er verdensledende innenfor språkteknologi: Giellatekno og samarbeidspartneren Divvun. Og på den annen side finnes det ting som fungerer så dårlig at det virker svært vanskelig å få sparket opp i stående stilling selv om det har vært brukt en god del penger: Wikipedia på samisk.

Senter for språkteknologi i verdenstoppen

Trond Trosterud ved Giellatekno[1], Senter for samisk språkteknologi, Samisk institutt, Universitetet i Tromsø forteller:

– Alt vi gjør er open kildekode, mellom anna ordbøker. Noko av det mest avanserte som finst av læringsressursar, finst nettopp for samisk, det har vi laga, Oahpa.no[2], og det er opent.

Sjur Nørstebø Moshagen ved Divvun[3] sier:

– Eg veit det ikkje er enkelt å sjå skilnad på Divvun (som gruppe) og Giellatekno frå ut-sida, vi gjør mykje det same, og arbeider i lag ved UiT. Men vi har litt ulike oppgåver og andsvarsområde. Retteprogramma



»
Av Thomas
Gramstad,
thomas@
gramstad.no



(Divvun-programma) krev konstant vedlikehald og jamlege oppdateringar.

– Vi er i ferd med å få samisk stavekontroll inn i LibreOffice, sier Trosterud. – Vi lagar også eit oppsett for at du kan kome med språket ditt (kva det no er) til oss, og vi kan plugge inn som ein stavekontroll i LibreOffice.

Når en snakker om «samisk» meiner en i praksis som oftest nordsamisk. Men hva med sørsamisk og lulesamisk som skriftspråk?

– Dei er allereie etablert som skrift-

språk, forteller Trosterud. – For sørsamisk har vi laga noko i lag med Aagege på Røros, for lulesamisk har vi ikkje vore i stand til å finne folk som vil arbeide med dette. Det er interesse for resultatet, men ikkje for å prioritere å lage det.

Wikipedia på samisk

Jeg spør meg rundt for å finne ut hva som er problemet med Wikipedia på samisk. Trosterud mener at skriving på samisk i Wikipedia oppleves som

jobb – skriving på samisk er veldig profesjonalsert – mens Facebook derimot oppleves som en fritidsaktivitet og dermed har mye lavere terskel. Dermed var det lett å få folk til å bidra til å lage et fungerende nordsamisk grensesnitt for Facebook, mens det er tungt å få bidrag til Wikipedia.

Wikipedia-veteranen John Erling Blad utdyper: – Jeg tror nok det kan være riktig at skriving på samisk generelt oppfattes som profesjonalsert og jobb-preget. Nordsamisk er det største samiske språket, de andre er mindre og noen er utdødd. Rettskrivingen til språket ble endret for noen år siden, og det har gjort at det nå finnes mange som er nær analfabeter i og med at de ikke kan skrive med den nye rettskrivingen. Det gjør ikke saken enklere at det finnes noe som lett spydig omtales som «språkpolitiet» som setter så høye krav til hva som er «akseptert» at samene selv unngår å skrive på eget morsmål. Dette kan bety at samer bør ta tilbake skriftspråket fra de profesjonalserte organisasjonene, men det tror jeg er noe som må starte hos samene og ikke på Wikipedia.

– Jeg var på et foredrag her i Berlin hvor noen snakket om det samme i forbindelse med urfolk i Australia. Det kan virke som om kunnskapsformidling i en muntlig tradisjon forbindes med urfolkets egen historie, men skrives historien ned så er den ikke lenger deres egen. Det kan muligens forsterke motviljen mot å skrive.

– Ingen samer har til no vore aktive på nordsamisk Wikipedia, sier Trosterud. – Den mest aktive (Gálaniiitolu-odda) er ein 10 år gammal finsk skoleelev som bur i Kautokeino.

– Brukeren er ung, men har svært god innsikt i hva som fungerer, sier Blad.

– Hva med å betale kunnskapsrike og skriveføre samer for artikler til Wikipedia, spør Bok og Bibliotek.

– Det har vi prøvd, og det var ingen suksess, svarer Trosterud. – Dei ville ha omsetjingstariff, og når den halve

Tomt. Samisk Wikipedia mangler innhold. (Foto: Odd Letnes)





Betaling. Betal en redaksjon for å skrive til Samisk Wikipedia, mener wikipedianer.

millionen vi hadde fått frå Sametinget var slutt, forsvann dei.

Blad initierte et prosjekt i 2009, «Revitalisering av Wikipedia på nord-samisk» [4].

– Prosjektet jeg dro igang var tenkt anlagt slik at Wikipedia på nordsamisk skulle ha enkle konkurranser for å øke interessen og aktiviteten, forteller han. – Planen var å ha noen enkle verktøy som skulle gjøre det mulig for relativt få faste skribenter å holde oppsyn med et stort antall konkurranser, og slik at de kunne sikre at dette var reelle konkurranser slik at vi unngikk problemer med hensyn til skatt og lignende. I praksis støtte vi på noen problemer, hvor noen var av organisatorisk art og noen mer uventede. Etter at søknaden var sendt og innvilget, viste det seg at vi fikk problemer med å bli enige om hvordan prosjektet skulle drives fremover. Dette berodde for en stor del på hvordan Wikimedia Norge var organisert og hvordan

fremdrift skulle skje. Etter en del diskusjon fant vi imidlertid at sjansen for å lykkes var liten. Dette ble Sametinget informert om, før sittende styre ble avløst.

– Det nye styret valgte å gå videre med prosjektet etter at de reformulerte det. Graver en litt i tallene og korrespondansen, så viser det seg at det reformulerte prosjektet har medført under hundre reelle artikler til en kostnad av NOK 175 000. Resten er botproduserte artikler utenfor det som var definert som prosjektets mål. De resterende 175 000 av de totalt 350 000 som ble tildelt er krevd tilbakebetalt av Sametinget. Under prosjektet ble det også observert en betydelig uvilje mot alt som hadde med nordsamisk. Motviljen var så stor at den tidvis var et problem, og muligens var også noen mer organisatoriske problemer i realiteten motvilje mot samisk språk og kultur. Vi må se på crowdsourcing som fenomen og hvordan prosjekter

slik som Wikipedia, Store Norske og NRK Urørt kan finansieres som de kulturbærerne de er. Åpen kulturproduksjon koster, selv når de involverte har de mest altruistiske motiver. I min fremtidsutopi ser jeg for meg at skapende mennesker kan velge å bidra med fritt lisensiert innhold mot en form for statsstipend, sier Glad.

Finnes det en «dugnadskonstant»?

Blad argumenterer for at det finnes en «dugnadskonstant» – det vil si et tall som angir hvor mange faste frivillige bidragsytere man får til prosjekter som Wikipedia som en bestemt andel (brøk) av Internett-befolkningen for det aktuelle språket. Dugnadskonstanten kan variere noe for ulike språk, men ser ut til å ligge innenfor samme størrelsesorden på tvers av ulike språk og kulturer.

Blad fortsetter: – La oss gå tilbake til hvorfor vi konkluderte med at pro-

sjeftet var for risikabelt. Hvis en beregner sannsynligheten for at noen involverer seg i et prosjekt av Wikipedias type, så vil en finne at aktive språk får en tilnærmet lik utvikling. Over tid stabiliserer de seg innenfor et nokså veldefinert intervall på 0.2 til 0.5 promille av Internettbefolkningen.[5] Hvis disse tallene regnes om så er antallet skribenter på samisk med færre eller lik 5 bidrag i størrelsesorden 1.36 til 3.4. Antall større skribenter er vesentlig færre. Det er klart at dette vil skape problemer når prosjekter er slik formulert at nettsamfunnet må være fungerende.

– Jeg mener at skal slike community-prosjekter fungere ovenfor små grupper, for eksempel kulturelt betingede grupper, eller språklig, eller etnisk, så må en kjernegruppe betales for å opprettholde aktiviteten på et akseptabelt nivå. Det er kort og greit snakk om å kjøpe aktivitet inntil brukerne selv maktet å opprettholde aktiviteten. Erfaring fra andre prosjekter kan indikere at kulturelle

attraktorer har en betydning. Slike ser ut til å være sentrert rundt byer i det reelle liv, mens attraktorer på nettet kan være personer og fenomener. Iste denfor at det har oppstått diskusjon rundt samisk språk på Wikipedia så har denne diskusjonen oppstått på Facebook. Kanskje var det der de viktige attraktorene var.

Betalt redaksjon

Blad mener altså at den eneste synlige løsningen for å gjennomføre viktige dugnadsprosjekter er å lage en form for statlig finansiering av dem.

Konklusjonen ser ut til å bli følgende: Det trenges en fast, betalt redaksjon for Wikipedia på nordsamisk for å opprettholde aktivitet over tid. Uten en slik i bunnen blir alt annet bare små blaff som dør ut. Dette skyldes nok først og fremst at antallet skribenter er et stykke under «kritisk masse», slik det fremgår av beregningene ift. «dugnadskonstanten». Men det skyldes også endringene i normeringen av det nordsamiske

skriftspråket som har skapt mye motstand, i tillegg til den allerede på forhånd eksisterende «fremmedgjøringen» en del samer har ift. samisk som skriftspråk.

Et ønske om jevn frivillig aktivitet må komme fra brukerne selv, men det er veldig vanskelig i dagens språkpolitiske situasjon, og derfor er en fast, betalt redaksjon helt nødvendig idag.

Referanser og kilder:

- [1] Senter for samisk språkteknologi: <http://giellatekno.uit.no/background/rvik-sem.pdf> <http://giellatekno.uit.no/background/index.html> http://giellatekno.uit.no/background/Oahpa_graffleposter4.pdf <http://giellatekno.uit.no> <http://dicts.uit.no> <https://victorio.uit.no/langtech/trunk/> <http://giellatekno.uit.no/ped/index.html>
- [2] Oahpa: Interaktiv språklæring <http://oahpa.no/>
- [3] Samiske stavekontroller: <http://divvun.no/>
- [4] Revitalisering av Wikipedia på nordsamisk http://no.wikimedia.org/wiki/Revitalisering_av_Wikipedia_p%C3%A5_nordsamisk

- [5] http://nettdugnad.origo.no/-/bulletin/show/573838_utviklingstrekk-i-skribentmassen-paa-wikipedia Se også: A restricted freedom of choice: Linguistic diversity in the digital landscape <http://septentrio.uit.no/index.php/nordlyd/article/view/2474> Skuvlalinux – om Skolelinux på samisk: <http://home.online.no/~sveilund/sami/skolelinux.htm> Nordsamisk oppsett av Skolelinux: <http://developer.skolelinux.no/info/samisk/> Pål Hivand blog: Å ta livet av et språk <http://www.hivand.no/2008/10/28/a-ta-livet-av-et-sprak/>



SAMISK 2.0

– FORSLAG TIL PROGRAM FOR EN SAMISK DIGITAL KULTURPOLITIKK OG IT-POLITIKK

«Kunnskapen er en gave til alle. Jo mer man deler, desto mer blir det å dele.» – Ailo Gaup

Overordnet mål

Å styrke de tre samiske språkene i Norge: nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk, som alle er truet og derfor trenger

å støttes, ved å bygge ut og vedlikeholde en infrastruktur for samisk språkteknologi og nettverk for læring og deling av samisk kultur og kunnskap – en

infrastruktur som vil bestå av åpen teknologi, fri programvare og kunnskap og kultur som er mest mulig fribrukslisensiert eller i det fri.



Overblikk

1. Produsere, vedlikeholde og videreutvikle samiske læremidler, inkludert Wikipedia på samisk.
2. Støtte utvikling og vedlikehold av samisk-språklig fri programvare, inkludert korrekturprogramvare, pedagogiske plattformer og miljøene som forvalter disse, bl.a. Divvun og Giellatekno.
3. Samle oppmerksomhet og støtte for samisk kultur gjennom digitalisering, publisering og deling på Internett.
4. Samiske tastaturer bør finnes som standard i mobile dingser; støtte utvikling og vedlikehold av dette.

Dingser. Samisk tastatur bør finnes på alle «mobile dingser».

Detaljert program

1. Produsere, vedlikeholde og videreutvikle samiske læremidler, inkludert Wikipedia på samisk:

1.1 Lage åpne digitale læringsressurser (OER), der alle som har kunnskap om samisk kultur og språk kan bidra med innhold. Organiseres og kvalitetssjekkes av redaktører eller redaksjonskomite. Frivillige bidrag er bra, men det trengs en fast, betalt redaksjonskomite som kan operere over tid for å holde ting i gang og for å kunne oppdatere og videreutvikle læringsressursene. Det må altså etableres faste midler til en redaksjonskomite over tid.

1.2 Støtte til og systematisk utbygging av Wikipedia på samisk. (<http://se.wikipedia.org/wiki/S%C3%A1mit>). Her trengs det en fast, betalt redaksjonskomite som kan operere over tid, og dette er nok det viktigste punktet for å få Wikipedia på nordsamisk til å ta av. Tilsvarende for andre samiske språk.

1.3 La samiske skoleelever skrive Wikipedia-artikler som en del av skolearbeidet, og at lærerne retter også i Wikipedia.

1.4 Støtte og organisere ulike skrivekonkurranser med forskjellige «bounties», pengepremier og priser; gjenoppvekke tidligere prosjekt.

1.5 Organisere betalt skrijving i Wikipedia på nordsamisk f.eks. gjennom eller i samarbeid med samiske organisasjoner eller institusjoner; evt. inkludert avtaler om vedlikehold/oppdateringer.

1.6 Organisere Wikipedia skriveverksteder på samiske kulturhus og på samiske arrangementer der folk kan skrive i Wikipedia sammen.

2. Støtte utvikling og vedlikehold av samisk-språklig fri programvare, inkludert korrekturprogramvare, pedagogiske plattformer og miljøene som forvalter disse, bl.a. Divvun og Giellatekno:

2.1 Kursing i hvordan bidra til og sty-

re åpne dugnadsprosjekter og FriProsjekter: Kan gjøres av frivillige i FriProsjekt-miljøet.

2.2 Ferdigstilling av den nordsamiske utgaven av LibreOffice.

2.3 Støtte og vedlikeholde samisk alfabet og stavekontroll i Libreoffice og annen relevant programvare for skrijving, komposisjon, regning osv.

2.4 Få ferdig og vedlikeholde en hel Linux-distribusjon på samisk. (Debian og Ubuntu har nordsamisk som et språkvalg i installereren, men det er en veldig mangelfull og ikke oppdatert oversettelse.)

2.5 Oppdatere oversettelsene av KDE og av installasjonssystemet til Debian.

3. Samle oppmerksomhet og støtte for samisk kultur gjennom digitalisering, publisering og deling på Internett:

3.1 Støtte og stimulere digitalisering av samisk folkekultur, slik at den blir synlig og tilgjengelig for alle på nett.

3.2 Oppmuntre samiske opphavere til å ta i bruk fribrukslisenser som Creative Commons på (deler av) sitt materiale og gjøre det tilgjengelig på nett.

3.3 Øke mengden av samisk litteratur, musikk og kultur på nett, og lovlig bruk og gjenbruk av disse ressursene.

3.4 Skaffe midler til digitale ressurser for å holde de sørsamiske og lulesamiske skriftspråkene levende.

4. Samiske tastaturer bør finnes som standard i mobile dingser; støtte utvikling og vedlikehold av dette:

4.1 iOS har ikke samisk tastatur.

4.2 For Android finnes det et nedlastbart, noe obskurt* tastatur.

4.3 Windows 8 (Phone/RT)?

4.4 Firefox OS: Open Source-operativsystem for smartmobiler og nettbrett.

*Obskurt fordi det ikke er tilpasset mobilplattformen, men kopiert fra PC-tastaturer, og det er ikke integrert i Samsung-operativsystemet (ikke på listen sammen med de andre tastaturene, men på en egen liste). ■

LITTERATUR HUSET

Litteraturhus

Mer folkelig og med et sterkere lokalt preg. Det er stikkord for hvordan det flunkende nye Fredrikstad Litteraturhus kommer til å skille seg ut fra det vi har sett i Oslo.

AV MERETE LINDSTAD, FRILANSJOURNALIST

– En bussjåfør, en bussjåfør, det er en mann med godt humør!

Innpå 50 smårollinger sitter tett i tett på gulvet og synger av full hals. Fra et lite podium ved den ene vegg leder bibliotekar Ingvild Kjølstad og formidler Charlotte Bråten an i sangen. Charlotte akkompagnerer med en ukulele. Det møter stor begeistring blant både små og store som denne formiddagen har funnet veien til det faste torsdagsarrangementet med sang og eventyr for de minste i regi av Fredrikstad Bibliotek.

Men vi er ikke på biblioteket. Vi er i Fredrikstads nye storstue: Litteraturhuset.

Nummer to i Norge

25. januar slo Fredrikstad Bergen med seks dager og åpnet dørene til Norges andre litteraturhus. Huset ligger sentralt plassert i Storgata inntil Glommas bredd, og er et nybygg på nesten 3000 kvadratmeter fordelt på fire etasjer. Med sine store glass- og vindusflater, det flate taket og den stramme,

«kassete» bygningskroppen, skiller huset seg klart ut fra den tradisjonelle mur- og trehusbebyggelsen i nabolaaget.

Fredrikstad Litteraturhus inneholder store og små foredragssaler, mindre grupperom, en barneavdeling, bokhandel, kafé og restaurant. Om lag halvparten av arealet leies ut til eksterne brukere, blant annet Institutt for Journalistikk.

Leger og litteratur

– Visjonen vår er å gjøre det offentlige rom større, forteller Merete Lie, daglig leder for Fredrikstad Litteraturhus. – Det innebærer å få flere stemmer og større mangfold i meningsyttringene.

Lie konkretiserer med å vise til et av Litteraturhusets første arrangementer. Da møttes en forfatter, en professor i litteraturvitenskap og en spesialist i allmenn- og samfunnsmedisin til debatt over temaet «Kan helsevesenet lære av litteraturen?».

Grunntanken bak Litteraturhuset Fredrikstad er den samme som i Oslo,

men i Fredrikstad akter de ikke å bli en minikopi av Oslo.

– Vi er en mindre by og har ikke det samme tilfanget av eksterne som ønsker å bruke et slikt sted. Dermed har vi



ikke tilgang til like mye «innhold» som kommer av seg selv, sier Merete Lie. – Så vi må gå mer ut og få til samarbeid og felles arrangementer med andre. I hvert fall i starten.

Populært og lokalt

Thore Hansen, Hilde Henriksen Waage og Jan Erik Vold er blant forfatterne som har kommet til Fredrikstad Litteraturhus i løpet av våren 2013. Listen over bøker og forfattere som vies oppmerksomhet i ulike ty-

per arrangementer spenner vidt og omfavner poesi og barnelitteratur, sakprosa og skjønnlitteratur.

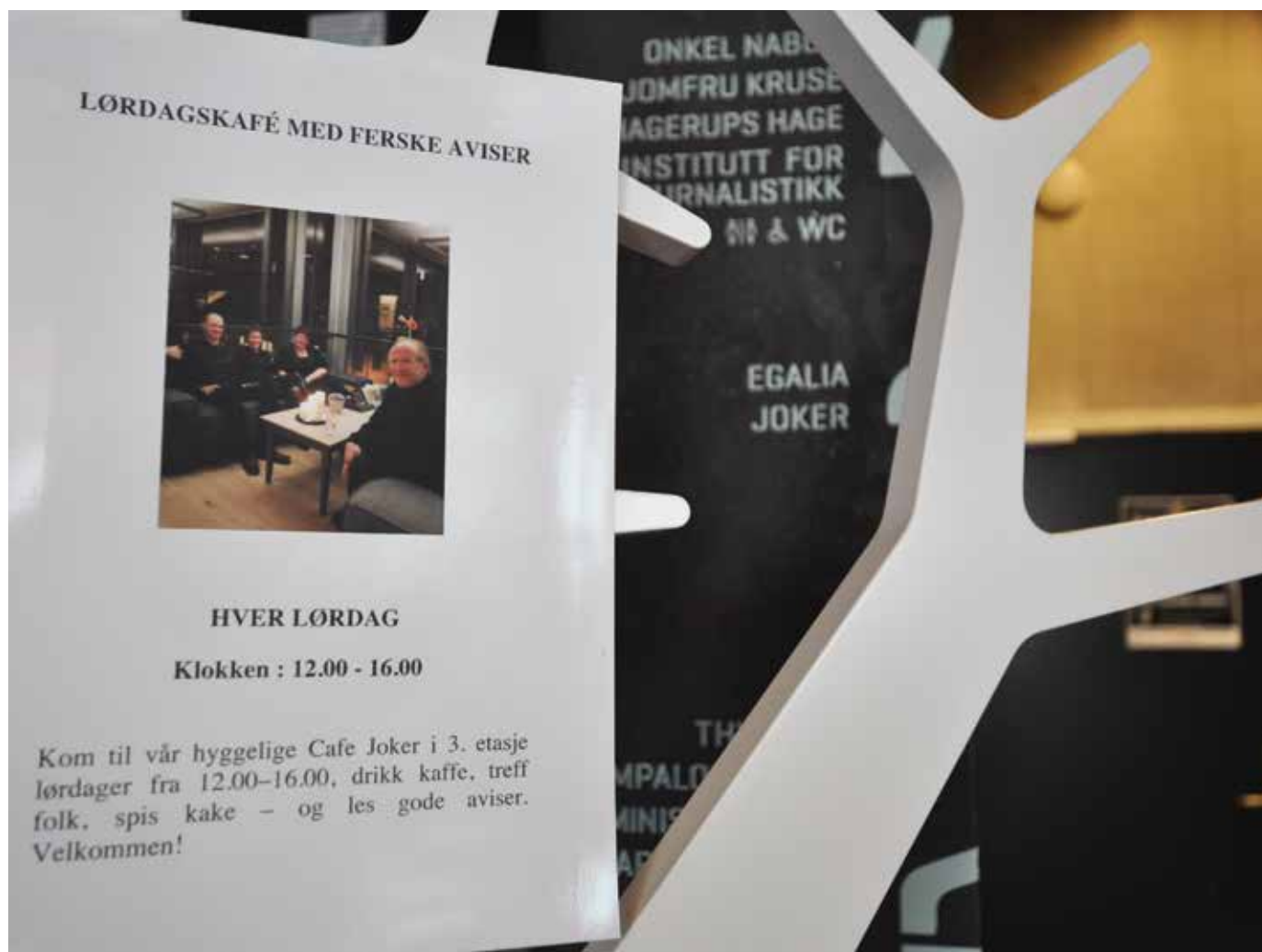
Når vi går gjennom programmet for første sesong, registrerer vi at omtrent halvparten av arrangementene ser ut til å ha minimal eller ingen tilknytning til litteratur. For eksempel den ukentlige strikkekafeen, det månedlige morgenmøtet i Fredrikstad Næringsforening og ikke minst debattmøtet der FFK-trener Lars Bakkerud tar opp hva som må til for å

løfte byens fotballag tilbake til toppen etter nedrykket forrige sesong.

Merete Lie ser det som uproblematisk å invitere til ikke-litterære arrangementer i et litteraturhus. Hun har ingen innvendinger mot om noen vil betegne huset som et slags samfunnshus.

– Et litteraturhus må ha mer enn litteratur, og vi skal ikke være redde for å tenke populært. Her i Fredrikstad er det et enormt fotballengasjement, og da er det noe vi må ta opp. ►





Lørdagscafé. Dette kunne vel gjerne ha skjedd i biblioteket?

Todagers-festivalen siste helg i april, «Rock og poesi: Born in the USA», illustrerer hvordan Fredrikstad Litteraturhus ønsker en profil som er både folkelig og lokalt preget. Programmet omfattet blant annet rock som poesi, foto-rundreise i det industrielle USA, BBQ-party og Am-Car-parade. I tillegg til konserter og samtaler om kultur, musikk og litteratur.

Festivalen sprang ut fra en idé om å lage et slags vorspiel før Bruce Springsteens Oslo-konsert, og skulle være en hyllest til artisten og hans hjemstat New Jersey, midt i «blue collar America». Det særegne med Springsteens musikk er at den har vokst fram i en type samfunn som har mye til felles med Østfold, mener Merete Lie.

– Både Østfold og New Jersey er tradisjonelle industrisamfunn som av-industrialiseres, og som ligger i skyggen av storbyen og sentrum. Begge steder er folk påvirket av industrialiseringen og har gjennomgående en nøktern, folkelig uttrykksform uten det jåleriet vi kan finne i større byer som Oslo.

Ikke-kommersielt

Litteraturhuset i Fredrikstad er en ikke-kommersiell stiftelse og har per i dag 2,8 årsverk. Budsjettet for første år er på 8 millioner. Inntektene kommer fra billettsalg, utleie, sponsorer og offentlig støtte.

De største tilskuddene så langt er to millioner fra Fritt Ord og en årlig

støtte fra Fredrikstad kommune på 500 000 kroner. I tillegg kommer bevilgninger fra fylkeskommunen og Kulturrådet.

Sponsorarbeidet er fortsatt i startgropa.

– Her satser vi på støtte fra både lokalt næringsliv og store bedrifter som har filialer eller virksomheter i Østfold, sier Merete Lie.

Samarbeid med biblioteket

Klokka har passert tolv, bibliotekets barnearrangementet på Litteraturhuset er slutt og Ingvild Kjølstad og Charlotte Bråten begir seg tilbake til Fredrikstad bibliotek. Kontrasten er stor mellom Litteraturhusets minimalistiske stål-glass-betong-arkitektur og bibliotekets

Hanne Utne.



Merete Lie.



snart 90 år gamle ærverdige og fredede murbygning. Men samarbeidet mellom de to institusjonene er bra, ifølge konstituert biblioteksjef, Hanne Utne.

– Ideelt sett skulle vi vært samlokaliserte. Målet for oss begge er å skape større interesse for litteratur og aktuell debatt.

Utne mener bibliotekets tjenester og aktiviteter ikke er blitt påvirket av at byen nå har fått et litteraturhus. Besøkstallene har ikke gått ned etter at huset åpnet.

– Vi skal fortsatt være en formidler, og Litteraturhuset bidrar til å generere større interesse for litteratur, mener Hanne Utne.

Samarbeidet om et fast, ukentlig barnearrangement er eksempel på hvordan begge parter har nytte av hverandre. For bibliotekets del innebærer det mulighet for å synliggjøre seg og sitt tilbud overfor brukere som ellers ikke er på biblioteket.

Biblioteksjefen ser ikke på Litteraturhuset som en konkurrent. Hun trekker fram flere typer tilbud som biblioteket er alene om, blant annet til ungdom.

– Dessuten har vi en lavere terskel inn. Hit kan du komme og bli hele dagen uten å legge igjen en krone eller blir spurt om hvorfor du er her.

Litt misunnelige

Hanne Utne håper ikke at biblioteket og Litteraturhuset skal kjempe om de samme pengene.

– Selv om Litteraturhuset får kommunale midler, er det ikke sikkert at de pengene hadde tilfalt oss hvis Litteraturhuset ikke fantes.

Men det er én ting Litteraturhuset har, som biblioteket savner: den sentrale beliggenheten.

– Vi er litt misunnelige på Litteraturhusets beliggenhet. Og så har de en kafé! Det skulle vi også gjerne hatt. ■

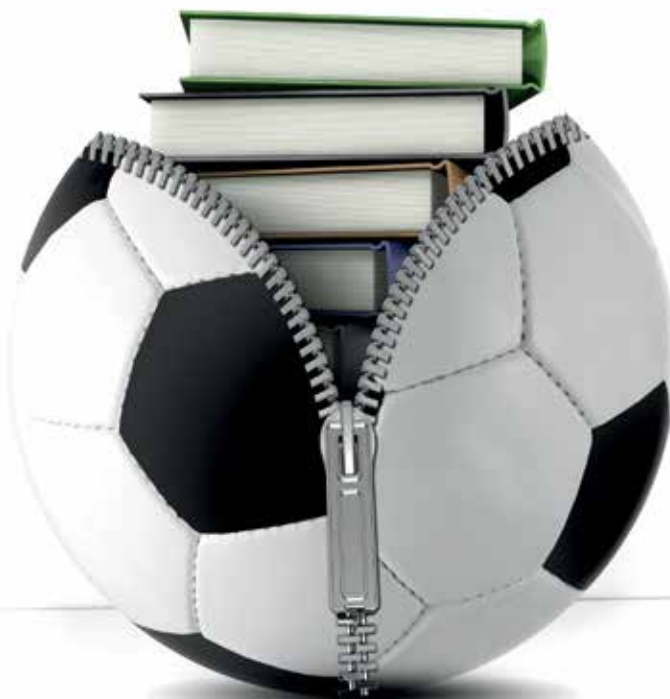
Færre utgivelser av danske bøker i Danmark

» I Danmark var det i 2012 et fall i antall nye bokutgivelser på 11 prosent i forhold til året før. Færre dansker går også til bokhandlere, som i 2011 sto for 45 prosent av boksalg til private, mot 58 prosent i 2001. Antall bokhandlere falt fra 2000 til 2012 fra 423 til 338 ifølge tall fra den danske bokbransjen, gjengitt i Berlingske.

I forhold til 1993 ble det i 2011 utgitt færre faglitterære, men flere skjønnlitterære bøker. Mens det i 1993 ble gitt ut 364 skjønnlitterære bøker, ble det i 2011 gitt ut i alt 732 bøker. Tallene for faglitteratur var derimot 5426 i 1993, og 5211 i 2011.

Supermarkeder og nettbokhandler sto i 2011 for henholdsvis 20 og 17 prosent av salget til private.





Hat trick: Fotball og lesing på Holmlia

Fotballbanen prøves ut som en ny arena for formidling av litteratur.

Tirsdag 2. april møttes gutte- og jentelag fra Holmlia til en kveld med fotball og lesing på klubbens klubbhus i Oslo. Arrangementet var et samarbeid mellom Holmlia fotball, Deichmanske bibliotek, avdeling Holmlia, og Foreningen !les sitt prosjekt *Hat trick – litteratur, formidling og fotball*. Leseagent Eva Rekve hadde med bokbager til lagene og presenterte et utvalg av bøker. Fotballprofilene Lise Klaveness og Arild Stavrum kom for å snakke om sine karrierer og hvorfor lesing kan være viktig for fotballspillere. Til stede var også Vålerenga-spillerne Mohammed Fellah og Chuma Anene. Begge har vokst opp på Holmlia og spilt barne- og ungdomsfotball i klubben. Lagene fikk også overrakt nye draktsett fra Benjamins minnefond.

– Vi ønsker at spillerne i Holmlia fotball skal utvikle seg

til mer enn bare fotballspillere. Da kan lesing være en viktig aktivitet, sa leder i Holmlia fotball Ove Bevolden og ønsket spillere og foreldre velkommen.

Den gode følelsen

Holmlia ligger i bydel Søndre Nordstrand og har en befolkning på over 35 000. Biblioteket er et sentralt møtested og en viktig formidler av språk, kunnskap, kultur og litteratur for bydelens innbyggere. Men biblioteket er også opptatt av å finne nye arenaer å treffe potensielle lesere og formidle litteratur på. Rekve ser på fotballbanen som en god mulighet i så måte, spesielt med tanke på ungdom som målgruppe.

– Det er viktig å møte ungdom på arenaer de selv forbin- der med glede, lyst og fritid. Gjennom fotballbanen kan spillerne ta med seg den gode fø-

lelsen de har for fotballen over til lesingen, sier hun.

– Jeg ønsker å gi ungdom en ny innfallsvinkel til litteratur, og øke bevisstheten om sammenhengen og balansen mellom skole og fritid. Derfor er det viktig å formidle bøker utenfor biblioteket og skolen, legger hun til.

Rekve viste frem ulike bøker til en engasjert forsamling, men det er likevel ingen plikt eller tvang å lese anbefalingene fra leseagenten.

– Bøkene i bokbagen skal spillerne lese fordi de har lyst til det. Ikke fordi de må eller fordi noen sier det, påpeker Rekve som ikke er i tvil om litteraturens betydning for de unge spillerne:

– Lesing og litteratur åpner nye verdener. Det gir kunnskap og innsikt i nye situasjoner og mennesker. Gjennom litteraturen kan vi bli rausere, mer tole-



»
Av Ole I.B. Storø
Prosjektleder
*Hat trick – litte-
ratur, formidling
og fotball*
Foreningen !les
ole@forenin-
genles.no

rante og kunnskapsrike. Viktige elementer for å bli et godt menneske, men også en god fotballspiller.

Gode holdninger

Gode holdninger og kombinasjonen fotball og lesing var tema hos de tidligere toppspillerne Lise Klaveness og Arild Stavrum. Klaveness har spilt toppfotball i 17 år, vært proff i Sverige og spilt over 50 landskamper for Norge. I dag jobber hun som dommerfullmektig i Oslo og som fotballekspert på NRK.

– Som kvinnelig fotballspiller tjener man ikke så mye penger. Vi er derfor nødt til å ta utdanning eller jobbe ved siden av karrieren. Det er viktig å ha flere bein å stå på, sa Klaveness.

Hun oppfordret spillerne til å bruke tiden utenom fotballen på hobbyer, lesing og studier.

– Som profesjonell fotballspiller i Sverige skulle jeg bare konsentrere meg om fotball. Det gikk ikke særlig bra. Jeg har aldri vært så slapp og dårlig som da, sa hun.

– Jeg gikk bare og ventet på trening og innså at jeg måtte ha noen mer å drive med. Da jeg begynte å lese og studere igjen, ble også kvaliteten på det jeg presterte på fotballbanen bedre, la hun til.

Elendige plasser

Stavrum har spilt på toppnivå for en rekke klubber i Norge og utlandet, og vært trener for Molde og Skeid. Lesing var en viktig syssel under spiller- og trenerkarrieren.

– Jeg har alltid lest ved siden av å være aktiv spiller og trener. Lesing var nyttig i forberedelser og som avkobling. I dag er jeg glad for at jeg brukte tid på det. Det har gitt meg flere muligheter etter at jeg måtte legge opp som spiller, sa han.

Etter at Stavrum la fotballskoene på hylla og trenerambisjonene på vent, har han konsentrert seg mest om å skrive bøker. I 2008 debuterte han med romanen *31 år på gress* på Forlaget Oktober. I 2012 ga han ut fotballkrimmen *Golden Boys* på samme forlag. For tiden er han aktuell med sakprosaboken *En sommer med fotball* på Gyldendal forlag. En bok om hvordan familielivet blir snudd på hodet når kona, Lisbet, får kreft. Mens Arild og sønnen, Ole, venter på at hun skal bli frisk, reiser de rundt i Oslo og Akershus og ser på fotballkamper i ulike divisjoner.

– En av kampene vi så var her på Holmlia. Jeg skal lese et utdrag, så kan dere se om dere kjenner dere igjen, sa Stavrum til spente tilhørere.

– Plassene våre var elendige, begynte han og fortsatte å lese om en kamp mellom hjemmelaget og Oslo City til lett humring fra salen.

Rollemodeller

Rekve ser helt klart verdien av at engasjerte fotballspillere fremstår som lesende rollemodeller.

– Det er interessant å se hvor viktig eldre spillere er for de yngre, og hvordan de kan være med å påvirke ungdommens interesse for lesing.

Det var imidlertid ikke bare eldre spillere guttene og jente på Holmlia fikk møte denne kvelden. Til stede var også Mohammed Fellah og Chuma Anene fra Vålerenga fotball, som har lagt grunnlaget for sine ferdigheter på den lokale fotballbanen – og biblioteket.

– Det er bra å tenke på andre ting enn fotball, som for eksempel å bruke fritiden på å lese. Det å få seg en utdanning er viktig, sa Anene til de unge spillerne.

– Min favorittbok er *Jeg er Zlatan*. Jeg har lest boken tre ganger. Nå skal jeg lese *Golden boys* av Arild Stavrum, sa Fellah før spillerne måtte skrive autografer til de nye Holmlia-talentene. ■



Bokfotball. Stor leseglede blant fotballspillere på Holmlia.

Kulturutredning utan oppfølging?

Noregs aller første kulturpolitiske utgreiing er eit sjølvstendig, analytisk, kunnskapsbasert og kritisk arbeid. Den skaper optimisme i kulturlivet. Men kven tek ansvaret for å følgje den opp?

Det har gått tre månader sidan Enger-utvalet la fram «Kulturutredningen 2014». Utgreiinga er for lengst ute av mediebildet. I den begynnande valkampen er det ingen som bryr seg med den. Heller ikkje 2013-valet vert eit «kulturval». At den kulturelle grunnmuren forvitrar, monnar lite målt mot endelause trafikkøyar, rasstengde vegar, skrantande sjukehus og den senile mora til naboen som ikkje får plass på sjukeheimen.

Men eg anar at det denne gongen er annleis ute i det lokale kulturlivet. For første gong på over 30 år har nemleg eit statleg kulturpolitisk dokument teke det lokale kulturlivet på fullt alvor, på kulturens egne premisser. «Kulturutredningen 2014» seier ikkje at vi treng kultur fordi den lønnar seg, skapar næring, arbeidsplassar eller bulyst. Slikt får Kommunaldepartementet og Distriktssenteret ta seg av.

Enger-utvalet seier derimot at dei «finner det betenkelig at «Floridaismen» ser ut til å ha

blitt en viktig legitimering av kulturpolitikken i kommuner og fylkeskommuner i distriktene.» Utvalet meiner òg at «man bør møte teorier som framstiller kulturnæringene som en gyllen løsning på samfunnsutfordringene, med skepsis.» Eg er så hjartans einig. Og eg vonar at kapittel 7 «*Kultur som samfunnsskapande kraft*» straks vert innført som obligatorisk pensumlitteratur i Kommunaldepartementet, Innovasjon Noreg og Distriktssenteret. Også lokalt og regionalt er det, ifølgje utvalet, demokrati- og rettferdsmåla som bør ligge til grunn for kulturpolitikken. Og ikkje, føyer eg til for eiga reknning, all verdens svada om at kultur skaper bulyst og næringsutvikling.

Eg meiner, som mange andre i det lokale og regionale kulturlivet, at Enger-utvalet har gjort eit framifrå arbeid. Forskarkollegane mine tykkjer det same. Noregs aller første kulturpolitiske utgreiing er eit sjølvstendig, analytisk, kunnskapsbasert og kritisk arbeid. Dei som frykta at utvalet skulle presentere ein

jubelsong for Kulturløft I og II, tok feil. Tvert imot. Utvalet er nesten overraskande kritisk til det som har kome ut den store pengesatsinga i jakta på å nå målet om at éin prosent av statsbudsjettet skal gå til kultur.

Tidleg i utgreiinga vert det slått fast at regjeringa (den raudgrøne altså) ikkje har formulert nokon tydeleg filosofi «som forklarar hvorfor kulturpolitikken er så viktig». For å klare opp i dette lanserer utvalet omgrepet «ytringskultur», som omfattar både materiell og immateriell kulturarv, og kunstnarleg verksemd i vid forstand. Utan å gjere noko nummer av det, skrotar Enger-utvalet det 40 års gamle «utvida kulturomgrepet». Idretten har frå no av ingenting med kulturen å gjere. No er det «ytringskulturen» som gjeld.

Utvalet stiller sjølv det grunnleggjande spørsmålet: «Hva er det ved kunst- og kulturvirksomheter som rettferdiggjør at de skal subsidieres med samfunnets fellesressurser?» Svaret finn utvalet i verdiane «demokrati, rett-



»
Av Georg Arnestad, seniorrådgjevar og kulturforskar ved Høgskulen i Sogn og Fjordane.

ferdighet og mangfold.» Verdiane vert knytte til a) ein levande og kritisk offentlighet, b) kulturelt medlemskap for alle og c) det norske samfunnets felleskultur-arv som det av det globale kultur mangfaldet. Dette gjeld også i den lokale kulturpolitikken. Ikkje minst gjeld det folkebiblioteket.

Utvalet konstaterer elles på generelt nivå at «mange av målene i Kulturløftet er oppfylt, eller så har man kommet langt i å oppfylle dem. Det gjelder også målet om at én prosent av statsbudsjettet skal gå til kultur.» Deretter kjem innvendingane. Auken i statlege kulturøyvingar står, ifølgje utvalet, ikkje «i forhold til økningen i kunstproduksjon og publikumsoppslutning.» Kulturløftet har heller ikkje ført til særleg stimulering av den skapande kunstnarlege verksemda utanfor institusjonane. Det aukande kulturelle mangfaldet i befolkninga vert ikkje gjenspegla i kulturlivet. Utvalet konstaterer òg at mønsteret i fordelinga av budsjettmidlane mellom budsjettområda stort sett har vorte halde oppe og forsterka. Men satsinga på rytmisk musikk etter 2005 kan sjåast på som «ei ny vending i kulturpolitikken.»

I kommunesektoren står det om livet for den kulturelle grunnmuren. Utvalets analysar viser at den har blitt sterkt underfinansiert i Kulturløftet-perioden. I kommune-Noreg har det slett ikkje skjedd noko «kulturløft», men «eit idrettsløft» og eit «kulturhusløft.» Folkebiblioteket står saman med kulturaktivitetar for barn og unge fram som den store taparen. I faste prisar har det her vore ein faktisk nedgang i løyvingane i perioden 2005-10, fastslår utvalet. Nedgangen har halde fram i 2011 og 2012 viser mine egne utrekningar. Dei to siste åra er det særleg utgiftene til drift av kulturbygg som har skote i været.

Kulturløftets satsing på «frivillighet» peikar seg ut som ei nysatsing, skriv utvalet. 845 mill. kroner, eller ein fjerdedel av dei ferske midlane i Kulturløftet,

gjekk til denne nysatsinga. Men Enger-utvalet er ikkje fornøgd. Dei meiner at (altfor) mykje av desse midlane har gått til område utanfor yringskulturen. I klartekst betyr det at idretten har reist med mesteparten av dei friske pengane innanfor frivilligheten. Idretten har ikkje mælt imot, så vidt eg kan sjå.

Enger-utvalets tilnærming, analyse og evaluering av kulturpolitikken er eksemplarisk og til etterfølging. Litt meir rådvill og upresis vert utvalet når det kjem til tiltak, sjølv om det er skrive mykje godt og vitig både om ein berekraftig kulturpolitikk og, særleg, om «kulturinstitusjonenes samfunnsopdrag».

Men den aller klaraste tilrådinga er at no er det tid for eit lokalt kulturløft. Den kulturelle grunnmuren må gjenreisast. Utvalet set av eit heilt kapittel til dette. «Lokalsamfunnets kulturelle arenaer» må styrkjast. Dette føreset, ifølgje utvalet, «større oppmerksomhet og mer penger også fra statlig hold.» Utvalet ønskjer statlege øyremerkte løyvingar til slike formål, også til folkebiblioteka, som utvalet seier er «åpenbart systematisk underfinansiert og nedprioritert». Klarare kan det knapt uttrykkest. Elles skal både Frifond og Den Kulturelle Skolesekken styrkjast for å

gi betre vilkår for det frivillig kulturlivet.

Utvalets analyse av det lokale kulturlivet og den kulturelle grunnmuren er skarp og presis. Men det har ikkje vorte nokon offentlig debatt om dette etter at utgreinga blei lagt fram. Kulturministeren har snakka mest om kor vellykka Kulturløftet I og II er. Har ho kanskje ikkje lese Enger-utvalets kritiske evaluering? Eller har utvalet teke for hardt i? Er det kanskje ikkje noka framtid i å satse betydeleg meir på folkebibliotek og kulturaktivitetar for barn unge? Er det idretten, kulturhusa og begivenhetskulturen som framleis skal prioriterast?

»Kulturutredningen 2014« har blitt svært godt motteken i det lokale og regionale kulturlivet. Vi må tilbake til kulturmeldingane på 1970-talet for å finne noko tilsvarende. Ein ny glød og varsam optimisme er i ferd med å breie seg.

Optimismen er likevel moderat. Det veike Kulturdepartementet har i 20 år brydd seg lite med og om det lokale kulturlivet. Kan ei kulturpolitisk utgreiing, same kor god ho er, endre på dette? Eller med andre ord: Vil noko av det Enger-utvalet foreslår, nokon gong verte realisert?



Kulturdamer. Anne Enger overrekker «Kulturutredningen 2014» til kulturminister Hadia Tajik. (Foto: Nasjonalbiblioteket)

E-bøker stadig mer populært i San Francisco

Det lånes stadig ut flere e-bøker hos biblioteket i San Francisco. Det til tross for at amerikanske biblioteket er forhindret fra å låne ut mange tilgjengelige titler med e-bøker.

TEKST: KJETIL S. GRØNNESTAD // FOTO: ALF BERGIN

Det er for eksempel et stort paradoks at vi ikke får lov til å låne ut biografien om Steve Jobs som e-bok, sier Joseph Trent Garcia. Trent, som han foretrekker å kalles, er e-bokfyren, eller mer formelt e-resources librarian, ved San Francisco Public Library.

OverDrive

E-bokutlån er helt i startgroppen i

Norge. Men heller ikke i San Francisco har dette noen lang historie å se tilbake på. Ifølge Trent er det bibliotekene i Seattle og New York som har kommet lengst med dette. Og fortsatt er det nesten en fjerdedel av amerikanske bibliotek som ikke tilbyr e-bøker til sine lånere. San Francisco Public Library kom ikke skikkelig

i gang med utlån av e-bøker før i 2009. Da inngikk de avtale med selskapet OverDrive, som sørger for en plattform for lesing av e-bøker, deres løsning er svært populær.

– Rundt 22 000 bibliotek,



for det meste i USA, men også utenlands, bruker OverDrive til e-bokutlånet sitt, sier Trent.

Bibliotekene i USA forhandler ikke med forlagene selv. Det tar OverDrive seg av og blir slik et mellomledd mellom bibliotek og forlagsbransje. De seks store forlagene Hachette, HarperCollins, Macmillan, Penguin, Random House og Simon & Schuster står for over to tredjedeler av omsetningen i det amerikanske bokmarkedet. Disse forlagene har svært ulik tilnærming til det å tillate utlån av e-bøker i amerikanske bibliotek. Noen tillater utlån, andre har sagt nei, og det er derfor e-boka med biografien av dataguruen Steve Jobs, kun kan lånes i papirutgave.

Utlånsmodell

Det er *utlånsmodellen* som gjelder i

e-boka. Hvis det står fire på venteliste per tilgjengelig utgave av e-boka, kjøper de inn en lisens til.

– Vi øker antallet lisenser opp til et visst nivå. Vi ønsker ikke å brenne inne med et stort lager e-bøker ingen lenger vil låne. Men for svært populære titler, som bøkene til Stieg Larsson, kan vi tilby rundt 15-40 eksemplarer av hver tittel, sier han.

Innkjøpspolitikken med å øke antallet utgaver av en tittel etter en ratio på 4:1 på ventelistene, gjelder forøvrig også for papirbøkene.

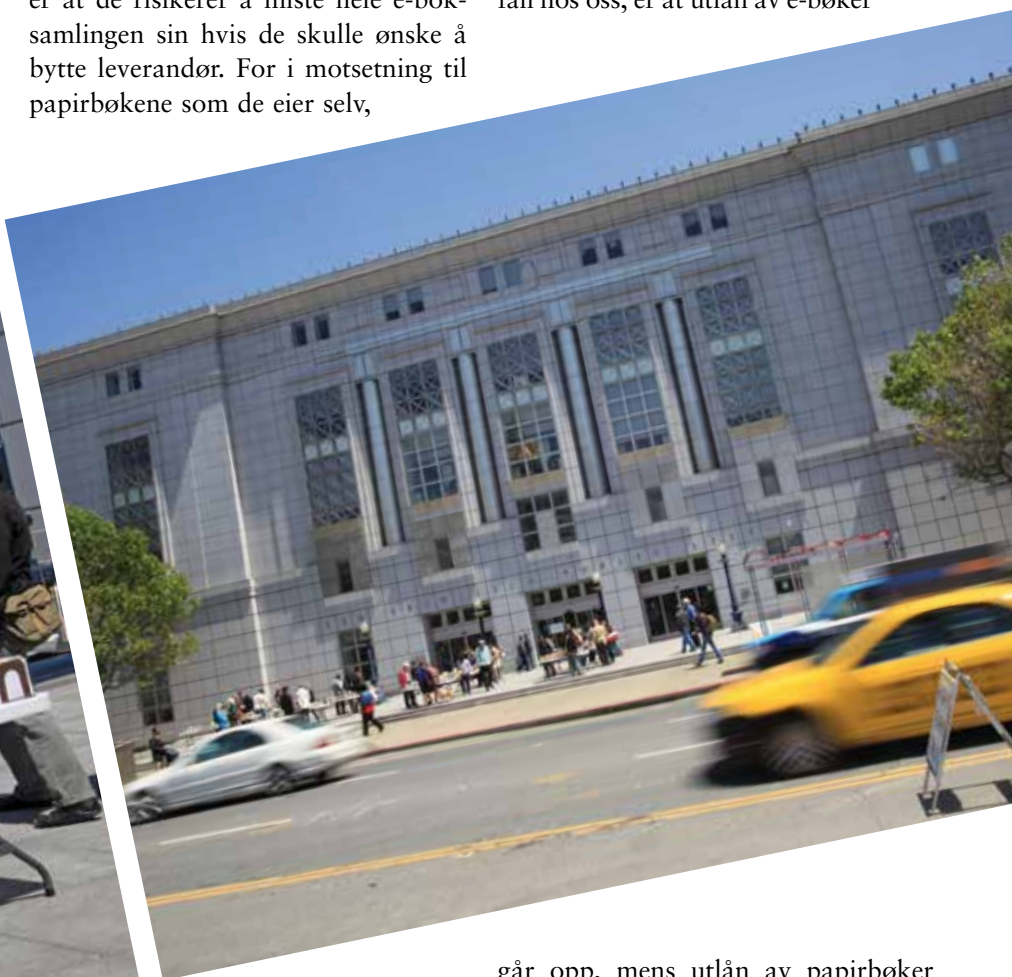
En bakdel med at biblioteket får tilgang til e-bøker gjennom OverDrive, er at de risikerer å miste hele e-boksamlingen sin hvis de skulle ønske å bytte leverandør. For i motsetning til papirbøkene som de eier selv,

at vi kan flytte e-boksamlingen over til en ny plattform, hvis vi skulle ønske det, sier Trent.

Populært, men frustrerende

Etter oppstarten i 2009 har utlånet av e-bøker steget. De siste to årene har utlånet av e-bøker økt med vel 1000 utlån hver måned. Det ser foreløpig ikke ut til å gå ut over utlånet av papirbøker. Det holder seg stabilt, selv om veksten i utlån av papirbøker har flatet ut.

– Det er vanskelig å se en trend som viser at utlån av e-bøker går ut over papirbøker. Tendensen, i hvert fall hos oss, er at utlån av e-bøker



USA. Biblioteket i San Francisco kjøper flere lisenser av en tittel etter hvor lang venteliste det er på

har biblioteket kun lisens på innholdet i e-bøkene. Ifølge Trent er dette en gråsone i United States Copyright law.

– Derfor ønsker vi å forhandle oss fram til eierrettigheter på lisensene slik

går opp, mens utlån av papirbøker holder seg stabilt, sier Trent.

Men e-bøker er ikke bare uproblematisk. Det merker Charlotte Sanders som sitter i informasjonsskranken i bunnen av atriet i det store hovedbiblioteket.

– Vi kaller det «e-rage», det vil si e-rasering, sier hun og smiler.

Ulike lesebrett, som iPad og Kindles Fire, er blitt de hotteste gavene å gi til bestemor. Men selv om hun er svært motivert til å bruke den, får hun det ikke til.

– Du trenger en viss grunnleggende datakunnskap for å bruke lesebrettene. Det er det mange som ikke har. Og forlagene har gjort e-bøkene unødvendig vanskelige å bruke. Dessuten er det så mange ulike plattformer og formater boka kan leses på, og de har alle valgt ulike løsninger. Men mange av de eldre liker godt å lese e-bøker. Ikke minst siden de får muligheten til å forstørre skrifttypene, sier hun.

Opplæring

For at så mange som mulig skal få gleden av å lese e-bøker, har biblioteket i San Francisco satt i gang kurs i bruken av lesebrett, og hvordan lånerne kan låne bøker hjemmefra. Disse kursene er ikke bare nyttige for lånere uten datakunnskap. Det er nyttig også for bibliotekets egne ansatte.

– Det som har vært noe av det vanskeligste, er å få alle ansatte til å lære seg alt rundt e-bøker godt nok slik at de kan lære det bort til lånerne. Dette med e-bøker er vanskelig. Og noen mener at e-bøker ikke er en del av jobben deres. Dessuten finnes det ingen formell opplæring i dette med e-bøker. Da er det viktig at sjefene gir tydelig beskjed om dette er noe alle må lære seg, sier Trent.

Det tar lang tid å lære bort hvordan lesebrettene virker, og hvordan bøkene lånes. For lang tid til at det er mulig å

ta i skranken en for en. Det er grunnen til at biblioteket, både på hovedbiblioteket og i filialene rundt om i San Francisco, satte i gang kursene «eReader Drop-in». Kursene på hovedbiblioteket arrangeres to ganger i måneden. Varigheten er på en til to timer. Første del av kurset er felles for alle som møter opp. Deretter deles kursdeltakerne i grupper etter hvilket lesebrett de har. Hvert kurs har rundt 10-15 deltakere. Mange av dem er eldre.

– Som regel ender kurset med at deltakerne sier: Aha, er det slik det fungerer, sier Trent.

Fortsatt fullt på biblioteket

Så langt har verken Trent eller Charlotte merket at e-bøkene har gått utover besøket i biblioteklokale.

Hovedbiblioteket på drøye 40 000 m2, som stod ferdig 18. april 1996,

syder fortsatt av liv.

Utenfra

kan byg-

get vir-

ke noe

kjede-

lig

med

en grå og firkanta fasade,

men innenfor sørger en glasskuppel i taket for at dagslyset sildrer

nedover de fem etasjene i et sirkelformet atrium.

Informasjons-

skranken i bunnen av atriet, der

Charlotte og hennes kolleger sitter, oppsøkes hele tida av folk med

ulike spørsmål.

– Jeg tror papirboka og e-boka

vil leve sammen i framtida. Selv

om e-boka er det nye forma-

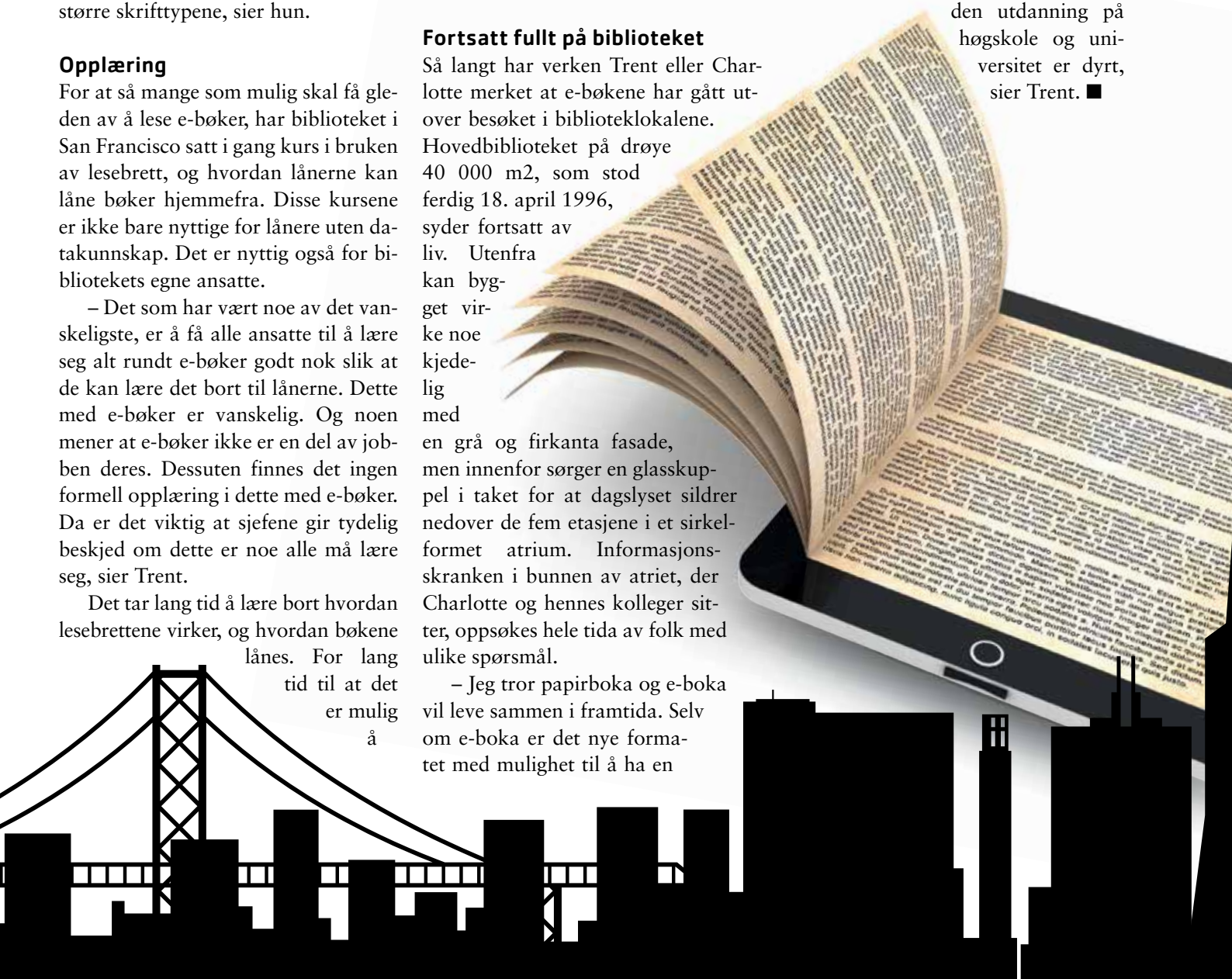
tet med mulighet til å ha en

stor boksamling inne i et lite lesebrett, er papirboka en perfekt teknologi. Den er bærbar, og lesbar uten behov for verken strøm eller komplisert teknologi, sier hun.

– Jeg skulle gjerne visst om e-bøkene har ført til om vi har fått flere brukere online, undrer Trent, siden de fleste spørsmål om e-bøker ikke kommer i skranken, men på telefon eller e-post.

De ser også at biblioteket brukes til langt mer enn kun å låne bøker.

– Biblioteket er en viktig brikke i folks livslange læring, ikke minst siden utdanning på høyskole og universitet er dyrt, sier Trent. ■



De seks store forlagenes e-bokpolitikk:

Simon & Schuster:

De har nettopp startet et ettårs pilotprosjekt med New York Public Library, Brooklyn Public Library og Queens Public Library, der disse bibliotekene skal få tilgang til alle forlagets titler dette ene året.

Macmillan:

Fra mars 2013 vil de la en håndfull av deres e-boktitler for første gang bli tilgjengelige for bibliotekene. Titlene blir tilgjengelige for enten to år eller 52 utlån.

Penguin:

Hver lisens av en tittel kan lånes ut 26 ganger før biblioteket må fornye lisensen.

Hachette:

De tilbyr eldre titler fra backlistkatalogen. Prisen på e-bøkene til bibliotekene ble nylig økt med 100 prosent.

HarperCollins og Random House:

Disse to forlagene har alltid tilbudt e-bøker til bibliotekene. Hver lisens fra HarperCollins kan lånes ut 26 ganger før den må fornyes. Lisensene fra Random House er dyre, men til gjengjeld kan biblioteket låne e-boka uendelig mange ganger uten å måtte fornye lisensen.

I 2007 tilbød 38 prosent av amerikanske bibliotek utlån av e-bøker. I 2012 tilbød 76 prosent av bibliotekene e-bøker.

San Francisco Public Library tilbyr over 33 000 e-boktitler.

Lånerne får også tilgang til mer enn 15 000 frie e-boktitler i OverDrive gjort tilgjengelig gjennom Project Gutenberg.

Nyttige lenker:

San Francisco Public Library:
<http://sfpl.org>

eReader Drop-in:

<http://sfpl.org/index.php?pg=1012749001>

American Library Association om

e-bøker:
<http://www.ala.org/transforminglibraries/ebooktoolkit>

OverDrive:

<http://www.overdrive.com/libraries/>

Nåværende status e-bøker/bibliotek i USA – innlegg av Anthony W. Marx president i New York Public Library:
http://www.nytimes.com/2013/05/01/opinion/e-books-libraries-and-democracy.html?_r=1&

Kristin vurderer

CRISTin

Tellekantsystemet var ment å styre forskningen. Kunnskapsproduksjonen skulle først og fremst måles ved å telle antall artikler forskerne fikk utgitt i tidsskrifter med fagfellevurdering. For å stimulere til økt publisering satte staten av en sum penger. Midlene blir (i hovedsak) fordelt mellom institusjonene i høyere utdanning ut fra antall artikler. Bøker på akademiske forlag gir også uttelling. Selve beregningen har mange tekniske detaljer. De hopper jeg over. Det er grunntanken som er viktig. I årene etter 2000 har den norske stat satset på å måle den offentlig finansierte forskningen ved å telle antall publikasjoner; og på å styre forskerne ved å dele ut noen penger i samsvarende med tallene.

Bibliotek og bibliotekarer spiller en viktig praktisk rolle i dette systemet. Registreringen av publikasjoner foregår i den store databasen CRISTin. Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) har ansvaret for registrering av godkjente tidsskrifter, publikasjonsserier og forlag. Skal tallene bli korrekte, må ordningene kvalitetssikres. Det krever bibliotekfaglig ekspertise: det dreier seg jo om faglige bibliografier. Men bibliotekmiljøet har i svært liten grad tatt stilling til systemet som helhet. Bibliotekarene fungerer som teknikere og hjelpearbeidere,

ikke som en profesjon med selvstendige vurderinger av systemet som helhet.

Jeg støtter de iherdige forsøkene på å gi bibliotekarene større faglig tyngde og høyere faglig status. Alle profesjoner trenger folk med innsikt og ferdigheter på masternivå og over. Men bibliotekarenes kultur er fortsatt preget av deres tradisjonelle posisjon som støttespillere. De tar sjelden sin nye faglige tyngde i bruk. De viker unna konfliktene – av typen tellekant – som foregår rundt dem. Formell status er ikke det samme som reell slagkraft. Skal du spille i fagenes førstedivisjon, må du ut på banen.

Hva foregår på CRISTins bane? Tellekantene er ett av mange virkemidler for å effektivisere offentlig sektor. I Storbritannia går slike målinger tilbake til Thatcher-perioden (1979-90). Der møtte systemet bred og kraftig kritikk fra starten av. Da Norge satte i gang ti år seinere, protesterte både forskere og fagforeninger. Og kampen fortsetter. Uenigheten mellom staten og fagmiljøene er fortsatt stor, i Norge som i Storbritannia.

Min kritikk av CRISTin er ikke rettet mot statens ønske om styring. Når studiehyppigheten tidobles, fra fem til femti prosent av ungdomskullet, kan

ikke høyere utdanning være like selvstyrt som i 1950-åra. Utdanning og forskning i det 21. århundre dreier seg først og fremst om penger og produksjon, ikke om frihet, åndsliv og dannelse. Lærere og forskere er vanlige arbeidere i Norsk Hjerneverk. Problemet med CRISTin er at verktøykassa ikke virker.

Gunnar Sivertsen har vært den ledende fagpersonen bak det norske tellekantsystemet. Han er en solid og ærlig kar. I 2006 skrev Sivertsen: ... *det finnes ingen snarveier til kvalitetsvurderinger i forskningen. Dette er for lengst slått fast i det profesjonelle og internasjonale forskningsfeltet hvor man arbeider med bibliometriske studier av forskning. Bibliometriske metoder er ikke egnet til å bedømme forskningsinnsats på individ- eller gruppenivå.*

De enkle bibliometriske indikatorer som vi bruker i Norge måler publisering, ikke forskning. Internasjonalt er det mer vanlig å måle i hvilken grad faglige arbeider blir sitert av andre forskere. Siteringsindikatorer brukes ofte som mål for forskningens betydning, kvalitet eller gjennomslagskraft (impact). Men også disse indikatorer forteller bare hva som skjer i tekstenes verden. Papir er ikke identisk med praksis.



Av faglig konsulent Tord Høivik

Jeg sier ikke at publiserings- og sitatindikatorene er helt meningsløse. Da ville systemet stoppet i starten. Men sammenhengen mellom det vi ønsker å måle (faglig gehalt) og det vi faktisk måler (artikler; sitater) er svært tilfeldig. Fagfolk som Sivertsen er klar over dette. Men når resultatene tas i bruk av staten og institusjonene, forsvinner denne forståelsen. Helse- og omsorgsdepartementet er et typisk eksempel. Departementet begynte å registrere forskningsresultater i 2003. Hensikten var å dokumentere forskningsaktiviteten. – *Det er også ønskelig, skrev departementet, at målesystemet skal fungere som et insentiv til økt produktivitet og kvalitet på forskningen.*

Med andre ord: straks apparatet var etablert, begynte departementet å bruke tallene slik de ikke burde brukes. Publiseringsaktivitet ble definert som forskningsaktivitet. Tellingene skulle påvirke de faglige ansatte til økt produktivitet og kvalitet. Deretter ballet det på seg. Året etter begynte universitetene og høyskolene å rapportere. Drømmen om å styre norsk forskning gjennom billig datainnsamling (artikkeltelling) og en begrenset premiepott (øremerket resultatbasert tilskudd) var for fristende. Ved å bruke CRISTINS tellekanter kunne kunnskapspolitikere og -forvaltere overvåke alle fagmiljøer uten å beherske de aktuelle fagene. Papir erstattet praksis.

Det hjalp ikke å protestere. Innføringen av tellekanter var først og fremst et politisk valg. At systemet var metodisk uholdbart, spilte ingen rolle. Staten holdt seg for ørene og *vedtok* at publisering var likeverdig med forskning. De som drev fram det nye systemet var sikkert tilhengere av kritisk og uavhengig debatt rent prinsippielt. Men i politikken gjelder andre regler. Forvalterne ville ha en enkel og billig verktøykasse. Dermed fikk de *Den lille snekker*, med hammer og sag av plast.

Kvalitetsvurdering med bruk av faglige komiteer er dyrt og krevende, slik britenes Research Assessment Exercises viser. I Storbritannia vurderes fagmiljøene bare hvert femte år. Men også dette systemet har møtt sterk kritikk fra de akademiske fagforeningene. – *RAE har hatt katastrofale virkninger for høyere utdanning*, sier den ledende akademiske fagforeningen. Her må jeg føye til at de britiske evalueringene har langt større økonomiske konsekvenser enn de norske. – *Institutter med solide forskningsmiljøer og god studentrekruttering har blitt lagt ned. Ordningen har ført til reduserte muligheter for å forske, på grunn av konsentrasjon av midlene, og til en undergraving av samspillet mellom undervisning og forskning.*

Derfor leser jeg med glede at den nyeste Forskningsmeldingen nå varsler oppgjør med tellekantene. I et intervju med *Forskerforum* (april 2013) sier Kristin Halvorsen at vi har lyktes med de resultatbaserte målsettingene

for utdanning og publisering av forskning. Spørsmålet er om finansieringen er godt nok egnet til å fremme kvaliteten. Det ligger i kortene at svaret kommer til å bli nei. Staten har oppdaget at papir og kunnskap er to forskjellige ting. Tekstene er et praktisk verktøy for å dokumentere, utbre og oppbevare forskningens resultater. Kunnskapens innerste vesen skal jeg ikke uttale meg om. Men det regjeringene etterspør er i hvert fall ikke ikke uleste artikler i perifere tidsskrifter. Den relevante kunnskapen lever utenfor tekstene. Den fanges ikke ved å telle papirtigre.

Den autentiske kunnskapen er til stede der fagfolkene møter studenter og kolleger. Den former forskernes arbeid i laboratoriene og ute i felten. Den gir inspirasjon til å fortsette når motstanden er på sitt verste. Kunnskapen er en levende tiger. Den bidrar til nytte, gavn og glede i det praktiske liv. Den oppstår både innenfor og utenfor drivhusene. Bibliotekarere som innser dette, har valgt et spennende yrke. ■

SOMMERTILBUD!



Betal for ett år og få et halvt år gratis.

Hvis du tegner abonnement før 20. august, får du hele 2014 og resten av 2013 (nr. 3,4,5) for prisen av ett år:

- Private: kr 290,-
- Bibliotek/institusjoner: kr 330,-
- Studenter: kr 220,-

For bestilling av abonnement, send sms med kodeord : **ABOBB1** til **2131** eller send e-post til **bob@dbpartner.no** eller bestill på **www.bokogbibliotek.no**

Bok og Bibliotek

www.bokogbibliotek.no • Telefon: 41 33 77 86

Troms tidlig ute med e-bøker

Troms kunne i mars som første fylke i landet tilby utlån av e-bøker til nesten alle fylkets innbyggere, i tillegg til innbyggerne i Longyearbyen. Og bøkene kan lånes fra hvor som helst i verden, bare man har nettilgang, forteller rådgiver Trine Mellem ved Troms fylkesbibliotek.

I Bok og bibliotek nr 2/2013 skrev vi at Deichmanske bibliotek er først i landet med utlån av e-bøker, og at de andre bibliotekene vil legges til etter hvert. Det hører med til bildet

at Troms, som landets første fylke, lanserte sin portal for e-lån i mars. Dette er en konsortiemodell med en felles mediebase hvor foreløpig 22 av fylkets 24 kommuner er med. Lånere med hjemmebibliotek i de aktuelle kommunene, og med nasjonalt lånekort har tilgang til litteraturen i basen, forteller Mellem. En lånt e-bok kan leses på inntil fem forskjellige plattformer, både pc, lesebrett, nettbrett og telefon

– Dette vil gjøre tilgangen til god litteratur bedre og enklere for alle, særlig for innbyggerne i de mindre kommunene, sa Mariam Rapp, fylkesråd for kultur og helse da hun 11. mars lanserte E-lån Troms, en portal for utlån av e-bøker for innbyggerne i Troms og Longyearbyen. Etter mye medieoppmerksomhet rundt e-bøkernes skjebne

i norske bibliotek, var bibliotekene i Troms og Longyearbyen blant de første i landet til å låne ut e-bøker.

Lånet skjer via nettportalen 'E-lån Troms'. Dette er en digital løsning som Troms fylkesbibliotek i samarbeid med Tromsø bibliotek og byarkiv har tilrettelagt for folkebibliotekene i Troms, slik at alle skal kunne låne fra en felles e-bok-database. Løsningen leveres av Biblioteksentralen, som en del av den digitale utlånsordningen BS Weblån.

Kulturrådet gjennomfører en prøveordning hvor skjønnlitteratur som kjøpes inn på innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for voksne i 2012, 2013 og 2014, også gjøres tilgjengelig som e-bøker. Troms fylkesbibliotek var i fjor blant de ni bibliotekene som inngikk avtale med Kulturrådet om å få elektroniske eksemplarer. Ordningen ble videreført og realisert i 2013. Foreløpig vil det kun være e-bøkene fra Kulturrådet som kan lånes ut.

– Vi regner i midlertid med at forlagene vil følge opp Forleggerforeningens anbefaling til modell for innkjøp av e-bøker til bibliotek, sånn at det i nær framtid vil være mulig å kjøpe e-bøker utenfor innkjøpsordningen til den felles e-bok-basen, sier Trine Mellem.

Se også: <http://www2.bsweblaan.no/elan troms> og <http://www.forleggerforeningen.no/forsideartikler/e-utlan-anbefaling-til-medlemsforlagene>



Bibliotekdirektører tenker høyt

Vi sendte disse seks spørsmålene til bibliotekdirektørene ved landets universiteter:



1. E-science (e-vitenskap), forskningsinfrastrukturer og forskningsstøtte er begreper som har dukket opp på universiteter og høyskoler de siste årene. Hvilket forhold har du til disse begrepene og hva betyr disse for biblioteket ditt?

2. Overgangen fra trykt til elektronisk litteratur har pågått i en del år. Hvordan har den fungert på biblioteket ditt og hva er de største endringene som denne overgangen medfører?

3. Har dere valgt et discoverysystem på ditt bibliotek? Hvilket – og hva er begrunnelsen for dette valget?

4. De fleste universitet og høyskoler har internasjonalisering som et satsningsområde i sine strategidokumenter. Hvilke tiltak skal settes i gang (eller har blitt satt i gang) på ditt bibliotek for å følge opp denne satsningen?

5. Endringen av rammebetingelser og nye oppgaver krever ny kompetanse på bibliotekene. Hva gjør ditt bibliotek for at dine ansatte har den nødvendige kompetansen?

6. Nasjonalbiblioteket (NB) ble i 2010 tildelt det nasjonale ansvaret for bibliotekutvikling. Hvordan synes du overgangen har gått? Hva skulle du gjerne sett mer eller mindre av fra NB i forhold til utviklingen av ditt bibliotek?

Gå inn på www.bokogbibliotek.no – og se hva de svarte.

Science fiction anno 1760

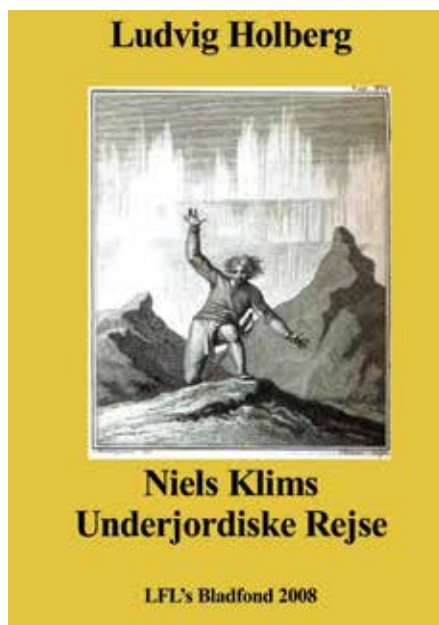
Science fiction og fabelprosa er ikke akkurat hva norske forlag er ute etter i dag. I høyden kan det bli noen trollmanns- og fantasifortellinger for ungdom, under den amerikanske betegnelsen «fantasy». Men et stort antall norske og nordiske forfattere skrev tidligere både tekniske framtidsfabuleringer, satiriske eventyrromaner og fantastiske historier som i dag kanskje tilmed ville fått hedersbetegnelsen «magisk realisme» – og i utlandet lever disse retningene videre den dag i dag.

AV REIDAR JENSEN, FRILANSJOURNALIST

Den store franske science fiction-forfatteren Jules Verne hadde et nært forhold til Norge, og flettet ofte opplysninger om Norge inn i bøkene sine. I utlandet har retningen «steam punk» siden 1990-årene hatt et stort publikum. Der foregår alt i et 1800-tallsunivers, ofte bygget direkte på forestillinger og dilemmaer vi møter i Jules Vernes og engelskmannen H. G. Wells romaner og der problem fortsatt blir løst ved hjelp av dampmaskiner, luftskip og mekaniske regnemaskiner. Genren kan også komme inn under alternativ eller «kontrafaktisk» historie, og gir blant annet store muligheter for satire. Den gir også muligheter for å ta opp moralske spørsmål ved den tekniske utviklingen, noe moderne, individorientert litteratur ikke alltid er like opptatt av – og i hvert fall ikke på teknisk-vitenskaplig basis.

Moral og vitenskap

Ser man stort på det, hadde nesten all litteratur, fram til de store franske realistene midtveis på 1800-tallet, et visst preg av fabelprosa, ofte med et moralsk tilsnitt. Hos oss blir gjerne Ludvig Holberg trukket fram som en slags



tidlig science fiction- og fabelforfatter, med sin *Niels Klims underjordiske Rejse* fra 1741. Noen egentlig science fiction-forfatter, opptatt av naturvitenskapelige spørsmål og tekniske landevindinger, var han nok likevel ikke – det var de moralske spørsmålene og lærdommene som lå vår store filur og komedieforfatter på hjertet.

Vi befinner oss på dette tidspunktet likevel midt i den perioden som blir kalt «opplysningstiden», og der fantasi og søkende, vitenskapelige teorier ikke sjelden gled over i hverandre.

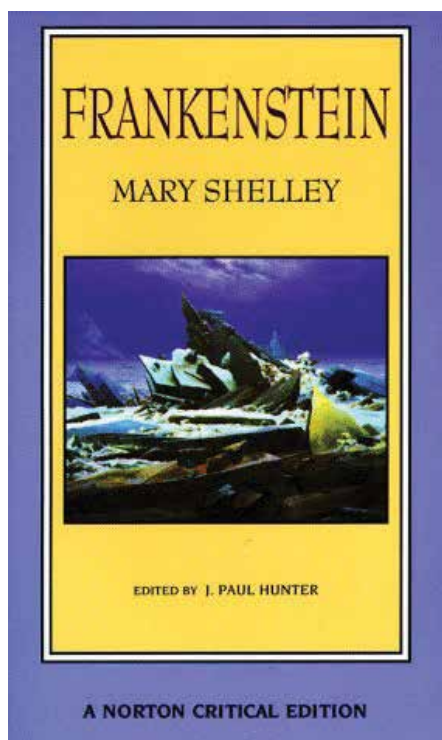
Den berømte britiske astronomen William Herschel var for eksempel lenge overbevist om det var bygninger på Månen. Å komme dit opp ved hjelp av ballongkraft ble av flere av datidens lærde heller ikke ansett som helt umulig – verdensrommet var jo på denne tiden, ifølge teoriene, fylt med det mystiske stoffet «eter», noe som gjorde at det slett ikke var tomt.

Den norske samtidige forfatteren og historikeren Gerhard Schøning gikk ikke like langt, selv om også han var et barn av opplysningstiden. Han skrev rundt 1761 noe vi må kunne kalle en ren science fiction-fortelling, om en reise til planeten Venus. Historien er ifølge universitetslektor i matematikk ved Universitetet i Oslo, Nils Voje Johansen, antakelig inspirert av den såkalte «venuspasasjen» – planeten Venus' vandring over solskiven, et astronomisk fenomen som skjedde nettopp i 1761.

Derfor lot Schøning samtidens naturvitenskap inngå som et viktig element i historien. Kombinasjonen av retorikk og historie var ifølge Nils Voje Johansen ikke uvanlig, da historier og historieskrivning først og fremst ble ansett som en måte å formidle moralsk lærdom på. I sin egen norgeshistorie skriver da også Schøning at selve poenget med historie er «hvoraf man kan kiænde Mennesket, lære at indsee dets Genie, dets Feil, dets Tilbøieligheder, tillige med disse Tings Aarsag og Følger». Og dette er jo ikke noen dårlig programerklæring for en science fiction-forfatter.

Tidsreiser og døde mordere

Herschel, kjemikeren Sir Humphry Davy og mange andre engelske og europeiske vitenskapsmenn levde da også i et miljø der det vitenskaplige og



det kunstneriske stimulerte hverandre gjensidig. Med i dette miljøet var blant andre filosofen William Godwin, far til forfatteren Mary Wollstonecraft Shelley, som skrev *Frankenstein*. Heller ikke denne grøsseren var grepet ut av luften – tidlig på 1800-tallet drev britiske og italienske forskere makabre eksperimenter med henrettede drapsmenn, for å se om det kunne være mulig å gjenopplive dem. Det var det ikke, selv om rykninger i armer og ben og skjelvninger i øyelokk ble trukket så langt det var mulig for å bevise teorien.

Til tross for slike bisarre innslag – men neppe mer bisarre enn de som skulle komme i store europeiske land senere i historien – var det sene 1700-tallets og tidlige 1800-tallets vitenskaplige miljø hele tiden våkent og kritisk, og ga også ga sterke innspill til litteraturen. Blant dem som ble grepet av de nye vitenskaplige tankene og forsøkte å gi dem litterær form, var dikterne John Keats, Percy Bysshe Shelley, William Coleridge og mystikeren William Blake. Grøsserforfatteren Horace Walpole var derimot ytterst skeptisk både til luftballonger og an-

dre moderne innretninger.

De nye tankene ga seg utslag selv høyt oppe i det kalde nord. I fjor kunne stadsbiblioteket i Åbo i Finland varte opp med en science fiction-historie fra 1803, *En dröm*, av den finlandsksvenske forfatteren Gabriel Israel Hartman. Novellen sto opprinnelig i daværende Åbo Tidning, og blir regnet som den første finske framtidsfortellingen.

Novellen ble presentert av sjefredaktør Ben Roimola i tidsskriftet *Enhörningen*, som har spesialisert seg på fantasilitteratur. Tidsskriftet har også lagt ut Hartmans novelle i nettutgaven sin. Den handler om en reise til framtiden, og er faktisk ganske moderne i formen.

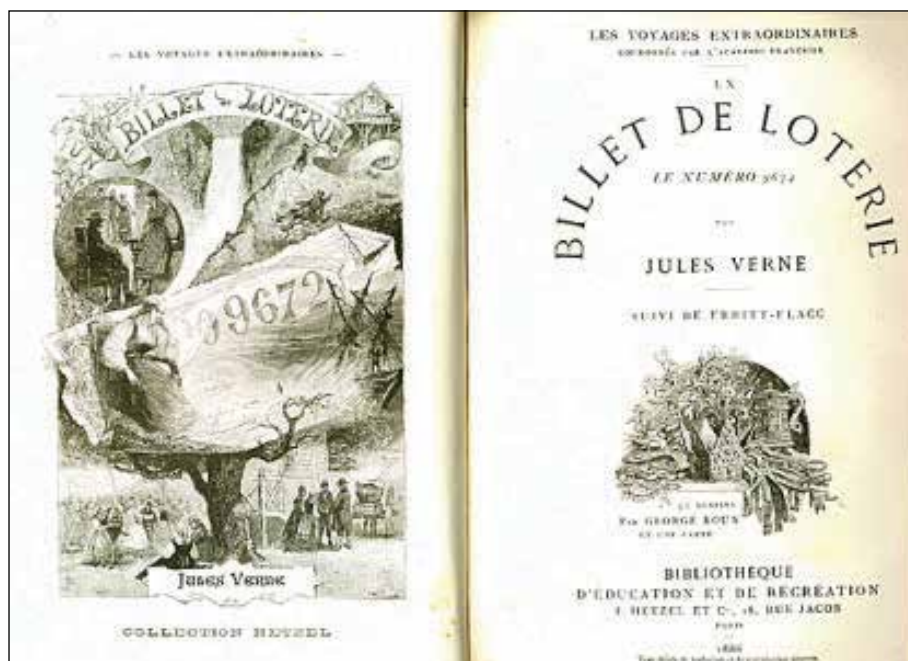
Jules Verne i Norge

Også andre steder i Norden ble det skrevet hva vi med en viss godvilje kan kalle science fiction. Blant nordmenn var den brave Gerhard Schøning slett ikke alene på 1700-tallet. I 1772 kom Jacob Christian Bie med *Den ifra Maanen hjemkomne Politicus*, og på et eller annet tidspunkt ble også den anonyme fortellingen *Maane-Brev, eller et Brev fra Maanen, sendt til Jorden og fundet i Bergen i Aaret 1775*,

utgitt. I 1781 utga selveste Johan Herman Wessel skuespillet *Anno 7603*, og Johan Nordahl Brun kom i 1793 med *Republikken paa Øen, et Skuespil i fem Handlinger*, ifølge Ola Strøms utmerkede oversikt over norsk fantasilitteratur i science fiction-novellesamlingen *Malstrøm* fra 1972

Det ble også utgitt historier inspirert av norsk folklore, som Immanuel Christian Graves *En norsk Hyrdes Indtagelse i et Bierg* i 1771 og Jacob Nicolai Wilses *Eftertiiden i Norge* fra 1779, samt «tankespillet» *Merkværdigheder forefundne i et underjordisk Bibliotek*, alt visstnok innarbeidet i en redegjørelse om Spydeberg sogn.

Virkelig fart i norsk fantasisk litteratur og fabelprosa ble det imidlertid ikke før i siste del av 1800-tallet, etter at den berømte franske forfatteren Jules Verne både var blitt oppdaget i Norge og selv hadde vært her. Han besøkte Norge sommeren 1861 og kom først til Christiania, før han med to reisekamerater dro videre til Kongsberg. Reisens absolutte høydepunkt var Rjukanfossen i Telemark, en naturopplevelse som gjorde et enormt inntrykk på ham. Han skildrer senere terrenget og opplevelsene sine i romanen *Loddseddelen (Un billet de loterie)*, ►



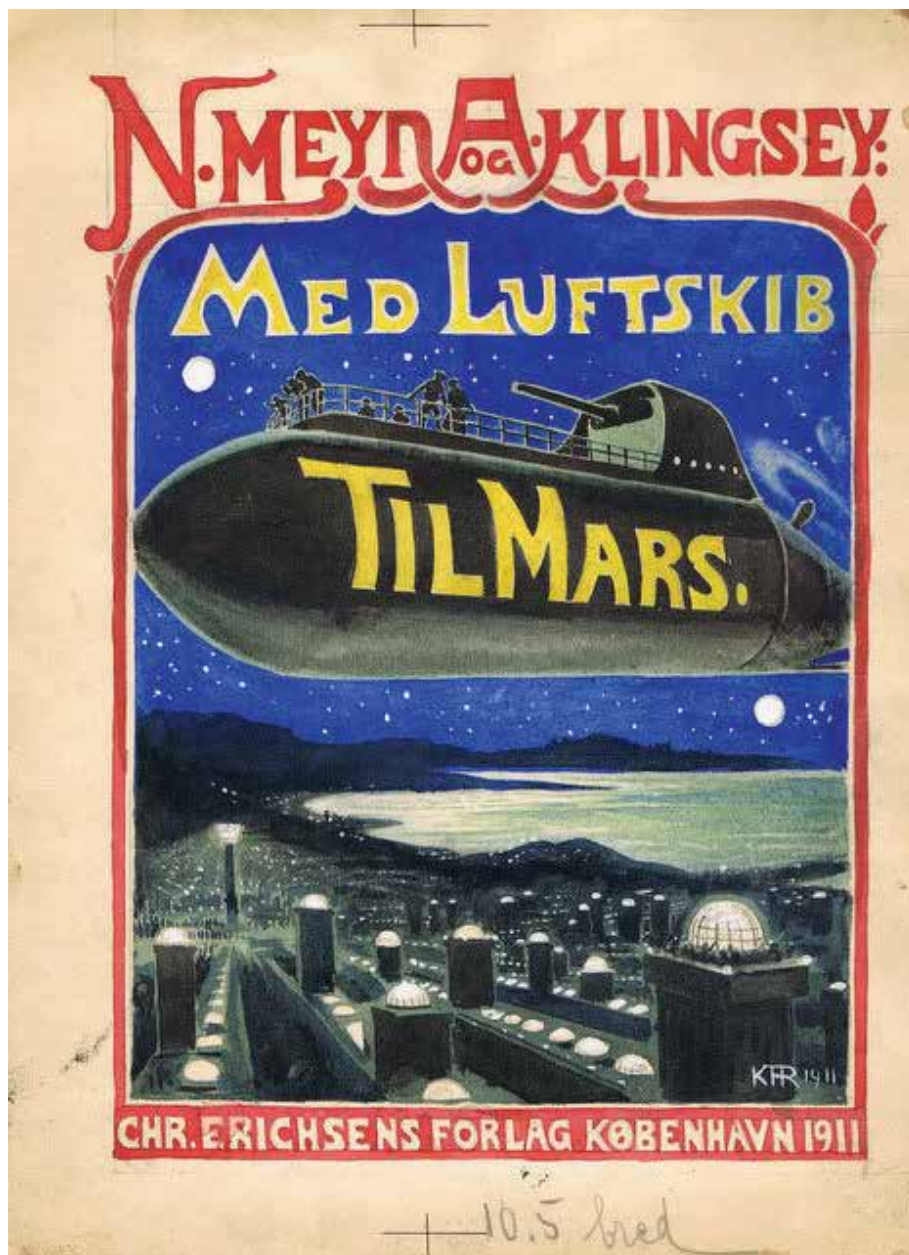


en tekst som ikke er allment kjent i Norge.

Verne nevner også Norge i flere andre romaner, blant annet i *Kaptein Grants Barn*, som i 2013 kom i fullutgave i Norge. En rekke henvisninger til Norge i romanene hans er dessuten blitt utelatt, også i norske oversettelser. De fleste norskutgitte Jules Verne-romanene har nemlig vært forkortelser, og ofte oversatt fra engelskspråklige utgaver. Det samme gjelder beretninger om forfatterens liv, som også er ufullstendige. Derfor kunne det for eksempel bre seg myter om at den reiselystne og reisevante forfatteren så å si aldri var utenfor tårnværelset sitt. Tvert imot var Norge og Skottland på mange måter Jules Vernes utvalgte favorittland. Dette var land han stadig nevnte i bøker senere, skriver høyskolelektor Per Johan Moe, som har forsket på Verne og hans opphold i Norge og driver nettsiden www.jules-verne.no

Ubåter og «flyvefisker»

Moe mener at Verne mer skrev fantastiske reiseskildringer enn egentlig science fiction. Det meste i fortellingene hans var fullt mulige foreteelser i samtiden, ikke fremtidsvisjoner som



baserer seg på futuristisk teknologi. Hemmeligheten var måten han brukte geografien på.

Verne selv la ikke skjul på at han var inspirert av andre forfattere, som amerikaneren Edgar Allan Poe og hans grøsser om den store malstrømmen i Nord-Norge. Moe tror at de fleste norske lesere har merket seg sluttkapittelet i *En verdensomseiling under havet*, der den mystiske kaptein Nemo forsøker å ødelegge ubåten «Nautilus» ved å styre den rett inn i strømvirvlene ved Moskenes i Lofoten.

Deretter kom de Verne-inspirerte romanene på rekke og rad, både i Norge og andre skandinaviske land. I Norge kom Johan Vibe i 1891 med boken *Fantastiske fortællinger*, med titler som *Et nyt menneske*, *Professor Buntigers reise til planeten Mars* og *Om tusend Aar*. Dansken Vilhelm Bergsøe kom på sin side med science fiction-fortellingen *Flyvefisken* «Prometheus» i 1876. Da hadde allerede selveste H. C. Andersen skrevet *Om årtusinder* (1853) og i 1911 drar danskene til planeten Mars, med Niels Meyns *Med luftskib til Mars*.

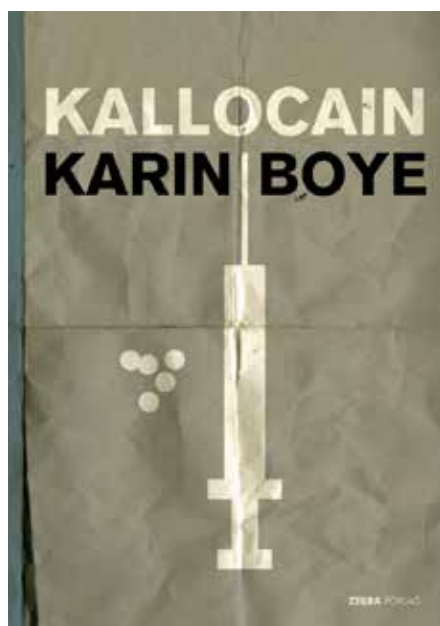


I Norge gjorde avisen Fri Presse stor furore i 1908, da den som en aprilspøk kunne melde at «et forunderligt Luftskib» hadde landet på Notodden. Avisen stilte det betimelige spørsmålet om den fremmede farkosten kunne ha kommet fra Mars, og meldte at «hele Telemarken» var på vei til luftskipet. Artikkelen var trolig skrevet av Sven Elvestad eller Nils Kjær, selv om Elvestad senere benektet dette.

Johan Borgen og Harry Martinson

Opp gjennom 20-årene og mellomkrigstiden fortsatte norske forfattere å skrive «framtidfortellinger» og annen fantastisk litteratur. Øvre Richter Frich kom i 1914 med nok en flygefisk og en kanskje aldri så liten profeti: *Flyvefisken; en roman fra verdenskrigen 1921*, og i 1922 skrev den ytterst produktive Sven Elvestad *Professor Umbrosius*, et oppgjør med overflattisk framtidstro. Da hadde han allerede skrevet *Løpet mot døden*, som inneholder kimen til en fantastisk satire i stil med *Gullivers reiser*.

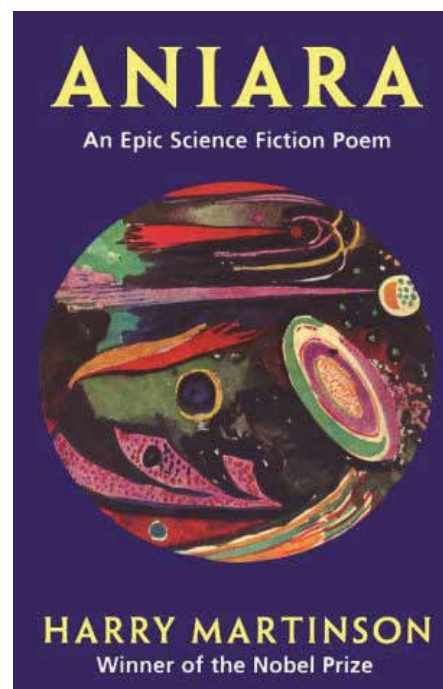
Senere har en lang rekke kjente norske forfattere, som Finn Bjørnseth, Johan Borgen, Anton Brøgger, Finn Carling, Torolf Elster, Sigurd Evens-



mo, Arild Feldborg, Odd Medbøe, Stein Mehren, Agnar Mykle, Terje Stigen og Johan Vogt prøvd seg på framtidssromanen eller beslektede genrer, før nye penner med Tor Åge Bringsværd og Jon Bing i spissen overtok det hele på 1960- og 1970-tallet. For øyeblikket fører både norsk og oversatt fantasilitteratur en nokså stillferdig tilværelse, med unntak av forskjellige typer fantasy for ungdom.

Også svensk fantasi og science fiction har i lange perioder hatt dårlige tider, til tross for at en av landets største forfattere, den senere Nobelprisvinneren Selma Lagerlöf, tidlig sprengte de realistiske rammene i romanene sine og beveget seg inn i det fantastiske. Forfattere som Karin Boye og Harry Martinson løftet også science fiction- og framtidssromanen høyt opp over det litt banale stampelet genrene hadde fått, og gjorde dem gjennom framtidssromanen *Kalloccain* og diktsyklusen *Aniara* til stor og eksistensiell kunst. Senere har også tunge navn som blant andre Ivar Lo-Johansson og P.C. Jersild gitt ut litterær science fiction.

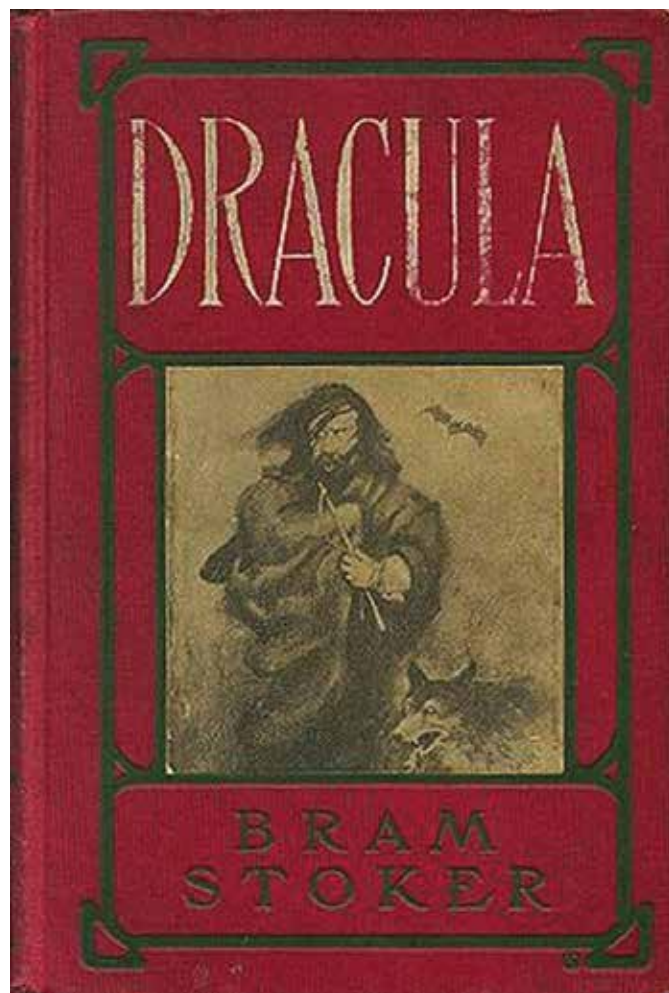
Den første egentlige science fiction-forfatteren i Sverige var likevel Claes Ljungdin, med sin framtidssroman *Oxygen och Aromasia* i 1878. Genren ble



også holdt i live gjennom det teknisk eventyrlige Jules Verne-Magasinet, som etter en nylansering i 1969 ennå eksisterer. I dag har Sverige fortsatt, i likhet med Danmark og Finland, et stort og levende fan-miljø, som utgir sine egne publikasjoner, holder liv i flere forlag og har frambrakt en lang rekke yngre fantasi- og grøsserforfattere, flere av dem ytterst leseverdige. Derfor kan vi nå se gamle greske myter brukt som bakgrunn for nye svenske drabantbynoveller og vampyrer og andre skrømt ta kampen opp mot skolemobber, i det samme miljøet som norske skoleutbyggere så nøyaktig har kopiert. John Ajvide Lindquist er et kjent navn også i Norge – men det finnes langt flere.

1880-tallspunk...

En av de undergruppene i fantasilitteraturen, som de siste årene har vokst seg stor både i Sverige og andre land, er genren «steampunk» – «damp-punk» – som legger vekt på anakronistisk teknologi, typisk for Victoria-tiden og ikke sjelden med direkte bånd til Jules Verne og andre 1800-tallsforfattere. Tekstene beskriver derfor ofte dampmaskiner, luftballonger, mekaniske regnemaskiner og annen tekno-



logi fra 1800-tallet. Mikroelektronikk i moderne forstand finnes ikke, og bensinmotorer er uhyre sjeldne. Noe av hensikten er å vise hvordan vi, alle farer til tross, kunne ha laget effektive maskiner og bygd opp et moderne samfunn gjennom videreutvikling av 1880-tallsteknologi. Typiske tekster er James P. Blaylocks *Lord Kelvin's Machine* fra 1992 og William Gibsons og Bruce Sterlings *The Difference Engine* fra 1990.

William Gibson er en av de helt store stjernene både innen moderne science fiction og steampunk, som er videreutviklet fra det som ble kalt «cyberpunk» – pessimistiske fortellinger om kybernetikk og datanettverk og hva disse systemene kan gjøre med oss og samfunnet. I denne boken har regnemaskinoppfinneren og matematikeren Charles Babbage, som døde i 1871, nådd sitt store mål om å bygge en mekanisk datamaskin som fungerer bare ved hjelp av hullkort, slik at den

mye omtalte «informasjonsalderen» begynner hundre år tidligere.

Genren er garantert anakronistisk, men absolutt tankevekkende, for alle som har en hang til historiske og tekniske spekulasjoner. Handlingen behøver ikke engang foregå på 1800-tallet – den kan like gjerne foregå i

middelalderen eller i bronsealderen. Det mest vellykkede eksemplet i Norge og den som best har klart å gjen-skape et victoriansk skrekkunivers, ikke minst på grunn av sitt kjennskap til datidens vitenskap, er nok litteraturviteren Laila Rolstad med sin roman *Nekronauten* fra 2009 – men så skrev hun da også hovedoppgaven sin om Bram Stokers berømte *Dracula*.

Det er mulig at Gerhard Schøning ikke ville kjent seg helt igjen dersom han plutselig var blitt biperson i en steampunkroman skrevet i det moderne Bergen. Derimot er det mulig at han, som en opplyst mann, ville hatt god kjennskap til de primitive dampmaskinene som allerede var i bruk i England, og som skotten James Watt kort tid etter skulle videreutvikle. Dermed ville det vært skapt et tilknytningspunkt – og kanskje ville Schøning tilmed ha funnet et slikt besøk fra framtiden interessant, fordi det hadde kunnet gi ham nye impulser. ■



Sverige får ny biblioteklov

Den svenske regjeringen har lagt fram et lenge ventet forslag til ny biblioteklov, som skal gjelde fra årsskiftet 2013-2014. Den nye lovteksten sier blant annet at svenske bibliotek skal virke for det demokratiske samfunnets utvikling, gjennom å bidra til kunnskapsformidling og fri meningsdanning, melder Svensk biblioteksforening.

Regjeringen vil også lovfeste at folkebibliotekenes utvalg av litteratur, medier og andre tjenester skal være preget av «allsidighet og kvalitet». Generalsekretær Niclas Lindberg i biblioteksforeningen mener likevel at den nye lovteksten står mye tilbake å ønske, og at regjeringen bare har gjort en del av jobben. Det er foreslått bedre formålsparagrafer, blant annet gjennom formuleringen om demo-

krati og fri meningsdanning, som ikke var med tidligere, men det står ikke noe i lovutkastet som vil hindre at bibliotek blir lagt ned, eller til at lesingen ikke vil fortsette å gå ned.

Lindberg mener også at Kungliga biblioteket i Stockholm, som er Sveriges viktigste bibliotekinstans og i lovforslaget er tiltenkt en kontrollerende oppgave, burde få i oppdrag å utrede en nasjonal bibliotekstrategi, som kan snu den nedgående trenden for de svenske bibliotekene. Han synes at regjeringen selv har spilt en svært passiv rolle, og at det nå gjelder å få i gang en diskusjon på nasjonalt nivå om bibliotekenes framtid. Her må alle gode krefter samles og delta, slik at debatten kan heve seg, mener Lindberg. ■

Nordens Hus på Færøylene 30 år

» Nordens Hus i Tórshavn på Færøylene fylte 8. mai 30 år. Blant gratulantene var det færøyske nasjonalbiblioteket, Landsbókasavnið, som på sin hjemmeside skriver at dette huset rommer alle kunstarter, både når det gjelder ord, toner, kunst, film og håndverk. Alle som har vært inne i huset kjenner seg hjemme i de vakre og romslige lokalene, som er egnet både til kunnskap, refleksjon og opplevelse, skriver biblioteket.

Det færøyske nasjonalbiblioteket holder åpent alle uke-dager og inneholder blant annet et stort historisk materiale om Færøylene. Øylene har i alt 15 lokale bibliotek og 11 skolebibliotek.



Vil bruke reisekortet på biblioteket

» Ved to bibliotek i den finske hovedstaden Helsingfors ble det i april satt i gang et prosjekt for å finne ut hvordan reisekortet i byen også kan brukes som lånekort på biblioteket og til andre offentlige tjenester. Dermed kan kortet bli et «stamkundekort for byboere», og for eksempel brukes på museer og svømmehaller, melder Finska Nyhetsbyrån (FNB).

Bak forsøket står Helsingfors stadsbibliotek og Forum Virium Helsingfors, som utvikler digitale tjenester i samarbeid med bedrifter, Helsingfors by og andre offentlige aktører.

Islandske outsiders i Reykjavik

» Det islandske Nasjonal og universitetsbiblioteket, Landsbókasafn Íslands – Háskólabókasafn, viser i sommer en utstilling med det biblioteket kaller «islandske outsiders», menn og kvinner som på forskjellige vis gjorde seg gjeldende med utradisjonelle innslag i islandsk kultur- og folkeliv. Blant disse er Guðmundur Árnason, som oppfant sitt eget sangspråk, skrev salmer og tilmed ble brukt som offentlig utroper. Han døde i 1913 og blir nå feiret med egne postkort, går det fram av hjemmesidene til biblioteket.

Biblioteket viser også en utstilling med gamle kart over Island, enkelte av dem helt tilbake til 1500-tallet.

I 1. maitog for å bevare biblioteket

» Ridabu Arbeiderlag stilte med egen parole i årets 1. maitog på Hamar, «Bevar Vang bibliotek». Dermed er arbeiderlaget på kollisjonskurs med sine egne, som har vedtatt å legge ned biblioteket. I motsetning til kommunestyret og sitt eget kommuneparti, ønsker nemlig ikke Ridabu Arbeiderlag å legge ned biblioteket, skriver Hamar Dagblad.

– Bortsett fra E6-saken er dette den viktigste saken på mange år, og vi gir oss ikke uten kamp. Biblioteket er viktig for skoleelevene på Ridabu og Ener, sier leder Mona Stormoen til avisen.

Klart for kulturhus i Stjørdal

» På selve frihetsdagen, 8. mai, kunne Stjørdal Kulturutvikling AS skrive under en avtale med det store entreprenørselskapet Skanska om bygging av nytt kulturhus i Stjørdal, med en kostnadsramme på 717 millioner kroner. Huset skal stå ferdig i mai 2015 og vil da blant annet romme et nytt og moderne bibliotek, kinoer, Ungdommens hus og kulturskole.

Det har vært politisk strid om kulturhuset, etter at planen først ble lansert i 1980. I 1994 ble det vedtatt å gjøre en utredning og selve prosjektet ble satt i gang i 2006, skriver Trønder-Avisa.

Unge foretrekker engelske e-bøker

» I en undersøkelse Norstat har gjort for NRK, svarer 90 prosent av de spurte at de ikke har kjøpt e-bøker det siste året. Bare ti prosent svarte ja. Undersøkelsen viste også at 80 prosent av de unge leserne foretrekker engelske e-bøker – de koster nemlig bare halvparten av de norske.

Ifølge undersøkelsen var det vestlendingene som var ivrigst til å kjøpe e-bøker. Her hadde 14 prosent benyttet seg av tilbudet, mot bare 5 prosent i Nord-Norge. Forfatteren og språkviteren Helene Uri sier til nrk.no at det er fint at ungdommen leser bøker, men at hun blir litt redd over at de ikke leser mer norsk.



Etterlyser innhold i nytt bibliotek

» I Skien etterlyser interiørarkitekt Florian Franz ikke bare hvor byens nye bibliotek skal ligge, men også hva det skal inneholde. Han sier at lokalisering og innhold må diskuteres samtidig, og at hvilken funksjon biblioteket skal ha, også er avgjørende for beliggenheten.

Franz viser i et intervju med Telemarksavisa til Drammen, der høyskolen har fått en avdeling i det nye biblioteket. Han mener at kommunen nå må tenke minst 30 år framover i tid.

Skien har ikke mindre enn sju alternativer til lokalisering, deriblant Ibsenhuset og Klosterøya, med bygninger og identitet fra byens industrihistorie.

Bokbål i Jämtland

» II Sverige har det vakt oppsikt at biblioteket i Strömsund i Jämtland har laget «bokbål» av gamle og utslitte bøker, til tross for tilbud om å hente bøkene og gi dem videre. Biblioteket understreker at det dreier seg om verk det har flere eksemplarer av.

I Svenska Dagbladet mener lederskribenten Sanna Rayman at hun i en tid som flommer over av bøker, forstår biblioteket. Hun innrømmer at hun kaster bøker selv, for å få plass til nye. Det det gjelder er å ta vare på tanker, ikke papir. Hun tror derfor ikke dikteren Heinrich Heines ord om at der man brenner bøker før eller senere også vil brenne mennesker, vil bli til virkelighet i Strömsund.

MESSE-QUIZ

Bok & Bibliotek i Gøteborg 26. – 29. september
Svar på messe-quizen og delta i trekningen av inngangsbilletter til messa.

Bokmessa har hvert år et hovedtema.
 I år er det Romania som står i fokus.
 Hvilket år var det Norge som sto i fokus?

- 1. 1987
- X. 1997
- 2. 2007

En prisbelønt rumensk forfatter kommer i år til Bokmessa med sin siste bok *Lyan* – en roman som gransker den rumenske forfatterdiasporaen i USA.

Hva heter forfatteren?

- 1. Mircea Cărtărescu
- X. Norman Manea
- 2. Marius Chivu

På årets Bokmesse er det premiere for en helt ny avdeling for den papirløse boka. Der kan du teste nye tekniske «duppeditter» og tjenester, lære mer om lyd- og e-bøker og møte representanter for den digitale bokverdenen.

Hva heter den nye avdelingen?

- 1. E-bokstorget
- X. Ljudbokstorget
- 2. Digitala Torget

Hva er Bokugglan, Marcusbiblioteket og Nobelprisprosjektet eksempler på?

- 1. Titler på seminarer
- X. Bokmessas bloggambassadører
- 2. Utstillere på Bokmessa

På Bokmessa i Gøteborg møtes agenter og forlag fra hele verden for å kjøpe og selge rettigheter til boktitler.
 Hva er navnet på denne avdelingen?

- 1. Göteborg Book Fair Rights Centre
- X. Publishers Rights Centre
- 2. International Rights Centre

Send svarenet til messebillett@bokogbibliotek.no

FRIST: 15. august



www.bokmassan.se



	BY I AUST- RALIA	↓		PRESI- SERE	↓		LIK	↓		DRIKK PRESTA- SJON	↓		SPISS PÅ BYGG PUSLING	↓		DYR MODER- NE	↓		DAVID TORJUS- SEN
	→						→						→						
	3. TONE PLANTE			IL FOLKE- VOND							LOTTERI 1000								
	→						LEGE	FYRSTE								NATUR- LIG HUD- FARGE	TRE		
	KOM- MUNE RINGER										SLIT		AVTREDE TRAU					↓	
	→							PERI- HELIUM PLATE											
PERPE- TUUM MOBILE	↓		FØR CIRKA	↓	ØNSKE	↓	FUGL	500 DRIKK		GÅ MED SLEPENDE SKRITT	LIBRET- TO	GRUNN- STOFF ARGON					SOKK		
					→								SLAG (BOKSING) ANONYM		VANNVEI VILL				
STEIN RI- VERTON BIELV					STUDIUM	IKKE UTROP			FISK			MAN	KRIGS- GUD ELV			ARTIK- KEL			
		GNAGER JEG							BERKEL- IUM GODTA		FUGLER					TINN SNEDIG			
PLUSS BRYNJOLF BJARME							→	LEVERE					FINT TITTE		HELLIG FARGE			↓	
			UNDER- SØKELSE		SATTE AGN PÅ REGNE						TIDSROM	BLØTDYR LUKKET					FORUTSI		
ADGANG 1/12 FOT RØYK						POP EKS KOM- MUNE			POLITI	KRYPE INDIANSK FOLK			PLAGGET STERK						
	→		→				←						←		←	SUR- HETS- ENHET	→		
LIDELSE GÅRDS- ROM			NY (PREFIKS) KLIPPEØY			ERYTRO- POIETIN SØLV			TREG SKØY				MAS SITTE TIL HEST						
					SOLGUD ØL			KASTER OPP	EN POST- MANN RØNNE				SKREM- ME TING				VEKTEN- HETENE	KAKLE	
HEST	→											LERRET							
	→		PER- SONER	EN DUCK LYD- PINNE			IKKE AV HASTIG- HET (LYD)		VANN- HULL	TIL- HENDER DOTT				FÆL	SYRE HUNN- DYR				
BILDE BLOD- MANGEL						SOPPFOR- GIFTNING TREKNING													
					STJELER YTRE				GRUS KJERNE- VED				EDEL- GASS	HUMØR OG				FISK	
SKREV "HVT SOM SNØ"	FASE SUR- STOFF			SLIK STÅR DET VIRKELIG				B FOR A				→							
			→									SPISER					REKKE STRØM		

Løsningen på kryssordet i nr 2/2013 var:

«I Kirkenes foregår det et spennende biblioteksamarbeid over den russiske grensen».

Vinneren ble Johannes Bakken.

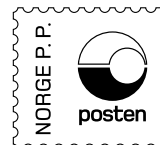
Vi gratulerer med premien, som er et års abonnement på Bok og Bibliotek.

Send løsningen (den markerte setningen) til kryssord@bokogbibliotek.no, innen 20. august.

Bli oppdatert! Bli inspirert!

Se vår sommerkampanje:
www.bokogbibliotek.no





Returadresse: Bok og Bibliotek
DB Partner AS, Postboks 163,
1319 Bekkestua

SOMMERTILBUD!



Sommertilbud på Bok og Bibliotek

Betal for ett år og få et halvt år gratis.

Hvis du tegner abonnement før 20. august, får du hele 2014 og resten av 2013 (nr. 4,5,6) for prisen av ett år:

Private: kr 290,-

Bibliotek/institusjoner: kr 330,-

Studenter: kr 220,-

For bestilling av abonnement, send sms med kodeord : **ABOBB1** til **2131**
eller send e-post til **bob@dbpartner.no**
eller bestill på **www.bokogbibliotek.no**



Bok og Bibliotek er Norges eneste frittstående bibliotektidsskrift. Vi kommer med 6 utgaver i året og bringer regelmessig artikler og intervjuer om bibliotekutvikling, bøker, lesing og formidling, bibliotekdesign og -teknologi, bibliotekpolitikk, forskning og debatt.

Bok og Bibliotek

www.bokogbibliotek.no • Telefon: 41 33 77 86